

---

Vergaderjaar 2018–2019

---

**35 200 V**

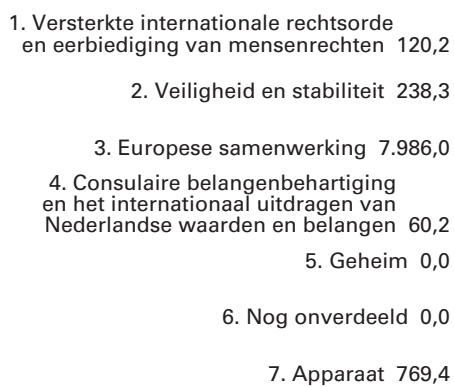
**Jaarverslag en slotwet Ministerie van  
Buitenlandse Zaken 2018**

**Nr. 1**

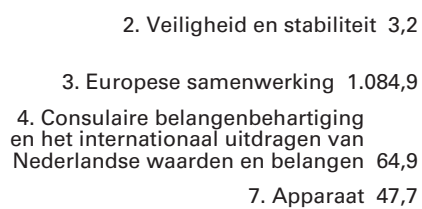
**JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN BUITENLANDSE  
ZAKEN (V)**

Aangeboden 15 mei 2019

**Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen voor 2018 Totaal 9.174,0 (in EUR mln)**



**Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen voor 2018 Totaal 1.200,7 (in EUR mln)**



## **Inhoudsopgave Buitenlandse Zaken (V)**

<b>A.</b>	<b>ALGEMEEN</b>	<b>4</b>
	1. Aanbieding en dechargeverlening	4
	2. Leeswijzer	6
<b>B.</b>	<b>BELEIDSVERSLAG</b>	<b>10</b>
	3. Beleidsprioriteiten	10
	4. Beleidsartikelen	28
	Art. 1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten	28
	Art. 2. Veiligheid en stabiliteit	34
	Art. 3. Europese samenwerking	45
	Art. 4. Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen	50
	5. Niet-beleidsartikelen	59
	Art. 5. Geheim	59
	Art. 6. Nog onverdeeld (HGIS)	60
	Art. 7. Apparaat	61
	6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	67
<b>C.</b>	<b>JAARREKENING</b>	<b>74</b>
	7. Departementale Verantwoordingsstaat	74
	8. Saldibalans per 31 december 2018	75
	9. WNT-verantwoording 2018 Ministerie van Buitenlandse Zaken	85
<b>D.</b>	<b>BIJLAGEN</b>	<b>87</b>
	1. Afgerond evaluatie- en overige onderzoek	87
	2. Externe inhuur	90
	3. Sanctiebeleid en malversaties	91
	4. Lijst van afkortingen	92

## A. ALGEMEEN

### 1. AANBIEDING EN DECHARGEVERLENING

#### **AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.**

Hierbij bied ik het departementale jaarverslag van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) over het jaar 2018 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de [Comptabiliteitswet 2001](#) verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Buitenlandse Zaken decharge te verlenen over het in het jaar 2018 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de [Comptabiliteitswet 2001](#) een rapport op. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Algemene Rekenkamer over:

- a. het gevoerde financieel beheer en materieel beheer;
- b. de bijgehouden administraties van het Rijk;
- c. de financiële informatie in het jaarverslag;
- d. de betrokken saldibalans;
- e. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
- f. de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering.

Bij het besluit tot dechargeverlening dienen verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken te worden betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2018;
- b. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 2018 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2018, alsmede over de rijkssaldibalans over 2018 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de [Comptabiliteitswet 2001](#)).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister van Buitenlandse Zaken,

S.A. Blok

**Dechargeverlening door de Tweede Kamer**

Onder verwijzing naar artikel 64 van de [Comptabiliteitswet 2001](#) verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, derde lid, van de [Comptabiliteitswet 2001](#) wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

**Dechargeverlening door de Eerste Kamer**

Onder verwijzing naar artikel 64 van de [Comptabiliteitswet 2001](#) verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64, vierde lid, van de [Comptabiliteitswet 2001](#) wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

## 2. LEESWIJZER

### *Inleiding*

In deze leeswijzer wordt de indeling van het jaarverslag voor Buitenlandse Zaken toegelicht, waarbij een aantal afwijkingen van de Rijksbegrotingsvoorschriften wordt beschreven.

Het jaarverslag 2018 vormt in principe een spiegel van de memorie van toelichting zoals deze op Prinsjesdag 2017 aan de Kamer is aangeboden. 2018 was echter een bijzonder jaar want de begroting kwam tot stand tijdens de demissionaire kabinetsperiode van Rutte II en werd vanwege deze bijzondere situatie een «beleidsarme» begroting. Op 10 oktober volgde het Regeerakkoord van het Kabinet Rutte III «Vertrouwen in de toekomst». De ambities en uitdagingen van het kabinet werden uitgewerkt in diverse beleidsnota's en brieven waaronder de GBVS 2018–2022, de beleidsnota «Investeren in Perspectief» en de integrale migratieagenda. Dus naast een spiegel van de memorie van toelichting zijn ook het Regeerakkoord en de diverse beleidsnota's in dit jaarverslag geïntegreerd.

De jaarverslagen van Buitenlandse Zaken (BZ) en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS) dienen in nauwe samenhang te worden gezien. De inzet op het Nederlandse buitenlandbeleid komt tot uitdrukking in de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). Door deze bundeling wordt de onderlinge samenhang geïllustreerd en samenwerking en afstemming binnen de betrokken ministeries bevorderd.

Buitenlandse betrekkingen zijn een zaak van het Koninkrijk der Nederlanden: Nederland in Europa, Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de Nederlandse openbare lichamen in het Caribisch gebied (Bonaire, Sint Eustatius en Saba). Waar dit jaarverslag spreekt over «Nederland» of «Nederlands» wordt daarmee bedoeld: «(van) het Koninkrijk der Nederlanden», tenzij het gaat om zaken die specifiek het land Nederland betreffen, zoals het EU-lidmaatschap en ontwikkelingssamenwerking.

### *Focusonderwerp*

Er is voor het Jaarverslag 2018 een focusonderwerp door de Tweede Kamer aangewezen. Het focusonderwerp is de onderbouwing van de ramingen van inkomsten en uitgaven. Er is gekozen om het focusonderwerp te behandelen in het FJR middels een algemene tekst over ramingen aan de inkomsten- en uitgavenkant van de begroting, gevolgd door een aantal specifieke casussen ter illustratie. BZ maakt geen onderdeel uit van de casussen.

### *Beleidsverslag*

Het beleidsverslag begint met de beleidsprioriteiten waarbij wordt ingegaan op de prioriteiten van Buitenlandse Zaken en de belangrijkste resultaten die bereikt zijn in 2018. Daarnaast is een tabel opgenomen met daarin de realisatie van de beleidsdoorlichtingen.

Vervolgens is artikelsgewijs op hoofdlijnen gerapporteerd over de resultaten van 2018, waarbij ingegaan wordt op de algemene doelstelling, de rol en verantwoordelijkheid en de beleidsconclusies. In de beleidsconclusies is per artikel aangegeven welke beleidswijzigingen hebben plaatsgevonden in de uitvoering van het beleid en welke beleidswijzigingen hebben plaatsgevonden als gevolg van in 2018 afgerond evaluatieonderzoek waarbij met name wordt ingegaan op beleidsdoorlichtingen.

Kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren zijn – daar waar zinvol en haalbaar – naast en in de teksten bij de beleidsartikelen opgenomen om de voortgang op de doelstellingen van het beleidsprogramma te laten zien.

#### *Budgettaire gevolgen van beleid en toelichting*

In de tabel budgettaire gevolgen van beleid zijn de opmerkelijke verschillen tussen de begroting en de realisatie 2018 opgenomen. Voor de uitgaven wordt een afwijking op artikelonderdeelniveau van 10% ten opzichte van de vastgestelde begroting toegelicht, met een ondergrens van EUR 2 miljoen. Bij de verplichtingen en ontvangsten is een afwijking groter dan 10% op artikelniveau toegelicht. Waar nodig is verwezen naar de eerste of tweede supplettoire begroting.

In de budgettaire tabellen in het jaarverslag is geen onderscheid gemaakt tussen decommittingen op oude en nieuwe verplichtingen. Alle decommittingen worden ten gunste van de begroting gebracht.

Bij het opstellen van de begroting is voor het merendeel van de uitgaven voor één instrument gekozen, terwijl in de realisatie blijkt dat uitgaven op meerdere instrumenten verwerkt zijn. Dit omdat van te voren niet bekend is welke financieel instrument gebruikt wordt om de beleidsdoelstelling te behalen. Om de leesbaarheid van de tabellen waarin de financiële gevolgen van beleid zijn weergegeven, toch te waarborgen, is er daarom voor gekozen om de realisatiecijfers op te nemen bij het in de begroting benoemde instrument en de bedragen niet op te splitsen. Daarbij worden de verschillende instrumenten wel benoemd. Dit is onder meer het geval bij beleidsartikelen 1 en 2. Tevens worden alleen de financiële instrumenten die meer dan 3% van het artikelonderdeel uitmaken opgenomen in de financiële tabel. Dat betekent dat er in sommige gevallen geen uitputtende opsomming is van de financiële instrumenten per artikelonderdeel. Omdat de realisaties op instrumentniveau jaarlijks verschillen zijn deze voor eerdere jaren niet weergegeven.

#### *Departementale verantwoordingsstaat en saldi-balans*

Verschillen in de totalen tussen de verantwoordingsstaat en de saldi-balans zijn het gevolg van afrondingen.

#### *Overige onderdelen van het jaarverslag*

Na het beleidsverslag volgen de niet-beleidsartikelen 5–7, de bedrijfsvoeringsparagraaf, de jaarrekening van Buitenlandse Zaken en vier bijlagen: 1) overzicht van de afgeronde evaluatieonderzoeken, 2) de externe inhuur, 3) sanctiebeleid en malversaties en 4) de afkortingen.

#### *Bedrijfsvoeringsparagraaf*

De bedrijfsvoeringparagraaf in het departementaal jaarverslag wijkt af van de bepaling van de Rijksbegrotingsvoorschriften 2018 dat in het jaarverslag integraal verantwoording wordt afgelegd over de bedrijfsvoering. Bij de splitsing van de begroting in 2013 in het begrotingshoofdstuk V Buitenlandse Zaken en het begrotingshoofdstuk XVII Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking zijn in navolging van een verzoek van de Algemene Rekenkamer de verantwoordelijkheden van de Ministers ten aanzien van de bedrijfsvoering expliciet vastgelegd. De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor de integrale bedrijfsvoering, met uitzondering van de procesmatige beheersing van de activiteitscyclus. De belangrijkste reden voor deze splitsing is dat het merendeel van de projecten en programma's in het kader van Ontwikke-

lingssamenwerking worden uitgevoerd. Daarnaast is de huidige opzet van het activiteitenbeheer gestoeld op de afspraken die de toenmalige Minister voor Ontwikkelingssamenwerking met de Tweede Kamer in 1998 heeft gemaakt over de reikwijdte van de ministeriële verantwoordelijkheid voor de rechtmatigheid van besteding van middelen ([Kamerstukken 1997–1998 25 860, nr 2](#)). Het is daarom dat het voorschottenbeleid en -beheer in het onderdeel financieel en materieelbeheer in de bedrijfsvoeringsparagraaf van hoofdstuk XVII is opgenomen.

#### *Groeiparagraaf*

De opzet van de beleidsartikelen is verder in lijn gebracht met de uitgangspunten van «verantwoord begroten». Hierbij is met name aandacht besteed aan de presentatie van de instrumenten in de budgettaire tabellen, waarbij de toelichtingen bij de financiële instrumenten zoveel mogelijk zijn gericht op de concrete beleidsinzet van de betreffende instrumenten.

#### *HGIS jaarverslag*

De Nederlandse uitgaven voor buitenlands beleid, die op verschillende departementale begrotingen staan, zijn gebundeld in de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS). In aanvulling op de departementale jaarverslagen geeft het HGIS-jaarverslag een integraal overzicht van de besteding van middelen voor buitenlands beleid. Samen met de jaarverslagen van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, wordt het HGIS-jaarverslag 2018 aangeboden aan het parlement.

#### *Controleverklaring en auditrapport*

In het kader van de wettelijke controletaak geeft de Auditdienst Rijk (ADR) jaarlijks een controleverklaring af bij ieder jaarverslag. Daarnaast heeft de auditdienst een wettelijke taak om zowel de totstandkoming van de niet-financiële informatie als het gevoerde financiële en materiële beheer en de daartoe bijgehouden administraties te onderzoeken. Over de belangrijkste bevindingen van deze onderzoeken en van eventuele onderzoeken naar overige aspecten van de bedrijfsvoering brengt de ADR verslag uit in het jaarlijkse samenvattende auditrapport waarin zowel hoofdstuk V als XVII is meegenomen. Deze bevindingen vallen niet onder de reikwijdte van de controleverklaringen.

#### *Overgangsrecht Comptabiliteitswet*

Op grond van het overgangsrecht in artikel 10.2 van de Comptabiliteitswet 2016 blijven voor de presentatie en inrichting van de jaarverslagen en slotwetten over 2018 de bepalingen uit de Comptabiliteitswet 2001 en de daarop berustende bepalingen van toepassing zoals deze golden voor de inwerkingtreding van de Comptabiliteitswet 2016 per 1 januari 2018. Voor de dechargeverlening inzake het jaar 2018 over het gevoerde financieel- en materieel beheer zijn de bepalingen van de Comptabiliteitswet 2016 en de daarop gebaseerde regelgeving van toepassing. Dit is conform de brief aan het parlement over het overgangsrecht in de Comptabiliteitswet 2016 (Vergaderjaar 2018–2019, [34 426, nr. 33](#)). Om die reden moet telkens bij de verwijzingen naar de bepalingen van de Comptabiliteitswet worden gelezen de artikelen van de Comptabiliteitswet 2001 voor de presentatie en inrichting en voor de begrotingsuitvoering de artikelen van de Comptabiliteitswet 2016 conform de transponeringstabel bij de Comptabiliteitswet 2016, [Stb. 2017, 139](#).



Art. in CW 2016	Art. in CW 2001
3.2 – 3.4	19, eerste lid; 21, eerste en tweede lid
3.5	22, eerste lid; 26, eerste lid
3.8	58, eerste lid, onderdeel a, en derde lid; 61, derde lid
3.9	58, eerste lid, onderdeel b en c
2.37	60, tweede en derde lid; 63, eerste en vierde lid
2.35	61, tweede tot en met vierde lid
2.40	64
7.12	82, eerste lid; 83, eerste lid
7.14	82, vijfde lid; 83, tweede tot en met vierde lid

## B. BELEIDSVERSLAG

### 3. BELEIDSPRIORITEITEN

Bij het verschijnen van de begroting 2018 was het kabinet Rutte II demissionair en vonden onderhandelingen plaats voor het vormen van een nieuwe coalitie. De op 19 september 2017 gepresenteerde begroting voor het jaar 2018, betrof daarom een beleidsarme begroting. Een kleine maand na het verschijnen van de begroting, op 10 oktober 2017, werd het Regeerakkoord «[Vertrouwen in de toekomst](#)» gepresenteerd van het kabinet Rutte III, waarin duidelijke ambities zijn neergelegd op het gebied van migratie, veiligheid, economische groeikansen en Europa. Dit is verder uitgewerkt in diverse beleidsnota's en brieven, waaronder de [Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie 2018–2022](#), de beleidsnota [Investeren in Perspectief](#) van de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de [Integrale migratieagenda](#)). Samen met onder meer de [Defensienota](#) en de [Staat van de Europese Unie](#), vormden deze nota's de basis voor het werk van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in 2018. In dit jaarverslag wordt teruggeblikt op wat er van deze ambities is gerealiseerd. Anders dan gebruikelijk zal het jaarverslag geen letterlijke afspiegeling zijn van de begroting 2018, maar van de combinatie van de (suppletore) begrotingen en de bovengenoemde beleidsnota's.

#### **Een wereld in verandering**

Geopolitieke machtsverschuivingen bepaalden in 2018 het speelveld voor het werk van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De macht en het initiatief verschoven deels naar landen die met een andere blik naar de wereld kijken. Rusland, maar ook landen als China en Iran namen een steeds assertievere houding aan. De multilaterale wereldorde zoals we die hebben opgebouwd sinds de Tweede Wereldoorlog is verder onder druk komen te staan. De VS trad uit een aantal internationale akkoorden en instituties. Universele waarden, zoals op het gebied van mensenrechten, zijn niet meer zo vanzelfsprekend als voorheen.

Dichter bij huis vormde de vormgeving van de Britse uittreding uit de Europese Unie (EU) ook in 2018 één van de belangrijkste uitdagingen voor de Europese samenwerking. Dat terwijl die Europese samenwerking zo belangrijk is om een antwoord te formuleren op de uitdagingen waar we als Nederland en Europa voor staan: migratie, cyberaanvallen, instabiliteit en onveiligheid. De onderhandelingen over een ordelijke uittreding en de toekomstige relatie van de EU met het Verenigd Koninkrijk heeft Nederland op EU-niveau steun gezocht voor de Nederlandse speerpunten.

Een aantal factoren bleef onveranderd. De politieke impasse in Libië duurde voort. Er was nauwelijks vooruitgang bij de implementatie van de zogenoemde Minsk-akkoorden, die moeten leiden tot een einde aan het conflict in het oosten van Oekraïne. Intussen bleef het ook aan de grenzen van het Koninkrijk, zowel in de EU als in de Caribische delen, instabiel. De crisis in buurland Venezuela duurt voort, net als de verschrikkelijke burgeroorlog in Jemen, de grootste humanitaire crisis in de wereld. Nederland zet zich al jaren in voor het vinden van een duurzame oplossing voor het voortslappende conflict in Jemen (zie box I).

### **Box I. Nederlandse inzet in Jemen**

Al jaren strijden in Jemen Houthis-rebellen tegen regeringstroepen die worden gesteund door een internationale coalitie van Arabische landen onder leiding van Saoedi-Arabië. Minister Kaag sprak hierover als Minister van Buitenlandse Zaken met de verschillende leden van de coalitie tijdens haar reis ([Kamerstukken 2018 34 775 V, nr 78](#)) naar Saoedi-Arabië, Oman, Iran en Riyad in februari 2018. [Het kabinet](#) maakte geld vrij voor o.a. vredesopbouw in Jemenitische gemeenschappen, die door de oorlog en hongersnood zijn ontwricht. Op 15 maart 2018 werd op initiatief van het Koninkrijk, als tijdelijk voorzitter van de VN-Veiligheidsraad, een [voorzitterschapsverklaring](#) over Jemen aangenomen die gericht was op het openhouden van de havens en hervatting van het vredesproces onder leiding van VN gezant Griffiths. Mede dankzij een actieve diplomatieke lobby van Nederland is in september 2018 het mandaat van de *Group of Eminent Experts* (GEE), die onderzoek doet naar alle schendingen van mensenrechten en internationaal humanitair recht, [verlengd](#). Na verscheidene mislukte pogingen, is de VN-gezant er in december 2018 in geslaagd om beide partijen in het conflict aan tafel te krijgen in Stockholm en een staakt-het-vuren te bereiken. Mede dankzij Nederland nam de VN-Veiligheidsraad op 21 december 2018 een inhoudelijke resolutie aan ter ondersteuning van de wapenstilstand in Hodeidah. Dit was voor het eerst sinds april 2015. Nederland heeft in 2018 zijn wapenexportbeleid naar de landen betrokken bij het Jemen-conflict nog verder aangescherpt (zie [beantwoording relevante Kamervragen](#)). Nederland heeft eveneens in de VN-veiligheidsraad opgeroepen te stoppen met het leveren van wapens aan de partijen bij het conflict conform [motie Sjoerdsma van 15 november 2018](#) ([Kamerstukken 2018–2019 35 000 V, nr 29](#)), doch hiervoor was helaas geen steun.

Ontwikkelingen in het Israëliësch-Palestijns conflict waren evenmin gunstig. De partijen kwamen nog verder van elkaar af te staan. Het Amerikaanse besluit om de Amerikaanse ambassade te verhuizen naar Jeruzalem, gevolgd door het Amerikaanse besluit om hulp aan de Palestijnse Autoriteit nagenoeg geheel te stoppen, voedde twijfels bij de Palestijnse Autoriteit over de visie van deze Amerikaanse regering. De Palestijnse Autoriteit besloot daarom de VS niet langer als exclusieve bemiddelaar te accepteren. Dit onderstreept het belang van eensgezind EU-optreden. De Nederlandse diplomate Susanna Terstal, die in 2018 na een succesvolle Nederlandse lobby werd aangesteld als EU Speciaal Vertegenwoordiger, zal hieraan gaan werken.

Er zijn gelukkig ook positieve punten te benoemen. Zo is er, mede dankzij Nederlandse inzet, de afgelopen vier jaar veel voortgang geboekt in de strijd tegen ISIS (zie box II) en werden tijdens de internationale klimaatop in Katowice (Polen) afspraken gemaakt om de Verklaring van Parijs te implementeren, werd de irreguliere migratie vanuit Noord-Afrika naar Europa in 2018 verder teruggedrongen, vond in Armenië en Ethiopië een democratische transitie plaats en besloten Turkije en Nederland in juli 2018 na overleg op politiek niveau om de diplomatieke betrekkingen [te normaliseren](#). Ook ons lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad was een succes. Verderop in het jaarverslag wordt nader ingegaan op deze en andere resultaten.

### **Box II. Nederlandse bijdrage aan de strijd tegen ISIS**

Met de inzet van F-16's in Irak en Oost-Syrië en van militairen ten behoeve van training, advisering en assistentie aan de Iraakse strijdkrachten, inclusief de Peshmerga, droeg Nederland in 2018 bij aan het militair verslaan van ISIS. Eind 2018 was bijna het hele grondgebied dat ISIS onder controle had heroverd. Meer dan 7 miljoen burgers zijn uit handen van ISIS bevrijd en ontheemden keren terug naar huis. De dreiging is echter nog niet verdwenen. Van de mogelijke terugkeer van Syrië- en Irakstrijders naar Europa gaat een lange termijn dreiging uit. Om deze reden zet Nederland zich binnen de anti-ISIS coalitie, naast de militaire inzet ook in op civiele sporen zoals communicatie, *foreign terrorist fighters* (FTF) en financiën. De Minister van Buitenlandse Zaken heeft hier als voorzitter ook aandacht voor gevraagd tijdens het *Global Counterterrorism Forum (GCTF)* in september 2018. Ook in Irak en Syrië zelf blijft ISIS een aanzienlijke destabiliserende factor. De ideologie van ISIS, ook online, wordt nog altijd gebruikt om individuen te inspireren tot het plegen van aanslagen. Ook na het heroveren van het ISIS-gebied zal daarom de inzet van de internationale gemeenschap noodzakelijk blijven om op de langere termijn de dreiging van ISIS in te perken. Nederland blijft daarom militair, politiek en op stabilisatievlak actief in de strijd tegen ISIS.

### **2018 Voor Nederland, wereldwijd – actieve diplomatie voor een veilige, welvarende, rechtvaardige en duurzame wereld**

Het is tegen deze achtergrond, dat het Ministerie van Buitenlandse Zaken zich heeft ingezet voor een veilige, welvarende, rechtvaardige en duurzame wereld: Voor Nederland, wereldwijd.

Dat deden we door het bouwen van coalities met mondiale strategische spelers en door een kritische dialoog met landen waarmee we van mening verschillen. Juist in tijden van oplopende spanningen is een dialoog, zowel in bilateraal als multilateraal verband, noodzakelijk. Dit geldt bijvoorbeeld voor [Rusland](#), waarmee de diplomatieke relatie als gevolg van verschillende gebeurtenissen onder druk is komen te staan. Ook toen Venezuela in januari 2018 eenzijdig de grens sloot met de Koninkrijksdelen Aruba, Curaçao en Bonaire, is gekozen voor een strategie van stille diplomatie en dialoog, met resultaat (zie box III).

### **Box III. Grenssluiting Venezuela**

Op 6 januari 2018 werd het Koninkrijk verrast door een eenzijdige grenssluiting door Venezuela met Aruba, Curaçao en Bonaire wegens vermeende smokkel. Een betreurenswaardige maatregel voor het Koninkrijk, omdat de Caribische delen van het Koninkrijk hier direct [negatieve effecten](#) van ondervinden. Daarom voerde de Nederlandse ambassadeur in Caracas direct na de grenssluiting op het hoogste niveau gesprekken om een oplossing te vinden voor de situatie. Prioriteit hadden op dat moment de gestrande reizigers. Op 12 januari 2018 vond op Aruba overleg plaats tussen vertegenwoordigers van Venezuela en het Koninkrijk, waarbij een oplossing voor de gestrande reizigers werd gevonden. Ook werden Venezuela en het Koninkrijk het eens over een gezamenlijke aanpak voor de [smokkelproblematiek](#). Ook de Minister van Buitenlandse Zaken zelf had intensief contact met de regeringen van Aruba en Curaçao. Op 8 april 2018 bracht de Minister op doorreis vanuit Colombia een bezoek aan Venezuela met als onderhandelingsresultaat het heropenen van de [grenzen](#). Helaas blijft de crisis in Venezuela

voortduren. Het Koninkrijk blijft nauw betrokken bij de [ontwikkelingen](#).

We organiseren handelsmissies en we investeren in vrede, veiligheid en stabiliteit. Dat doen we bijvoorbeeld door middel van 3D-missies (3D staat voor *Development, Diplomacy and Defence*), zoals de missies in Afghanistan en Mali. Wij investeren in bilaterale betrekkingen met landen via onze posten en via ministeriële bezoeken, zodat er ook ruimte is om kritische vraagstukken aan de orde te stellen. Hierdoor konden we bijvoorbeeld op politiek niveau bij China het vraagstuk van de vervolging van de Oeigoeren aan de orde stellen, bij Algerije het vraagstuk van de protestantse kerken, bij Rusland het lot van de LGBTI in Tsjetjenië, bij Turkije de persvrijheid en bij Marokko het lot van de Rif-activisten. Een van de landen waar Nederland in 2018 de banden mee aanhaalde was Nigeria (zie box IV).

#### **Box IV. Nederland haalt banden aan met Nigeria**

Nigeria is het land met de grootste bevolking en de grootste economie van Afrika. Politiek speelt het land, zowel regionaal als mondiaal, een steeds grotere rol. Een stabiel en welvarend Nigeria heeft een positieve invloed op de stabiliteit en economische ontwikkeling in de regio, waar ook het Nederlandse bedrijfsleven van kan profiteren, bijvoorbeeld in de landbouwsector. Het tegenovergestelde geldt ook. De terroristische groepering Boko Haram is nog niet verslagen, er is een ernstige humanitaire crisis rond het Tsjaadmeer en er zijn irreguliere migratiestromen richting Europa. Daarom haalde Nederland in 2018 de [banden aan met Nigeria](#). Over en weer vonden bezoeken plaats. Zo bracht de Nigeriaanse President Buhari in juli 2018 een bezoek aan Nederland. Minister-President Rutte en het Nederlandse bedrijfsleven spraken met hem. Tijdens het bezoek werd een overeenkomst afgesloten die meer structuur, regelmaat en breedte zal brengen in de samenwerking tussen Nederland en Nigeria. Minister van Buitenlandse Zaken Stef Blok bezocht in oktober Nigeria en sprak over samenwerking op het gebied van landbouw, veiligheid en het tegengaan van mensenhandel en de terugname van illegaal in Nederland verblijvende Nigerianen. De intensivering van bilaterale betrekkingen brengt een behoefte aan meer diplomatieke inzet met zich mee. Derhalve werd in 2018 besloten tot uitbreiding van de ambassade in Abuja. Nederland kiest met deze benadering voor een lange termijn betrokkenheid bij Nigeria. Nederland wil een bijdrage leveren aan een betere toekomst voor Nigeria, een beter perspectief voor de jonge bevolking en aan een verminderde druk om te migreren.

Het werk van het Ministerie van Buitenlandse Zaken richt zich niet alleen op grote en abstracte politieke belangen en kwesties. Ook in 2018 stond het Ministerie van Buitenlandse Zaken 24/7 klaar om waar nodig consulaire diensten te leveren voor Nederlanders wereldwijd. Denk daarbij ook aan de [reisadviezen](#) die met behulp van de Nederlandse ambassades worden opgesteld om Nederlandse reizigers te wijzen op risico's van reizen in het buitenland. In 2018 werd door de Nederlandse ambassades en consulaten in totaal aan 2.908 Nederlanders in het buitenland consulaire bijstand verleend en werden er meer dan 700.000 visa en reisdocumenten verstrekt. De Nederlandse ambassade in Londen spande zich in om Nederlanders die in het Verenigd Koninkrijk wonen, voor te bereiden op de gevolgen van [de Brexit](#).

Om onze belangen in de wereld nog beter te kunnen behartigen, investeerde het kabinet in 2018 in de buitenlandse dienst: daar zitten de mensen die de risico's en de kansen in het buitenland voor het Koninkrijk signaleren. Mensen die dankzij hun netwerken weten wat er speelt en hoe Nederlandse belangen veiliggesteld kunnen worden. In het [Regeerakkoord](#) werd EUR 10 miljoen extra beschikbaar gesteld voor de uitbreiding en versterking van het Nederlandse netwerk van ambassades, consulaten en permanente vertegenwoordigingen bij internationale organisaties. Dit bedrag zal de komende jaren oplopen tot EUR 40 miljoen extra per jaar. Het uitgangspunt daarbij is dat de beschikbare extra middelen worden ingezet op die thema's die alle Nederlanders ten goede komen. Zoals het bevorderen van een stabiele en duurzame economie, terugdringen van irreguliere migratie en het vergroten van de veiligheid – ook in cyberspace.

Daarnaast bleef het Ministerie van Buitenlandse Zaken zich onverminderd inspanssen voor waarheidsvinding en gerechtigheid voor de slachtoffers van vlucht MH17 en hun nabestaanden. Op 25 mei 2018 maakten Nederland en Australië bekend Rusland [aansprakelijk te stellen](#) voor het neerhalen van MH17. De diplomatieke contacten met Rusland leidden in 2018 niet tot onderhandelingen hierover met [Rusland](#). Op 28 augustus 2018 trad een [bilateraal verdrag](#) tussen Nederland en Oekraïne in werking dat voorziet in internationale juridische samenwerking ten aanzien van een strafrechtelijke vervolging van individuele verdachten van het neerhalen van vlucht MH17.

### **Buitenland is binnenland**

De nauwe verwevenheid tussen binnenlandse en buitenlandse ontwikkelingen is voor iedereen merkbaar. Dat is vaak verrijkend, maar biedt ook uitdagingen omdat ook problemen grensoverschrijdend kunnen zijn, of juist omdat grensoverschrijdende fenomenen leiden tot binnenlandse problemen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan klimaatverandering en migratie, maar ook aan ongewenste buitenlandse inmenging of grensoverschrijdende criminaliteit. Mede in dit verband heeft Nederland in 2018 de samenwerking met de Duitse en Belgische overheden verder geïntensifieerd. In dit kader vond de [eerste regeringsdialoog](#) plaats tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen.

Zowel nationaal als internationaal heeft Nederland zich in 2018 ingezet om te komen tot ambitieuze klimaatafspraken. Tijdens de internationale klimaatop in Katowice (Polen), werden afspraken gemaakt om de Verklaring van Parijs te implementeren. Omdat het in het Nederlands belang is dat ook anderen hun klimaatambities verhogen, werd een klimaatcampagneteam opgericht om de lobby daarvoor rijksbreed te organiseren.

Het Ministerie werkte in 2018 samen met andere departementen aan de aanpak van [ongewenste buitenlandse inmenging](#). Een aantal dossiers waar specifieke aandacht naar uitging in 2018 betreft verschillende pogingen van heimelijke politieke beïnvloeding door Rusland, het onder dwang en intimidatie innen van diasporabelasting onder Eritreeërs in Nederland en het meest recente geval van Europese samenwerking om tot gerichte sancties te komen tegen Iran wegens ongewenste inmenging op Europees grondgebied. Er is tevens samen met andere departementen gewerkt aan de kabinetsinzet over het tegengaan van [desinformatie](#) in Europees en nationaal verband. De dialoog met de Golfstaten over [ongewenste financiering](#) is onverminderd voortgezet.

### De EU moet gezamenlijk koers bepalen

Net als in 2017, vormde de vormgeving van de Britse uittreding uit de Europese Unie (EU) ook in 2018 één van de belangrijkste uitdagingen voor de Europese samenwerking. Bij de onderhandelingen over een ordelijke uittreding en de toekomstige relatie van de EU met het Verenigd Koninkrijk heeft Nederland op EU-niveau steun gezocht voor de Nederlandse speerpunten. De Nederlandse inzet heeft bijgedragen aan de op 14 november 2018 bereikte overeenstemming tussen de onderhandelaars van de EU en het Verenigd Koninkrijk over een [concept terugtrekkingsakkoord](#) en over een schets van de [politieke verklaring](#) over het kader van de toekomstige betrekkingen met het VK waarin het Nederlandse belang goed tot zijn recht komt.

In het verlengde van de Brexit-onderhandelingen stond de Nederlandse positionering in de EU in 2018 in het teken van post-Brexit coalitievorming. Het kabinet heeft zich ingezet voor een [sterke positionering van Nederland](#) binnen de EU, onder meer door het bouwen aan [nieuwe coalities](#). Ook heeft Nederland ingezet op vroegtijdiger beïnvloeding van de EU-instellingen en voldoende Nederlanders [werkzaam bij de EU-instellingen](#).

Daarnaast heeft Nederland in 2018 in Europees verband voortgang geboekt op de volgende terreinen:

- Onder coördinerende verantwoordelijkheid van het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft het kabinet een [uitgebreide appreciatie](#) opgesteld die mede als inzet dient in de onderhandelingen voor het Meerjarig Financieel Kader 2021–2027 (MFK).
- In 2018 zijn belangrijke stappen gezet om [de eurozone te versterken](#) via de hervorming van het Europees Stabiliteitsmechanisme en afspraken in het kader van de Europese bankenunie. De hervorming en afspraken bevatten veel van de punten waar Nederland zich als onderdeel van de zogeheten Hanze-coalitie voor heeft ingezet.
- In 2018 nam mede op initiatief van Nederland de discussie binnen de EU een vlucht over de opzet van thematische sanctieregimes als instrument van het GBVB. De Raad bereikte overeenstemming over [een thematisch sanctieregime](#) om proliferatie van chemische wapens tegen te gaan. Onderhandelingen over een sanctieregime tegen cyberdreigingen en een sanctieregime om mensenrechtenschenders aan te pakken zijn in 2018 nog niet afgerond. Op 20 november 2018 organiseerde Nederland in het Vredespaleis een [expertseminar](#) met het oog op de oprichting van een wereldwijd EU-mensenrechtensanctieregime (*EU Global Human Rights Sanctions Regime*). Daarmee werd mede invulling gegeven aan [de motie Omtzigt c.s.](#) die de regering verzoekt te onderzoeken of er in de Europese Unie voldoende draagvlak is voor sanctiemaatregelen op EU niveau tegen plegers van grove mensenrechtenschendingen.
- Door constante druk en inzet van Nederland en een aantal gelijkgestemde lidstaten in de strijd voor meer [transparantie](#) in het EU-besluitvormingsproces, heeft het Raadssecretariaat [een paper](#) opgesteld ten behoeve van een moderner transparantiebeleid ten aanzien van EU-besluitvormingsproces. Dit paper vormt de basis van de in het najaar van 2018 gestarte onderhandelingen hierover in de Raad.
- Nederland heeft ook in 2018 krachtig en in [gezamenlijkheid met andere EU-lidstaten](#) ingezet op eerbiediging van de Europese waarden, waaronder de rechtsstaat.
- Op Nederlands initiatief is een [conclusie](#) aangenomen op de Europese Raad van december 2018 waarin de Raad wordt uitgenodigd te werken



aan de lange termijn klimaatstrategie. Hiermee is vastgelegd dat dit onderwerp in de eerste helft van 2019 terugkeert op de agenda van de Europese Raad. Hierdoor is een goede uitgangspunt gecreëerd voor het vergroten van de steun voor de door Nederland gewenste ophoging van het tussentijdse 2030-doel.

- In 2018 bereikten EU-lidstaten overeenstemming over het mandaat voor de onderhandelingen met de landen in Afrika, het Caraïbisch Gebied en de Stille Oceaan (ACS) over een opvolger van het Verdrag van Cotonou, dat in 2020 afloopt. Mede dankzij [Nederlandse inzet](#) is er binnen het [EU-onderhandelingsmandaat](#) meer aandacht voor de naleving van afspraken, onder andere op het gebied van migratie. Ook is een lichtere institutionele structuur voor het ACS-ervolgpartnerschap en een meer betekenisvolle rol voor «Landen en Gebieden Overzee» (LGO) voorzien.
- Nederland heeft zich daarnaast met succes ingezet dat het EU-uitbreidingsbeleid strikt en fair blijft. De Raad [besloot](#) derhalve in 2018 de toetredingsonderhandelingen met Macedonië en Albanië nog niet te openen, omdat nog niet aan alle voorwaarden was voldaan.

Ten slotte is het ondanks Nederlandse inspanningen in 2018 niet gelukt op EU-niveau overeenstemming te bereiken over de [herziening van het gemeenschappelijk Europees asielstelsel](#).

### **Grenzen en migratie**

In maart 2018 is de [integrale migratieagenda](#) van het kabinet gepresenteerd. Nederland werkt, bilateraal en in Europees verband, via een geïntegreerde aanpak aan de verschillende pilaren van het migratiebeleid. De internationale activiteiten hebben zich gericht op het voorkomen van irreguliere migratie en de aanpak van mensenhandel en mensensmokkel, de versterking van opvang en bescherming in de regio, een solidair en solide Europees asielstelsel en verbeterde terugkeersamenwerking.

Nederland intensiveerde de migratiesamenwerking met landen in de Sahel. Op 23 februari nam [Minister-President Rutte](#) deel aan een [Sahel Top in Brussel](#) waar hij EUR 5 miljoen steun aankondigde voor een [regionale troepenmacht](#). Nederland en Duitsland besloten bovendien tot een gezamenlijke financiële bijdrage aan [mobiele grensteams in Niger](#). Nederland draagt tevens bij aan reddingsacties van migranten in de woestijn en de bescherming van hun rechten.

Mede door de internationale inspanningen in derde landen is de irreguliere aankomst van migranten in Europa in 2018 sterk [gedaald](#) ten opzichte van 2017. Het aantal illegale grensoverschrijdingen is het laagste in vijf jaar, en laat zelfs een daling zien van 92% ten opzichte van het piekjaar 2015. Dit is het resultaat van inspanningen van diverse partijen. Er zijn [maatregelen](#) getroffen in landen van herkomst, transit en bestemming. Zo is de [aanpak van mensenhandel en mensensmokkel geïntensiveerd](#), is de [opvang en bescherming in de regio](#) verder verbeterd, heeft de [EU-Turkije Verklaring](#) de laatste jaren bijgedragen aan lagere aankomsten in Griekenland, zijn tienduizenden migranten vanuit de EU en transitlanden als Libië en Niger teruggekeerd naar hun landen van herkomst. Ook zijn [stappen gezet](#) om de situatie van migranten in bijvoorbeeld Libië en Niger te verbeteren. Hoewel het aantal verdrinkingen van migranten in de Middellandse Zee is afgenomen is het aantal van meer dan [2100 sterftes op weg naar Europa](#) in 2018 nog steeds hoog en zorgwekkend.



Nederland heeft bilateraal en via de Europese Unie de Libische autoriteiten aangespoord verbetering te krijgen in de omstandigheden van migranten in Libië. Met resultaat. Er is een tiental detentiecentra gesloten. Ook is met internationale, waaronder Nederlandse, steun aan UNHCR in Tripoli het *Gather and Departure Centre* geopend waar migranten worden opgevangen en van waaruit zij naar hun landen van herkomst kunnen terugkeren of kunnen worden geëvacueerd naar Niger of gehervestigd naar andere landen. Desalniettemin blijft de situatie in de Libische detentiecentra ronduit zorgelijk. De afgelopen twee jaar zijn ca. 40.000 migranten vrijwillig [teruggekeerd](#) uit vooral Libië en Niger naar hun landen van herkomst. De voorgenomen Nederlandse diplomatieke «antenne» in Niger is inmiddels door de Minister van Buitenlandse Zaken [geopend](#).

Met Nederlandse steun is gewerkt aan het verbeteren van de capaciteit van enkele Noord- en West-Afrikaanse landen in het opsporen, oprollen en vervolgen van [netwerken van mensensmokkelaars en -handelaren](#). Dit heeft niet alleen geleid tot aanhoudingen en veroordelingen maar ook, voor het eerst en op Nederlands initiatief, tot het op de sanctielijst van de VN plaatsen van zes vooraanstaande leiders van mensenhandel- en mensensmokkelnetwerken (zie box V).

#### **Box V. Nederland pakt mensenhandelaren in Libië aan**

Als lid van de VN-Veiligheidsraad heeft Nederland in juni zes mensenhandelaren actief in Libië op de VN-sanctielijst gezet. Na een complex diplomatiek spel waarbij in verschillende landen tegelijk door Nederlandse diplomaten gelobbyd werd, werden de sancties op 7 juni 2018 afgekondigd en via « [Breaking News](#)» van CNN en talloze andere media wereldkundig gemaakt. Dit was de eerste keer dat [de Veiligheidsraad](#) sancties oplegde tegen leiders van gewelddadige mensenhandelnetwerken. Met de sancties zijn banktegoeden van zes leiders van criminele netwerken wereldwijd bevroren en mogen zij niet meer internationaal reizen. Ook is het verboden om economische middelen aan deze personen beschikbaar te stellen. Het Nederlands Openbaar Ministerie en de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Justitie en Veiligheid werkten nauw samen om deze sancties solide te onderbouwen; een uniek partnerschap tussen diplomaten en strafrechtsspecialisten. Nederland trok ook nauw op met internationale partners in de VN-Veiligheidsraad en daarbuiten. De steun van de Libische autoriteiten en andere landen in de regio was essentieel. Doel van het initiatief was om de afschuwelijke mensenrechtensituatie van migranten en vluchtelingen in Libië aan te pakken en tegelijkertijd te voorkomen dat migranten in de Middellandse Zee sterven. De afgelopen jaren maakten grote groepen migranten en vluchtelingen vanuit Libië de overtocht naar Europa. Criminelen verdienen grof geld aan deze mensensmokkel en aan de exploitatie van migranten, die tijdens hun reis te maken krijgen met ernstige vormen van geweld en ander leed. Nederland heeft met het initiatief [een helder signaal](#) afgegeven dat mensenhandel in Libië aangepakt dient te worden. [Nederland heeft inmiddels een internationaal netwerk opgericht](#) dat zal toezien op de uitvoering van de maatregelen. De sancties staan niet op zichzelf. Ze vormen een belangrijk onderdeel van de bredere internationale inspanning om vrede en stabiliteit te brengen in het door oorlog verscheurde Libië.

### **Instabiliteit en veiligheid: brede invulling veiligheidsinzet**

Mondiaal veranderende machtsverhoudingen, waarbij de macht en het initiatief deels verschuiven naar landen die met een andere blik naar de wereld kijken, zorgen voor een instabieler en minder voorspelbare veiligheidsomgeving voor Nederland en de EU. De inzet van chemische wapens in Syrië, de aanslag in Salisbury op Sergej Skripal en zijn dochter en de versterking van een cyberoperatie van de Russische militaire inlichtingendienst GRU, gericht tegen de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW), zijn daarvan klinkende [voorbeelden](#).

Deze ontwikkelingen staan niet op zichzelf maar vormen een trend voor de langere termijn. Nederland moet zich hierop voorbereiden en zich weerbaarder maken, zowel eigenstandig als in Europees en bondgenootschappelijk kader. In 2018 is de [Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie \(GBVS\)](#) gepresenteerd die de basis vormt voor de inspanningen van het kabinet in deze veiligheidscontext. Ook is het kabinet in 2018 een maatschappelijke discussie gestart over het gegeven dat [de nieuwe veiligheidscontext](#) een herijking vereist, waarbij Europa en het westen zichzelf beter equiperen om de internationale rechtsorde te kunnen beschermen met (militaire en economische) machtsmiddelen.

De veranderende veiligheidsdreiging, vergt ook hernieuwde focus op de collectieve verdedigingstaak van de NAVO. Tijdens de NAVO-top van juli 2018 sprak Nederland met bondgenoten af geloofwaardige nationale plannen op te stellen over [verhoging van defensie-uitgaven](#) richting de 2%. De schending door Rusland van het INF-verdrag vergroot het belang van het nucleaire beleid van de NAVO waarbij Nederland streeft naar een balans tussen [nucleaire afschrikking en wapenbeheersing](#). De EU neemt meer eigen verantwoordelijkheid voor [veiligheid](#) en [defensie](#), o.a. door samenwerking bij de ontwikkeling van schaarse defensiecapaciteiten. Nederland slaagde er helaas niet in om de VS gecommiteerd te houden aan het JCPOA, of Rusland te bewegen zich te houden aan de verplichtingen van het INF.

### **Rechtsorde onder druk**

Nederland heeft in 2018 ingezet op versterking en bescherming van mensenrechten. Het kabinet heeft een [geactualiseerd beleid](#) gepresenteerd in lijn met het Regeerakkoord met een focus op de volgende prioritaire thema's: vrijheid van meningsuiting (off- en online), vrijheid van religie en levensovertuiging, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, gelijke rechten voor lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender en intersekse personen (LHBTI's) en de bevordering van de internationale rechtsorde/strijd tegen straffeloosheid. Het Mensenrechtenfonds is hiervoor opgehoogd met EUR 7,4 miljoen in 2018.

Nederland heeft zich, als verdragspartij en gastland, in verschillende werkgroepen en tijdens de [jaarlijkse vergadering van verdragspartijen](#) actief ingezet voor versterking van het Internationaal Strafhof door onder meer het bevorderen van het draagvlak voor het Hof en de universaliteit van het Statuut van Rome (zie box VI).

#### **Box VI. Internationaal Strafhof**

In 2018 werd de twintigste verjaardag van het Statuut van Rome gevierd. Met dit Statuut werd het Internationaal Strafhof opgericht, het eerste permanente hof dat internationale misdrijven wereldwijd vervolgt. Er is in twintig jaar een hoop bereikt. 123 staten zijn inmiddels partij bij het Statuut van Rome. In 150 landen zijn meer

dan 2.500 ngo's actief die meedoen in de strijd tegen straffeloosheid. Het Statuut van Rome voorziet niet alleen in de oprichting van het Strafhof, maar ook in de verbetering van de rechtsorde op nationaal niveau, met name op wetgeving over internationale misdrijven. Nederland is altijd trots gastland van het Strafhof en fervent voorvechter van de internationale rechtsorde gebleven. Juist ook toen de afgelopen jaren het Hof soms onder vuur kwam te liggen. Zo kondigden [een aantal Afrikaanse landen](#) in 2016 aan uit het Hof te willen stappen. Het Kabinet heeft zich actief ingezet om deze [trend](#) tegen te gaan, door in gesprek te gaan met deze landen, in te zetten op draagvlakverbreding van het ICC en de universaliteit van het Statuut van Rome en door samen te werken met partners uit het maatschappelijk middenveld. Mede door deze inspanning is van de Afrikaanse landen slechts Burundi daadwerkelijk uit het Hof getreden. Tegelijkertijd hebben een groot aantal Afrikaanse staten in 2018 tijdens de jaarlijkse vergadering van verdragspartijen van het Hof hun steun uitgesproken voor het Hof. Het Hof heeft de laatste jaren bovendien bewezen dat het zich niet louter richt op het Afrikaanse continent. Zo is het Hof in 2018 [vooronderzoeken gestart](#) i.v.m. de deportatie van de Rohingya uit Myanmar en naar de situatie in Venezuela. Ook onderzoekt de aanklager momenteel de situaties in [de Filipijnen](#) en de [Palestijnse Gebieden](#).

### **Syrië/Irak**

Ondanks de vooruitgang die in Syrië is geboekt in de strijd tegen ISIS (zie ook box II), waren de [vooruitzichten op een duurzame oplossing](#) voor de burgeroorlog eind 2018 niet gunstig. Het Syrische regime, onder leiding van Bashar al-Assad, heeft met steun van zijn bondgenoten Rusland en Iran grote delen van het land opnieuw in handen gekregen en zijn machtspositie verstevigd. De Noordwestelijke provincie Idlib is [het laatste grote oppositiebolwerk](#). Binnen de complexe context in Syrië richtte [het Nederlandse beleid](#) zich in 2018 op ondersteuning van vreedzame politieke transitie, militaire steun in de strijd tegen ISIS, humanitaire steun voor de noodlijdende bevolking, stabilisatie van gebieden onder controle van gematigde oppositie en het tegengaan van straffeloosheid. Politiek bleef Nederland inzetten op een geloofwaardige transitie in overeenstemming met [Veiligheidsraadresolutie 2254](#), want alleen een politieke oplossing kan leiden tot duurzame vrede in Syrië. In de VN-Veilighedsraad heeft het Koninkrijk in verschillende bijeenkomsten getracht bij te dragen aan [deëscalatie](#) van het [conflict in Syrië](#), het verbeteren van humanitaire toegang en accountability. De [humanitaire noden](#) in Syrië zijn enorm. Naast het politieke proces ondersteunt Nederland ook de zogenoemde [Track II-initiatieven](#): vertrouwelijke gesprekken tussen private partijen (waaronder experts) aan beide zijden van het conflict die tot doel hebben partijen nader tot elkaar te brengen.

Voorts levert Nederland een [actieve bijdrage](#) aan het lenigen van de humanitaire noden, enerzijds door financiering van de VN, het Rode Kruis en ngo's en anderzijds door humanitaire diplomatie in New York, Genève, Brussel en in de regio. Syrië telt 13,1 miljoen hulpbehoevenden, van wie 5,6 miljoen in acute nood verkeren en bijna 3 miljoen zich bevinden in belegerde of moeilijk te bereiken gebieden.

In Irak zijn grootschalige militaire operaties ten einde gekomen. De humanitaire crisis is echter niet voorbij. Volgens VN-organisatie OCHA hebben aan het einde van 2018 nog 6,7 miljoen mensen behoefte aan humanitaire hulp. Bijna 2 miljoen Irakezen zijn [onthoemd](#). Nu de strijd is gestreden, verandert de Iraakse behoefte aan steun van de internationale

gemeenschap. Voor een inclusief en stabiel Irak zijn politieke en economische hervormingen noodzakelijk. Een belangrijke voorwaarde voor deze hervormingen is een betrouwbare, legitieme en stabiel functionerende veiligheidssector.

### **Zetel VN-Veiligheidsraad: strategische kansen voor Nederland**

Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten hebben het afgelopen jaar de belangen van het Koninkrijk vertegenwoordigd op het gebied van internationale vrede en veiligheid in de Veiligheidsraad. De [Nederlandse inzet](#) was gericht op veiligheid voor burgers, voorkomen en beslechten van conflict en een VN-Veiligheidsraad die vooruitkijkt. Naast de hiervoor reeds genoemde resultaten, zoals de aanpak van mensenhandelaren in Libië (zie tekstvak V), heeft dit onder meer geleid tot:

- de [versterking van het mandaat van de missie in Irak](#);
- een [nieuw MINUSMA-mandaat](#) dat de missie in Mali opdracht geeft meer aandacht te besteden aan o.a. mensenhandel en smokkel van irreguliere migranten en de impact daarvan op de veiligheid;
- het vergroten van de impact van de [Noord-Korea sancties](#) door sanctie-ontduiking tegen te gaan, het diplomatieke proces te faciliteren en negatieve humanitaire consequenties in te perken.
- de [resolutie over Conflict and Hunger](#) die uithongering als oorlogswapen strafbaar stelt;
- het VN-actieplan voor betere vredesoperaties (*Actionplan for Peace-keeping*) dat door Secretaris-Generaal Guterres werd gelanceerd bij [Open Debat](#) onder leiding van Minister-President Rutte en waarvoor in september – opnieuw in het bijzijn van premier Rutte en SG Guterres – brede steun werd uitgesproken. De door het Koninkrijk geïnitieerde resolutie over versterking van de rechtstaat-component in vredesmissies draagt bij aan de implementatie van het actieplan.
- We hebben een recordaantal vertegenwoordigers uit het maatschappelijk middenveld en conflictgebieden, met name vrouwen, uitgenodigd om de Veiligheidsraad te brieven.

Zie voor een vollediger terugkoppeling van het jaar in de VNVR de [brief](#) van de Minister van Buitenlandse Zaken aan de Tweede Kamer.

### **Cyber- en internetbeleid: Nederland in voorhoede**

De weerbaarheid van Nederland tegen kwaadaardige cyberoperaties is [vergroot](#) door actieve deelname in internationaal gecoördineerd diplomatiek [optreden](#) tegen een [cyberaanval](#) op de Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OPCW). Nederland gaf in dat kader een impuls aan de eigen diplomatieke responscapaciteit en daarnaast aan de EU-responscapaciteit aan de hand van de verdere [operationalisering](#) van de door Nederland geïnitieerde *EU cyber diplomacy toolbox*. Dankzij Nederland zal de EU komen tot «cybersancties». Het trainingsprogramma dat Nederland met partnerlanden naar nieuwe landen uitrolde en de conferentie rond de [Tallinn Manual 2.0](#) in Den Haag droegen sterk bij aan het creëren van groter draagvlak voor de toepassing van internationaal recht in het cyberdomein. Tevens namen Nederland, het Verenigd Koninkrijk en een kopgroep van *like-minded* EU-staten het voortouw voor het oprichten van een Europees cybersanctieregime, waarvan aanname door de Europese Raad tijdens het eerste kwartaal van 2019 wordt verwacht.

### **Multilateralisme en coalities**

Zoals reeds opgemerkt, is het multilaterale stelsel in 2018 verder onder druk komen te staan. Toenemend protectionisme en de opkomst van staatsgeleide economieën, zoals China, die door middel van ondoorzichtige staatssubsidies het gelijke speelveld zowel in de EU als in derde markten ondermijnen, zetten het internationale vrijhandelssysteem onder druk. Rusland gebruikte in 2018 voor de twaalfde keer zijn veto in de VNVR over Syrië. De VS stapte uit een aantal internationale akkoorden en instituties. Omdat Nederland – als middelgroot land – groot belang heeft bij een op regels gebaseerde internationale wereldorde, heeft het zich samen met andere Europese landen, ingezet voor het verbeteren en versterken van het multilaterale stelsel. Minister-President Rutte pleitte daarbij tijdens de [Algemene Vergadering van de VN in september 2018](#) voor een constructief multilateralisme waarbij landen samenwerken bij het gezamenlijk oplossen van de globale uitdagingen van deze tijd. Nederland heeft de hervormingsplannen van Secretaris-Generaal van de VN Guterres in zowel politieke, financiële als praktische zin gesteund. Nederland werd, na deelname aan de G20-top in Duitsland in 2017, ook door G20-voorzitter Argentinië uitgenodigd om deel te nemen aan de G20 en de [G20-top in Buenos Aires op 1 december 2018](#). Deze G20-deelname is aangegrepen om, samen met andere Europese landen, het belang van effectieve multilaterale samenwerking te onderstrepen op mondiale kwesties als het realiseren van duurzame inclusieve economische groei, handel, klimaat en migratie.

### **Mondiale strategische spelers**

In een wereld waarin onzekerheden en instabiliteit groeien, neemt het belang van de trans-Atlantische band toe. De trans-Atlantische samenwerking is cruciaal voor de vrede, vrijheid, veiligheid en welvaart aan beide zijden van de oceaan en de VS blijft een onmisbare partner. Nederland en de EU staan voor uitdagingen die we zonder internationale partners niet kunnen oplossen. Alleen in samenwerking met de VS kunnen we een antwoord vinden op internationale uitdagingen en ook in economisch opzicht zijn en blijven de VS en Europa belangrijke partners. Juist nu is het van belang de dialoog aan te gaan en te zoeken naar consensus. Bij meningsverschillen is er ruimte die te bespreken. Het [bezoek van de Minister van Buitenlandse Zaken aan de Verenigde Staten in mei 2018](#), gevolgd door het bezoek van de Minister-President en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking in juli 2018 moet in dat licht worden gezien.

Ook de rol van Rusland op het wereldtoneel kan niet worden onderschat. De relatie met Rusland is stevig onder druk komen te staan, zoals door het noodzakelijke [besluit](#) van Nederland en Australië van 25 mei 2018 om Rusland aansprakelijk te stellen voor het neerhalen van MH17 of de [verstoring van de cyberoperatie](#) van de Russische militaire inlichtingendienst tegen de «Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens» (OPCW) evenmin. De gebeurtenissen onderstrepen het belang [het beleid van «druk en dialoog» met betrekking tot Rusland](#) voort te zetten: juist in tijden van oplopende spanningen is een dialoog, zowel in bilateraal als multilateraal verband, noodzakelijk. Dit was een belangrijke reden voor Stef Blok om, vrij snel na zijn aantreden als Minister van Buitenlandse Zaken, op 12 en 13 april 2018 een [bezoek](#) te brengen aan Moskou. Daar sprak hij met zijn Russische ambtsgenoot Sergej Lavrov.

Ook China is, als regionale grootmacht en tweede economie in de wereld, in toenemende mate medebepalend voor de stabiliteit in belangrijke regio's, zoals het Koreaans Schiereiland, de Zuid-Chinese Zee, en de Indische Oceaan. Met zijn *Belt and Road Initiative* reikt China's geopolitieke én economische invloed van Centraal-Azië tot in het Caribisch gebied. Hoewel Nederland het op diverse fronten, zoals op het gebied van mensenrechten, duidelijk van mening verschilt met China, is de bilaterale band met China gegeven zijn gewicht op het wereldtoneel, belangrijk. Op [verzoek van de Kamer](#) is in 2018 een start gemaakt met een China-strategie, die over de volle breedte van de betrekkingen (politiek, economisch, militair, bilateraal en multilateraal) nieuwe kaders wil zetten voor de relatie met China. Ook is in 2018 geïnvesteerd in de bilaterale relatie met diverse bezoeken over en weer, zoals het [werkbezoek aan China](#) van Koning Willem-Alexander en Koningin Maxima, de grootste Nederlandse handelsmissies ooit aan China en Japan onder leiding van premier Rutte en het inkomende [officiële bezoek van de Chinese premier aan Nederland](#). Daarbij blijft Nederland altijd aandacht vragen voor mensenrechten. Zo is de [mensenrechtendialoog met China](#) voortgezet.

Ook India is in toenemende mate een mondiale speler van belang aan het worden. Om in te spelen op de ruimte voor samenwerking met India vanuit gedeelde waarden zoals democratie en rechtsstaat, bezocht Minister-President Rutte in 2018 India met vier Ministers en een [grote handelsmissie](#) om handel en investering in bijvoorbeeld landbouw en watermanagement te vergroten. Daarnaast is ook aandacht besteed aan de samenwerking op het gebied van het bevorderen van een vrij en veilig internet.

Voorts is de samenwerking met onze oudste bondgenoot in Azië, Indonesië, alsmede met de andere landen in ASEAN (het verband van tien Zuidoost-Aziatische landen die gezamenlijk de grootste groeiemarkt voor Nederlandse bedrijven vormen) verder versterkt. In 2018 bracht de president van Singapore een [staatsbezoek](#) aan Nederland. De Minister van Buitenlandse Zaken bezocht in juli [Indonesië](#). De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking bezocht [Vietnam, Maleisië](#) en [Myanmar](#). In september 2018 vond in Brussel de [ASEM Top](#) plaats. EU en ASEAN onderhandelen over verdieping van hun samenwerking via het aangaan van een strategische partnerschap.

Met gelijkgezinde landen als Japan, Zuid-Korea, Australië en Nieuw-Zeeland, heeft Nederland zich bilateraal als ook in EU-verband ingezet voor een mondiale ordening gebaseerd op effectief multilateralisme, een open wereldeconomie en respect voor mensenrechten en internationaal recht. Met Australië is in het kader van de strategische dialoog verder op deze thema's gewerkt. Met Nieuw-Zeeland hebben strategische ontmoetingen plaatsgevonden, waaronder een gezamenlijk optreden van Minister-President Rutte en de Nieuw-Zeelandse Premier Ardern tijdens het AVVN [«Bloomberg Global Business Forum Panel Event on Emerging Global Trade Relationships»](#).

### **Consulair blijft Buitenlandse Zaken moderniseren**

Consulaire dienstverlening is een kerntaak van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In dit kader zet Nederland in op een moderne, kwalitatief hoogwaardige, kostendekkende en klantgerichte consulaire dienstverlening. In de voor het eerst verschenen [«Staat van het Consulaire»](#) zijn de missie van de consulaire dienstverlening, de context en kaders waarbinnen die wordt geleverd en de ambities helder neergelegd.

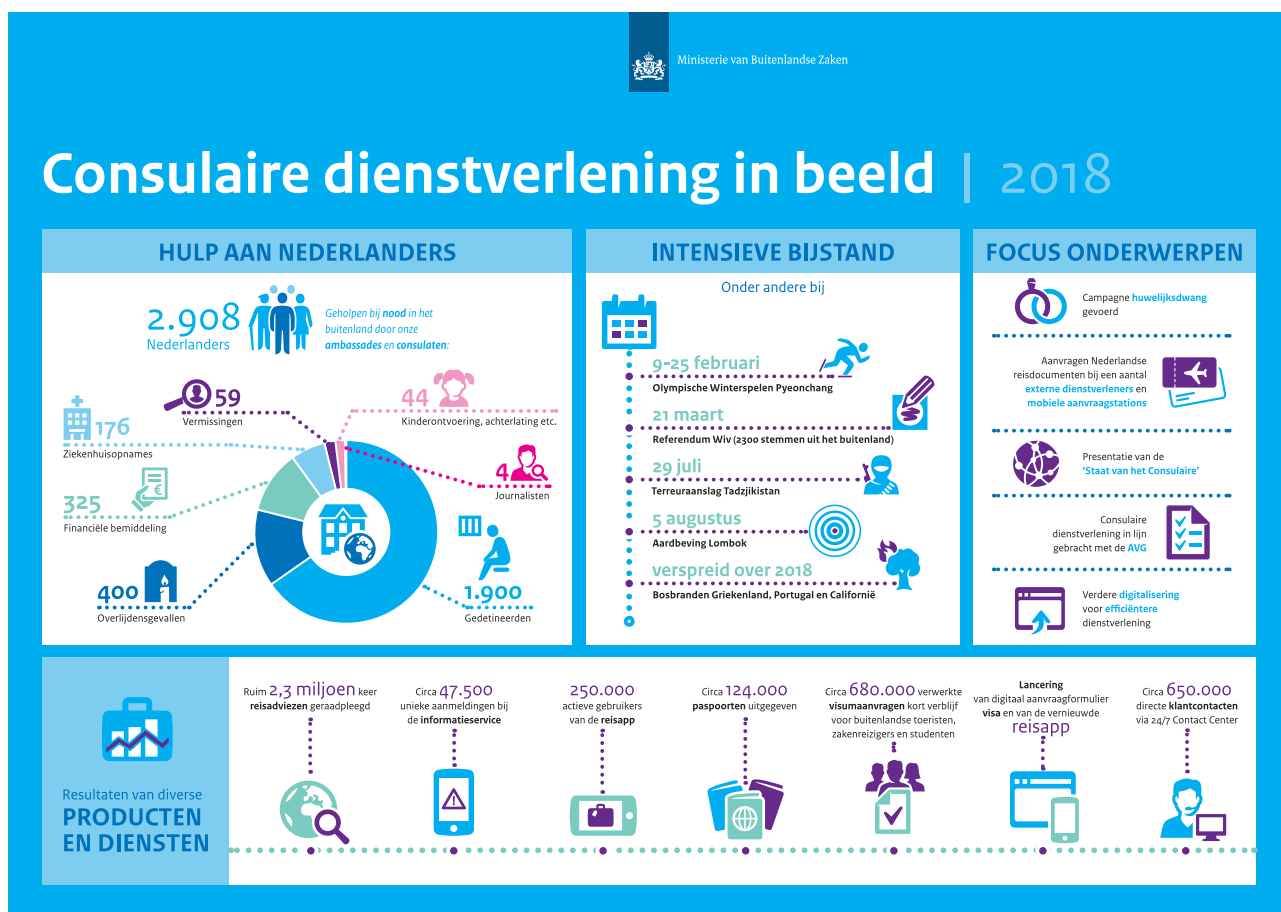


Deze beleidsbrief verschijnt voortaan jaarlijks om verslag te doen van de resultaten van het voorgaande jaar en om de knelpunten te identificeren die de consulaire klant ervaart.

De consulaire dienstverlening is afgelopen jaar verder gemoderniseerd:

- Om een beeld te krijgen van de ervaringen en wensen van de klant is in 2018 een wereldwijd onderzoek onder Nederlanders in het buitenland uitgevoerd. Daarnaast is een klanttevredenheidsonderzoek geïmplementeerd.
- Afgelopen jaar is een online visumaanvraagformulier geïntroduceerd en zijn stappen gezet bij de digitale verwerking van visumdossiers.
- Veel werk is verzet om meer fysieke loketten te openen voor Nederlanders. In Edinburg (Schotland) is een succesvolle pilot afgerond voor paspoortaanvragen bij het loket van een private partij. Door het succes van deze pilot is besloten deze vorm van dienstverlening uit te breiden naar andere locaties, met name op die plekken waar de reisafstand een obstakel vormt. Ook zijn de contracten met externe dienstverleners voor het uitvoeren van consulaire taken (voornamelijk visumaanvragen) uitgebreid en vernieuwd. Binnenkort zal dit resulteren in fysieke loketten op meer locaties. De consulaire dienstverlening komt daarmee dichterbij de burger.

Bijgaand overzicht laat zien welke consulaire diensten zijn geleverd door het Ministerie van Buitenlandse Zaken in 2018.



### **Internationaal cultuurbeleid**

Ondersteund door het postennetwerk, zet de internationale culturele samenwerking Nederland in het buitenland neer als een innovatief land met een vernieuwend aanbod van kunst, cultuur en een rijk cultureel erfgoed en draagt deze samenwerking bij aan de dialoog met andere landen en aan het versterken van onderling vertrouwen (zie ook: [Buitengaats](#)). In het tweede jaar van de vierjarige beleidsperiode (2017–2020) werd conform afspraak aan de Tweede Kamer gerapporteerd over de [resultaten](#) van het beleid in het eerste jaar (2017).

De regeling *Creative Twinning*, waarmee ngo's door culturele activiteiten in de landen grenzend aan de Europese Unie bijdragen aan sociale verbinding, ging van start. Vijf projectaanvragen werden gehonoreerd.

### **Gastland voor internationale organisaties**

Nederland neemt een bijzondere positie in als gastland van vele internationale organisaties en internationale hoven en tribunalen. Als gastland heeft Nederland de verantwoordelijkheid van bijna 40 in Nederland gevestigde instellingen te ondersteunen opdat deze onafhankelijk, veilig en efficiënt kunnen functioneren. De gastlandstatus vergt voortdurend onderhoud en verdere ontwikkeling. Een gastlandnotitie met een rijksbreed gedragen visie en beleid is in juni 2018 door de ministerraad goedgekeurd. De aanbevelingen uit de [IOB-evaluatie](#) zijn daarin meegenomen, waarover de Tweede Kamer is geïnformeerd.

#### **Box VII. EMA**

Na een intensieve en succesvolle lobbycampagne in 2017 is de overgang van het «[Europees Geneesmiddelen Agentschap](#)» (EMA) in 2018 van Londen naar Amsterdam in volle gang. In januari 2019 heeft het EMA de tijdelijke huisvesting in Amsterdam betrokken in afwachting van het gereed komen van de nieuwbouw eind 2019. De vestiging van het Agentschap in Amsterdam blijkt ook een aantrekkingskracht te hebben op andere bedrijven. Als gevolg van de Brexit moet het Agentschap in maart 2019 uit Londen vertrokken zijn. Vanuit zijn [verantwoordelijkheid](#) voor het rijksbreed gedragen gastlandbeleid is het Ministerie van Buitenlandse Zaken nauw betrokken bij de verhuizing, die wordt gecoördineerd door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Zowel tijdens de lobbycampagne als tijdens de relocatie verloopt de interdepartementale samenwerking en de samenwerking met de Gemeente Amsterdam goed. Nederland laat hiermee zien in staat te zijn met een gecoördineerde aanpak de beloften uit het [bidbook](#) waar te maken. Het Ministerie is trots op de snelle afronding van het [zetelverdrag](#). Het Ministerie zal het EMA en zijn medewerkers blijven [ondersteunen](#) tijdens en na de verhuizing naar Nederland.

### **Departement en postennet**

Het Regeerakkoord van het kabinet Rutte III stelde middelen ter beschikking voor de uitbreiding en versterking van het Nederlandse postennet, het netwerk van ambassades, consulaten en permanente vertegenwoordigingen bij internationale organisaties. De middelen lopen op van EUR 10 miljoen in 2018 tot EUR 40 miljoen structureel in 2021. Bij de keuze voor de uitbreiding en versterking van het postennet is uitgegaan van de beleidsprioriteiten van het kabinet, zoals genoemd in het Regeerakkoord. Daarnaast wordt het Loket Buitenland, waar Nederlanders in het buitenland 24/7 terecht kunnen voor hun contacten met de overheid, uit deze middelen gefinancierd. Ook worden enkele consulaire kritische posten en de consulaire service organisatie in Den Haag versterkt



om de autonome visumgroei wereldwijd het hoofd te bieden. Verder is het postennet in 2018 uitgebreid met het diplomatieke vertegenwoordigingen in Atlanta, Ouagadougou en Niamey. De Kamer is over de uitbreiding en versterking van het postennet in 2018 geïnformeerd per [brief](#) van 2 juli 2018.

Aan diversiteit, integriteit, inclusie en veilige werkomgeving wordt binnen de organisatie onverkort groot belang gehecht. In dat licht is het streven dat in 2020 40% van de ambassadeursposities door vrouwen wordt ingenomen. In 2018 stond de teller op 32%; dit was 29% in 2017. Met de benoemingen van december 2018 zal dit naar 37% gaan.

Realisatie Beleidsdoelstellingen – Buitenlandse Zaken – Hoofdstuk V

Begrotingsartikel	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Geheel artikel <sup>1</sup>	Behandeling in Tweede Kamer <sup>2</sup>
1	Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten							nee	
1.1	Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak				√ <sup>3</sup>				4; 31 271-16; 31 271-22/23
1.2	Bescherming en bevordering van mensenrechten			√					4; 31 271-16; 32 735- 143/146
2	Veiligheid en stabiliteit							nee	
2.1	Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid		√						2; 28 676- 176/169
2.2	Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit <sup>4</sup>								
2.3	Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexportbeleid								
2.4	Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband				√ <sup>3</sup>				zie 1.1
2.5	Bevordering van transitie in prioritaire gebieden		√						4; 31 271-7; 31 271-28
3	Europese samenwerking							nee	
3.1	Een democratische, slagvaardige en transparante Europese Unie die haar burgers vrijheid, recht, veiligheid, welvaart en duurzame economische groei biedt					√ <sup>5</sup>			2/5; 31 371-14; 32 721-14, EK 28/10/14, Com EUZA
3.2	Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden						√		4; 21 501-04- 156/158; 31 271-28
3.3	Een hechtere Europese waardengemeenschap								
3.4	Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28				√ <sup>5</sup>				zie 3.1
4	Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen								nee

Begrotingsartikel	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Geheel artikel <sup>1</sup>	Behandeling in Tweede Kamer <sup>2</sup>
4.1	Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulair dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland								4: 31 271-27
4.2	Samen met (keten) partners het personen-verkeer reguleren								zie 4.1
4.3	Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur		√						2: 31 482-97/98
4.4	Het inzetten van publieksdiplomatie door het postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen					√			31 271-25
4.5	Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland						√ <sup>6</sup>		1: 31 271-27 30 178-6

<sup>1</sup> Tot 2018 was het bij BZ en BHOS gebruikelijk om beleidsdoelstellingen niet over het gehele beleidsartikel uit te voeren maar één niveau lager, namelijk van beleidsdoelstellingen. Met ingang van 2019 worden beleidsdoelstellingen van het gehele beleidsartikel geprogrammeerd.

<sup>2</sup> Codering is: 1. voor kennisgeving aangenomen; 2. schriftelijk overleg of schriftelijke vragen met antwoorden voor kennisgeving aangenomen; 3. schriftelijk overleg of schriftelijke vragen en beantwoording in overleg; 4. betrokken bij overleg (in AO/wetgevingsoverleg/ notaoverleg); 5. technische briefing; 6. nog in behandeling. Vervolgnummer betreft het kamerstuk (bv. 31 271-4)

<sup>3</sup> Deze beleidsdoelrichting combineert sub-artikel 1.1 en 2.4

<sup>4</sup> Deze beleidsdoelrichting combineert sub-artikel 1.1 en 2.4

<sup>5</sup> Deze beleidsdoelrichting combineert sub-artikel 3.1 en 3.4

<sup>6</sup> Deze beleidsdoelrichting is omgezet in een evaluatie

X = nog niet afgerond

## 4. BELEIDSARTIKELEN

### Artikel 1. Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten

#### A: Algemene doelstelling

Het bevorderen van een goed functionerende internationale rechtsorde, met een blijvende inzet op mensenrechten, als integraal onderdeel van het buitenlandbeleid.

Een sterke rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten maken de wereld stabiel, veiliger, vrijer en welvarender. Dit vereist goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak en voortdurende inzet tegen straffeloosheid. Deze rechtsorde is onlosmakelijk verbonden met universele mensenrechten. De bevordering van mensenrechten is een kernelement van het Nederlands buitenlandbeleid.

#### B: Rol en verantwoordelijkheid

De regering zet zich concreet in voor de volgende prioritaire thema's: Mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgenders, gelijke rechten voor vrouwen, vrijheid van meningsuiting (off- en online), de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, ernstigste schendingen (waaronder doodstraf en marteling), mensenrechten en ontwikkeling en mensenrechten en bedrijfsleven.

De Minister is verantwoordelijk voor:

##### *Stimuleren*

- Van een effectief stelsel van internationale organisaties, inclusief financiële bijdrage, om een stabiele internationale omgeving te scheppen en de internationale rechtsorde te versterken.
- Van een betere mensenrechtensituatie mede door het financieren en uitvoeren van projecten via bilaterale en multilaterale kanalen ter bevordering van prioritaire mensenrechtenthema's.

##### *Regisseren*

- Interdepartementale coördinatie ten behoeve van een coherente en consistente Nederlandse inzet in internationale organisaties ter bevordering van de internationale rechtsorde en mensenrechten.

##### *Financieren*

- Bijdragen ten behoeve van goed functionerende internationale instellingen.
- Bijdragen ter bescherming en bevordering van mensenrechten.

#### C: Beleidsconclusies

##### **Mensenrechten**

Met de ophoging van het Mensenrechtenfonds ad EUR 7,4 miljoen in 2018, heeft het kabinet meer **aandacht** kunnen besteden aan de zes prioritaire mensenrechtenthema's: Vrijheid van meningsuiting en internetvrijheid, vrijheid van religie en levensovertuiging, gelijke rechten voor vrouwen en meisjes, mensenrechtenverdedigers, gelijke rechten voor lesbiennes, homo's, biseksuelen, transgenders en intersekse personen.

Nederland heeft op LHBTI-vlak binnen de [Equal Rights Coalition \(ERC\)](#) een leidende rol opgepakt als lid van het *Executive Committee* en als covoorzitter van de werkgroep voor internationale diplomatie. Mede hierdoor heeft de ERC duidelijke diplomatieke signalen afgegeven, onder meer tegen [inhumane behandeling](#) van LHBTI's en voor decriminalisering van homoseksualiteit in [India](#). Verder heeft Nederland in de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa ([OVSE](#)) samen met 15 andere landen een zwaarwegend [onderzoek](#) gesteund naar de misstanden in Tsjetsjenië, onder meer gericht op de inhumane behandeling van LHBTI's.

In 2018 is Nederland gestart met de ondersteuning van een fonds, genaamd [Rapid Response Fund for Religious Freedom](#). Dit fonds biedt noodhulp aan personen die worden vervolgd om religieuze redenen en aan mensenrechtenverdedigers en ngo's actief op het gebied van vrijheid van religie en levensovertuiging. Ook heeft Nederland zich duidelijk [uitgesproken](#) over het belang van deze vrijheid tijdens een ministeriële bijeenkomst in Washington DC, waar nadrukkelijk de positie van niet-gelovigen naar voren kwam.

Op gebied van veiligheid van journalisten heeft Nederland op 2 november 2018 een [nieuw project](#) gelanceerd ter versterking van de positie van journalisten door middel van juridische bijstand, verzekeringen en veiligheidstrainingen. Het project wordt uitgevoerd door de ngo [Free Press Unlimited](#).

In de AVVN is op initiatief van Nederland en Frankrijk een resolutie aangenomen tegen geweld tegen vrouwen en meisjes met speciale aandacht voor het thema seksuele intimidatie.

Naast de intensivering zijn via het Mensenrechtenfonds wereldwijd verschillende projecten ondersteund met als doel de bescherming en bevordering van mensenrechten. De Tweede Kamer wordt jaarlijks in mei via de [mensenrechtenrapportage](#) geïnformeerd over de resultaten.

Nederland heeft zich in 2018 bovendien [ingezet voor o.a. voormalig kindsoldaten en slachtoffers van seksueel geweld in de DRC en de CAR](#), zodat zij beter worden ondersteund en herstelbetalingen kunnen ontvangen. Hierdoor is omvang van het *Trust Fund for Victims* groter dan ooit na de Nederlandse bijdrage van EUR 1 miljoen in 2018. Alle (verplichte) financiële bijdragen voor 2018 aan de instellingen zijn gerealiseerd, evenals een aantal kleinschaliger initiatieven ter bevordering van de ontwikkeling van de internationale rechtsorde en [Responsibility to Protect](#).

Mede dankzij Nederland zal een soortgelijk bewijsvergaringsmechanisme als *International, Impartial and Independent Mechanism on international crimes committed in the Syrian Arab Republic* (IIIM) worden opgezet voor misdrijven gepleegd in Myanmar. In de Mensenrechtenraad is het mandaat van de experts die internationaal onafhankelijk onderzoek doen naar schendingen van mensenrechten en oorlogsrecht met nog een jaar verlengd. Maar het is helaas niet gelukt om in de VN-veiligheidsraad een stevige resolutie over Myanmar te krijgen, omdat daar onder permanente leden van de VNVR geen consensus over bestond.

### **Internationale rechtsorde**

Nederland heeft in de VN-Veiligheidsraad een duidelijk profiel gepakt op het bevorderen van de internationale rechtsorde en de strijd tegen straffeloosheid.

Verder heeft Nederland in 2018 ingezet op de strijd tegen straffeloosheid via de hoven en tribunalen en andere mechanismen. Nederland heeft het Internationaal Strafhof gesteund in de verschillen werkgroepen en tijdens de [jaarlijkse vergadering van verdragspartijen](#) in Den Haag.

Ook is dankzij (onder meer) de Nederlandse inzet het functioneren van het *International, Impartial and Independent Mechanism on international crimes committed in the Syrian Arab Republic* (IIIM), de [Bewijzenbank Syrië](#), verbeterd door het versterken van de samenwerking tussen het IIIM en (Europese) nationale aanklagers en Syrische ngo's. Het resultaat overtrof de verwachtingen. Nederland heeft tevens ingezet voor de vervolging van ISIS-strijders, onder andere door een [bijdrage](#) voor slachtofferondersteuning en getuigenbescherming binnen het VN-bewijsvergaringsmechanisme dat de misdrijven van ISIS in Irak onderzoekt.

Er is tevens bijgedragen aan het restmechanisme van het Sierra Leone-tribunaal, zodat het zijn activiteiten (beheer archieven, bescherming getuigen en eventuele juridische procedures) kan voorzetten. Nederland was bovendien actief in de *Group of Friends* (een informeel diplomatiek netwerk dat op de achtergrond opereert) van het «Restmechanisme voor de Joegoslavië en Rwanda Tribunalen» (MICT), een groep landen die in Kroatië, Servië en Bosnië-Herzegovina, druk uitoefent op de autoriteiten om de resterende oorlogsmisdadigers te vervolgen.

Dankzij [de inzet van Nederland](#) en andere landen kan [de OPCW](#) gaan bepalen wie verantwoordelijk is voor de gifgasaanvallen in Syrië. Eerder onderzocht OPCW alleen welke chemische stoffen werden gebruikt. Dit is een belangrijke stap: Daders van gifgasaanvallen mogen wat Nederland betreft nooit vrijuit gaan.

## D: Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 1 Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten							
Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<i>Verplichtingen</i>	<b>95.895</b>	<b>84.891</b>	<b>120.747</b>	<b>100.944</b>	<b>118.043</b>	<b>91.005</b>	<b>27.038</b>
<i>Uitgaven:</i>							
<i>Programma-uitgaven totaal</i>	<b>112.990</b>	<b>117.348</b>	<b>110.812</b>	<b>114.819</b>	<b>120.170</b>	<b>109.805</b>	<b>10.365</b>
<b>1.1 Goed functionerende internationale instellingen met een breed draagvlak</b>	<b>53.213</b>	<b>55.937</b>	<b>54.569</b>	<b>57.086</b>	<b>58.720</b>	<b>56.035</b>	<b>2.685</b>
<i>Subsidies</i>							
Internationaal recht		9.678	5.932	9.578	6.193	6.635	- 442
VNVR projectkosten					635	0	635
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Internationaal recht			1.316	1.669	4.242	0	4.242
Verenigde Naties		35.492	34.696	35.056	32.867	39.525	- 6.658
OESO		6.814	6.821	6.685	6.629	6.175	454
Campagne VN veiligheidsraad		679	2.363	288	0	0	0
VNVR projectkosten				435	4.523	400	4.123
Internationaal Strafhof		3.274	3.441	3.375	3.631	3.300	331
<b>1.2 Bescherming en bevordering van mensenrechten</b>	<b>59.777</b>	<b>61.411</b>	<b>56.243</b>	<b>57.733</b>	<b>61.450</b>	<b>53.770</b>	<b>7.680</b>
<i>Subsidies</i>							
Centrale mensenrechten-programma's				270	0	0	0
Bevordering van het vrije woord		15.000	10.700	2.800	0	0	0
Landenprogramma's mensenrechten		9.372	16.863	25.321	24.425	26.120	- 1.695
<i>Opdrachten</i>							
Landenprogramma's mensenrechten				1.512	1.446	0	1.446
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Landenprogramma's mensenrechten		29.292	20.903	20.330	26.344	20.000	6.344

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Centrale mensenrechten-programma's		7.747	7.776	7.500	9.235	7.650	1.585

## E: Toelichting op de financiële instrumenten

### *Verplichtingen*

Het verplichtingenbudget nam in 2018 toe als gevolg van een nieuwe meerjarige afspraak met de Carnegiestichting (de eigenaar van het «Vredespaleis») die in 2018 werd afgesloten. Binnen de bestaande begroting en in lijn met de afspraken uit het Regeerakkoord nam daarnaast het budget voor mensenrechten toe. In het kader hiervan werden meerjarige verplichtingen aangegaan die met name zijn beslag vonden in de decentrale fondsen voor mensenrechten. Daarnaast werden er ook meerjarige verplichtingen vastgelegd voor activiteiten op het terrein van goed functionerende internationale rechtsorde voor onder andere VN-organisaties. Analoog aan de uitgaven droegen voorts de activiteiten van de taskforce die zich bezig hield met het lidmaatschap voor de VN-Veiligheidsraad bij aan de hogere realisatie van de verplichtingen.

### *Uitgaven*

#### **Artikel 1.1**

Zoals eerder gemeld in de [eerste suppletoire begroting](#) werd de begroting enerzijds verhoogd in verband met alternatieve huisvesting voor twee in het Vredespaleis gehuisveste internationale hoven en anderzijds voor het tijdelijk lidmaatschap van Nederland van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Daarnaast werd het meerjarig kasritme voor de bijdragen aan de Verenigde Naties aangepast in verband met een daling van de jaarlijkse verdragscontributie, welke middelen in 2018 binnen het beleidsartikel werd gebruikt ter dekking van de extra inzet op mensenrechten ([motie 34 775 V nr. 26 Sjoerdsma c.s.](#) en [motie 34 775 V nr. 29 Voordewind c.s.](#)) en voor additionele bijdragen in het kader van Internationaal Recht, waaronder de [Bewijzenbank Syrië \(IIIM\)](#). Vervolgens was er, zoals eerder gemeld, in de [tweede suppletoire begroting](#), per saldo een verlaging van het budget op artikel 1.1 omdat een deel van de geraamde uitgaven voor de genoemde alternatieve huisvesting voor twee internationale hoven werd doorgeschoven naar 2019 via de eindejaarsmarge. Per saldo resulteert het in de realisatie desalniettemin in een verhoging van het budget door een toename in de uitgaven verband houdende met het lidmaatschap van de VN-Veiligheidsraad en hogere bijdragen aan de OESO en het Internationaal Strafhof.

#### **Artikel 1.2**

Het Mensenrechtenfonds werd conform het Regeerakkoord en zoals eveneens verwoord in de eerste en tweede suppletoire begrotingen verhoogd en dit leidde in 2018 tot een realisatie van EUR 7,6 miljoen meer dan initieel begroot. Het betrof onder meer een intensivering die extra inzet mogelijk maakte op verschillende activiteiten gerelateerd aan bescherming van journalisten, vrijheid van religie- en levensovertuiging en mensenrechten ([motie 34 775 V nr. 26 Sjoerdsma c.s.](#) en [motie 34 775 V nr. 29 Voordewind c.s.](#)) en gelijke rechten voor LHBTI's. Zoals onder



artikel 1.1 werd uitgelegd, kwamen deze middelen in 2018 binnen het beleidsartikel vrij als gevolg van een daling van de jaarlijkse verdragscontributie aan de Verenigde Naties.

## Artikel 2. Veiligheid en stabiliteit

### A: Algemene doelstelling

Het bevorderen van de Nederlandse en internationale veiligheid en stabiliteit door doelgerichte bilaterale en multilaterale samenwerking en het bevorderen van democratische transitie in prioritaire gebieden, vooral in de ring rond Europa. Veiligheid is geen vanzelfsprekendheid. De internationale omgeving verandert snel en ingrijpend. Wat er in de wereld om ons heen gebeurt, heeft direct gevolgen voor onze eigen veiligheid en welvaart. Veel van de grensoverschrijdende dreigingen waaraan Nederland bloot staat, zijn van een dusdanige omvang en complexiteit dat een geïntegreerde aanpak en samenwerking in internationaal verband geboden is. Voorbeelden zijn de proliferatie van massavernietigingswapens, terrorisme en gewelddadig extremisme, vluchtelingenstromen, piraterij, grensoverschrijdende criminaliteit en cyberdreigingen.

### B: Rol en verantwoordelijkheid

De basis voor de inzet van het kabinet op internationaal veiligheidsbeleid ligt besloten in de Internationale Veiligheidsstrategie en de Beleidsbrief Internationale Veiligheid. Het bevorderen van de internationale rechtsorde, de bescherming van onze economische veiligheid en de verdediging van onze grenzen en die van bondgenoten staan daarin centraal. Daartoe is de samenhangende inzet nodig van defensie, diplomatie, economie en ontwikkelingssamenwerking. Dit onderwerp strekt zich dus uit naar andere begrotingen, zoals Defensie, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Justitie en Veiligheid, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en Economische Zaken. Uitgangspunt is om onze veiligheidsbelangen te behartigen door gezamenlijke inzet en samenwerking met andere landen, internationale en maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor:

Bevorderen en bewaken van de coherentie en consistentie van de Nederlandse inzet in bilateraal en multilateraal verband gericht op grotere veiligheid en duurzame stabiliteit, onder andere door:

- Nederlandse bijdragen in het kader van de EU, de VN, de NAVO en de OVSE;
- Deelname aan ad hoc coalities zoals het *Non-Proliferation and Disarmament Initiative* (NPDI) en de *Friends of the CTBT* (Alomvattend Kernstopverdrag);
- Een katalyserende en initiërende rol te spelen op het gebied van internationaal cyberbeleid door middel van een efficiënte overdracht van de *Global Conference on Cyber Space* aan India;
- Het Nederlandse co-voorzitterschap van het *Global Counter Terrorist Forum* en actieve rol binnen de *Global Coalition to Counter/Defeat ISIS*;
- Grote inzet op fysieke veiligheid van burgers via het Nederlandse humanitair ontmijnen en clustermunitionprogramma;
- De veiligheidsbehoefte van de bevolking centraal te stellen o.a. door conflictpreventiebenadering (*early warning/early action*), en het benadrukken van accountability en *good governance* via *Security Sector Reform (SSR)* programma's; en
- Deelname aan crisisbeheersingsoperaties in multilateraal verband.

#### Regisseren

- Artikel 100-procedures ter voorbereiding van besluitvorming betreffende wereldwijde inzet van de krijgsmacht in crisisbeheersingsopera-

- ties conform het Toetsingskader 2014, in nauwe afstemming met de Ministers van Defensie, de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en de Minister van Justitie en Veiligheid.
- De toepassing van terrorismesancties / Sanctieregeling 2007 als onderdeel van het sanctiebeleid, uitgevoerd in overeenstemming met de Ministers van Financiën en Justitie en Veiligheid.
  - In het kader van een zorgvuldig en transparant wapenexportbeleid draagt de Minister van Buitenlandse Zaken verantwoordelijkheid voor de buitenlandpolitieke toetsing van Nederlandse vergunningsaanvragen voor wapenexporten. De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking is eindverantwoordelijk voor het afgeven van de wapenexportvergunningen.

#### *Financieringen*

- Bijdragen aan goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid, waaronder aan de NAVO.
- Bijdragen ter bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit, waaronder aan het *International Centre for Counter-Terrorism*, het *Global Counter Terrorism Forum*, en de Regionale Veiligheidscoördinatoren binnen het BZ-postennet.
- Bijdragen ter bevordering van ontwapening en wapenbeheersing en bestrijding van proliferatie van massavernietigingswapens, waaronder aan het IAEA en de OPCW.
- Bijdragen ter bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband vanuit het budget internationale veiligheid, in samenspraak met de Minister van Defensie en de Minister voor BHOS, waaronder bijdragen aan crisisbeheersingsoperaties van de VN, de EU, de NAVO en de OVSE en flankerende activiteiten gefinancierd uit het Stabiliteitsfonds.
- Bijdragen ter bevordering van transitie in prioritaire gebieden, met name in de ring rond Europa via het in 2016 ingestelde Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen (NFRP). Het NFRP bestaat uit het Matra-programma gericht op (Zuid)Oost-Europa en het Shiraka-programma, gericht op de Arabische regio. Ook vanuit het Stabiliteitsfonds worden programma's in een aantal landen in deze regio's gefinancierd.
- Bijdragen aan conflictpreventie via uitvoering *Early Warning/Early Action* beleid, medegefinancierd vanuit het Stabiliteitsfonds.
- Bijdragen aan normstelling en internationaal recht, bevordering van mensenrechten en capaciteitsopbouw in cyber space.
- Bijdrage aan de fysieke veiligheid van mensen via meerjarig humanitair ontmijnen en cluster munitie programma.
- Bijdragen aan *Security Sector Reform* (SSR) programma's ter bevordering van effectiviteit, legitimiteit, *oversight* en accountability van veiligheidsactoren vanuit het Stabiliteitsfonds.
- Bijdragen aan (ngo/att) programma's, die regulering en transparantie van de internationale wapenhandel bevorderen.

#### **C: Beleidsconclusies**

Mede onder druk van externe ontwikkelingen stond de samenwerking in de EU op veiligheids- en defensiegebied hoog op de agenda. Zo werden in 2018 verschillende [projecten](#) gelanceerd in het kader van Permanente Gestructureerde Samenwerking en verscheen een voorstel voor een *European Peace Facility*. Tevens werd een zogeheten [compact aangenomen](#) voor samenwerking op civiel GVDB. In 2018 heeft Nederland als

één van de vier taskforce-voorzitters, een belangrijke bijdrage geleverd aan de herziening van het EU gemeenschappelijk standpunt inzake wapenexport.

Binnen de NAVO werd, ondanks de sterk toegenomen druk op *burden sharing*, de eenheid bewaard. Het kabinet presenteerde haar nationale plan om richting de 2% norm voor defensie-uitgaven te bewegen. Nederland zette tevens in op versterking EU-NAVO samenwerking, wat resulteerde in concrete stappen rond militaire mobiliteit. In de implementatie van het NAVO-contraterrorisme actieplan werd weinig vooruitgang geboekt. Nederland leverde een proportionele bijdrage aan de nieuwe NAVO-missie in Irak, verlengde de Nederlandse bijdrage aan NAVO-missie *Resolute Support* tot eind 2021 en intensiverde deze met ca. 60 militairen. Nederland besloot tot beëindiging van de Nederlandse bijdrage aan MINUSMA in 2019. De Sahel blijft echter een prioritaire regio ook op het gebied van veiligheid en Nederland intensiveert de bijdrage aan de EU-capaciteitsopbouwmissies en EU-trainingsmissie in de Sahel tot een bijdrage van ongeveer 20 functionarissen. Ten slotte is besloten tot beëindiging van Nederlandse bijdrage (6 pax) aan EUTM Somalië. De OVSE kende een succesvolle ministeriële bijeenkomst, waar na jaren van impasse weer gezamenlijke besluiten konden worden genomen over onderwerpen in alle drie de OVSE dimensies. Door onenigheid over quotaverdeling vonden er geen vluchten plaats in kader *Open Skies* verdrag, maar voor 2019 werd een oplossing gevonden. Een zestiental landen waaronder Nederland startten een procedure tegen Rusland vanwege de slechte mensenrechtensituatie, met name voor LHBTI's, in Tsjetsjenië.

Vooruitgang op het gebied van nucleaire ontwapening en non-prolifерatie werd sterk beïnvloed door de internationale ontwikkelingen. Het uittreden van de VS uit de JCPOA en het dreigende uittreden uit het INF-verdrag, de aanslag met een chemisch wapen in Salisbury en verdeeldheid over Syrië in de OPCW, de immer groeiende polarisatie over ontwapening en de nucleaire dreiging omtrent Noord-Korea bemoeilijkten vooruitgang. Anderzijds slaagde de *Conference of Disarmament* er na jaren in om inhoudelijke vooruitgang te boeken op vier deelgebieden (nucleaire ontwapening, FMCT, *Outer Space* en nieuwe technologieën) en was Nederland onderdeel van de oprichting van de *Partnership against impunity of the use of chemical weapons* in Parijs. De meerjarige financiële bijdrage aan *Sponsorship Program* (wereldwapenhandelsverdrag) is nog niet gerealiseerd door overdracht fondsbeheer van UNDP naar het ATT secretariaat.

In gesprek met bronlanden van radicalisering heeft Nederland een goede balans bevorderd tussen bestrijden en voorkomen van gewelddadig extremisme en terrorisme. Die dialoog wordt ondersteund door kleinschalige, innovatieve capaciteitsopbouwprojecten met name in landen in de Maghreb en Mashreq, de Sahel, de Hoorn van Afrika en Zuidoost-Azië. Nederland was gastheer van de ministeriële bijeenkomst van Aqaba-proces over aanpak van terrorisme en gewelddadig extremisme en als voorzitter van de *Global Counter Terrorism Forum* is Nederland ook in 2018 bepalend geweest voor de discussies in dat forum voor een resultaatgerichte aanpak. Meerdere terugkeerders die het gevallen kalifaat ontvluchtten zijn via Nederlandse vertegenwoordigingen naar Nederland teruggekomen. Anderen kwamen niet verder dan kampen in Noordoost Syrië. Het maatschappelijk debat over hun situatie is nog in volle gang, inclusief WOB-verzoeken. Ook overhandigde Nederland het PNR-systeem

aan de VN voor het analyseren van passagiersgegevens en stelde EUR 2,5 miljoen beschikbaar voor implementatie.

In 2018 heeft het Stabiliteitsfonds nieuwe prioriteiten opgesteld die aansluiten bij de GBVS- en BHOS-nota's. Binnen de heringerichte prioriteiten heeft het Stabiliteitsfonds zijn doelen van het verbeteren van de vrede en veiligheid in fragiele staten bereikt door middel van het financieren van projecten. In dit kader werd in 2018 besloten om de Nederlandse deelname aan EU-missies in de Sahel op te schalen. Het strategische belang van de Sahel, een instabiele regio aan de randen van Europa, blijft voor Nederland immers onverminderd groot. Het kabinet [besloot](#) in dat kader tot een meerjarige bijdrage (tot en met 2021) aan de EU-missies in de Sahel van ongeveer 20 functionarissen, waarvan ongeveer 15 functionarissen in de EU-capaciteitsopbouwmissies (EUCAP Sahel Mali en EUCAP Sahel Niger) en vijf militairen aan de EU-trainingsmissie in Mali (EUTM Mali). Daarnaast leverde Nederland een financiële bijdrage aan EUCAP Sahel Niger, gezamenlijk met Duitsland, ter ondersteuning van de oprichting en operationalisering van Nigerse mobiele grensteams om grensbeheer te versterken.

Als gevolg van deze beleidswijziging is er een bijdrage (EUR 4 miljoen) geleverd aan de G5-troepenmacht in de Sahel ter verbetering van de veiligheid en mensenrechten in deze regio. Daarnaast is er ook een financiële bijdrage gedaan (EUR 4 miljoen) aan grensbewakingsteams in Niger via het *European Union Capacity Building Mission* zoals toegezegd door de Minister van Buitenlandse Zaken [tijdens zijn bezoek aan Niger](#) en aangegeven in de [MINUSMA Artikel 100 brief](#). Deze projecten sluiten ook aan bij de intensivering in de Sahel.

Het «Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen» (NFRP) bestaat uit het Matra-programma voor de landen van het Oostelijk Partnerschap (OP) en de pre-accessieregio en het Shiraka-programma dat zich richt op landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. In 2015 verzocht de Tweede Kamer (in de [motie Servaes/Ten Broeke, 34300 V, nr. 26](#)) om een intensivering van Matra- en Shiraka-middelen gelet op het bestaan van een ring van instabiliteit rond Europa. Het NFRP-budget is hiertoe in 2016 en 2017 incidenteel opgehoogd. In 2018 is deze ophoging [bestendig](#) en daarmee wordt op duurzame wijze tegemoetgekomen aan de wens van de Kamer voor de inzet van extra middelen voor vergroting van de maatschappelijke veerkracht en stabiliteit in de ring rond Europa.

Het NFRP Matra-programma is in 2018 conform planning uitgevoerd. Met behulp van Matra-financiering is ingezet op rechtsstaatsontwikkeling, goed bestuur en democratisering in de landen van het Oostelijk Partnerschap en de EU pre-accessieregio. Deze activiteiten zijn tot stand gekomen in nauwe samenwerking met Nederlandse ngo's en het maatschappelijk middenveld en overheden in de doellanden. In 2018 werd het succesvolle Matra trainingsproject op het gebied van rechtsstatelijkheid voor ambtenaren uit de doellanden [met twee jaar verlengd](#).

Onder meer door het gebruik van chemische wapens of het doelbewust bombarderen van civiele infrastructuur worden in Syrië zeer regelmatig [internationale normen geschonden](#). Nederland gaf daarom ook in 2018 logistieke en financiële steun aan het door de Algemene Vergadering van de VN opgericht *International, Impartial and Independent Mechanism on international crimes committed in the Syrian Arab Republic* (IIIM). Dit [mechanisme](#) verzamelt, analyseert en bewaart bewijzen van schendingen

van humanitair oorlogsrecht en mensenrechten en bereidt dossiers voor ten behoeve van mogelijke strafrechtelijke vervolging.

Nederland droeg in 2018 bij aan het [verbeteren van de veiligheid en stabiliteit in Irak](#) met steun aan de anti-ISIS-coalitie, de NAVO-capaciteitsopbouwmissie en de hervormingen van de veiligheidssector in de Koerdische Autonome Regio (KAR). De inzet is gericht op het creëren van belangrijke randvoorwaarden voor een veilige terugkeer en toekomst van ontheemden, en op de meest kwetsbare groepen inclusief minderheden zoals christenen en yezidi's. In de anti-ISIS-coalitie geven Nederlandse militairen instructeurscursussen en leiderschapstrainingen aan de Peshmerga in de KAR en trainen ze Iraakse *special forces* in Bagdad. Ook ondersteunden Nederlandse experts de hervorming en professionalisering van de Peshmerga. Nederland nam actief deel aan de verschillende werkgroepen van de coalitie, en is medevoorzitter van de werkgroep gericht op *Foreign Terrorist Fighters* (FTF). Hier wordt regelmatig gesproken over de berechting van ISIS-strijders waarbij Nederland inzet op een gecoördineerde aanpak van FTF en de erkenning van genocide. De Minister van Buitenlandse Zaken heeft hier als voorzitter ook aandacht voor gevraagd tijdens het *Global Counterterrorism Forum* (GCTF) in september 2018. Daarnaast levert Nederland militaire en civiele experts aan de NAVO-capaciteitsopbouwmissie die in het najaar van 2018 van start is gegaan; de hoogste civiele vertegenwoordiger van de missie is een Nederlander. Ten slotte draagt Nederland bij aan de *EU Advisory Mission* (EUAM) die de Iraakse overheid ondersteunt bij de implementatie van het nationale hervormingsplan voor de veiligheidssector, inclusief de KAR.

Voormalig Minister van Defensie, [Jeanine Hennis-Plasschaert](#) is benoemd als de Speciaal Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties voor Irak en tevens hoofd van de VN-missie in Irak (UNAMI). De inzet van vier Nederlandse F-16's in de strijd tegen ISIS is volgens plan beëindigd op [31 december 2018](#).

De Nederlandse bijdragen aan de veiligheidssector maken deel uit van de geïntegreerde Nederlandse inzet in Irak, inclusief de KAR. Deze inzet is gericht op stabilisatie en ontmijning in bevrijde gebieden om deze weer bewoonbaar te maken en het aanpakken en bestrijden van de grondoorzaken van conflict en instabiliteit, die op hun beurt leiden tot irreguliere migratie. Hierdoor worden de voorwaarden gecreëerd die nodig zijn voor duurzame ontwikkeling en het verminderen van armoede en maatschappelijke ongelijkheid op de lange termijn, inclusief het bevorderen van de rechtsorde conform internationale standaarden. In het [Regeerakkoord](#) en de [BHOS-nota](#) is Irak benoemd als focusland. Deze status biedt de mogelijkheid om samenwerking tussen Irak en Nederland voort te zetten en te versterken. Zowel de Minister van Buitenlandse Zaken als de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking hebben Irak in 2018 [bezoekt](#).

Door de opmars van het Syrische regime en toenemende invloed van extremistische groepen in het overgebleven oppositiegebied, is ruimte voor stabilisatiesteun in gebieden onder controle van gematigde oppositie verder [in het gedrang](#) gekomen. In het voorjaar van 2018 besloot Nederland het *Non Lethal Assistance* (NLA) programma voor de Syrische gematigde gewapende oppositie [te beëindigen](#). Dit programma (begonnen in 2015) had tot doel de gematigde en gewapende oppositie te helpen standhouden en die tussen Bashar al-Assad, ISIS en andere

extremisten in de verdrukking dreigden te raken. Maar, zoals Minister Blok ook stelde in de Tweede Kamer op 2 oktober 2018, had -met de kennis van nu- de selectie en de monitoring van de gewapende oppositie scherper moeten zijn. Dat zijn belangrijke lessen voor de toekomst. Het is betreurenswaardig dat in november 2018 het Ministerie per abuis staatsgeheime informatie over dit programma (n.a.v. een WOB-procedure) tijdelijk online zijn gekomen. Hiertoe is een intern onderzoek gestart. Steun aan Syrische civiele politie, het zogenoemde AJACS programma (dat staat voor *Access to Justice and Community Service*) liep in maart af en is daarna niet verlengd. Steun aan de reddingswerkers van de *White Helmets* liep conform contract af in december 2018.

Met het NFRP Shiraka-programma werden in 2018, zoals voorzien, activiteiten ondersteund die zich richten op versterking van overheden, waaronder korte opleidingen voor ambtenaren, ondersteuning van maatschappelijke initiatieven en bevordering van werkgelegenheid. Nederland ondersteunt hiermee de veranderende relatie tussen burger en overheid in de doellanden van het programma, waarbij overheden meer verantwoording afleggen en burgers meer betrokken worden bij het bestuur.

Het «Programma Ondersteuning Buitenland Beleid» (POBB) is in 2018 opgehoogd met een bedrag van EUR 5.3 miljoen ten behoeve van de Nederlandse en internationale veiligheid en stabiliteit. Hiermee zijn vier projecten ondersteund die bijdragen aan stabiliteit in de Caribische regio en Colombia en uitvoering geven aan het belang van samenwerking met internationale organisaties in de Caribische regio, zoals vermeld in het Regeerakkoord en de Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie-nota (GVBS-nota). In multilateraal verband is er een additionele bijdrage geleverd aan het [EU Trust Fund](#), ter bevordering van de rurale-economische ontwikkeling in Colombia, het *Caribbean Regional Technical Assistance Centre* ([CARTAC](#)) van het IMF en een journalistieke campagne van de UN-OHRRLLS voor SIDS-journalisten. Bilateraal is er een bijdrage geleverd aan de politieverwerking tussen Nederland en Colombia in de strijd tegen internationale drugscriminaliteit.

## D: Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 2 Veiligheid en stabiliteit							
Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<i>Verplichtingen</i>	<b>331.171</b>	<b>274.108</b>	<b>294.824</b>	<b>219.236</b>	<b>233.786</b>	<b>232.949</b>	<b>837</b>
<i>Uitgaven:</i>							
<i>Programma-uitgaven totaal</i>	<b>258.513</b>	<b>245.493</b>	<b>318.845</b>	<b>253.968</b>	<b>238.286</b>	<b>249.370</b>	<b>- 11.084</b>
<b>2.1 Goede internationale samenwerking ter bevordering van de eigen en bondgenootschappelijke veiligheid</b>	<b>28.010</b>	<b>22.582</b>	<b>16.919</b>	<b>17.493</b>	<b>12.038</b>	<b>11.015</b>	<b>1.023</b>
<i>Subsidies</i>							
Programma ondersteuning buitenlands beleid		4.437	1.721	1.671	1.150	1.750	- 600
Atlantische Commissie		501	500	500	500	500	0
Veiligheidsfonds				118	0	0	0
<i>Oprachten</i>							
Programma ondersteuning buitenlands beleid				435	0	0	0
Veiligheidsfonds				82	0	0	0
<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>							
NAVO		13.031	11.725	11.645	7.628	7.200	428
Veiligheidsfonds		3.940	1.077	1.099	1.300	500	800
WEU		673	522	616	609	565	44
Programma ondersteuning buitenlands beleid			1.374	372	851	0	851
Overige					0	500	- 500
<i>Bijdrage aan ander begrotingshoofdstuk</i>							
Programma ondersteuning buitenlands beleid				31	0	0	0
Veiligheidsfonds				924	0	0	0
<b>2.2 Bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit</b>	<b>2.074</b>	<b>8.893</b>	<b>7.694</b>	<b>8.477</b>	<b>17.150</b>	<b>9.265</b>	<b>7.885</b>



Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<i>Subsidies</i>							
Contra-terrorisme			5.751	5.550	5.406	0	5.406
Anti-terrorisme Instituut		700	425	313	444	665	- 221
Cyber security					1.832	0	1.832
<i>Opdrachten</i>							
Contra-terrorisme				924	1.080	0	1.080
Global Forum on Cyber Expertise		8.192	297	229	231	400	- 169
Overige					0	500	- 500
<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>							
Contra-terrorisme			1.220	1.461	7.068	7.200	- 132
Cyber security					1.089	500	589
<b>2.3 Bevordering van ontwapening en wapenbeheersing, bestrijding van proliferatie van massa-vernietigingswapens en het voeren van een transparant en verantwoord wapenexport-beleid</b>	<b>27.353</b>	<b>12.673</b>	<b>12.343</b>	<b>10.176</b>	<b>9.749</b>	<b>10.855</b>	<b>- 1.106</b>
<i>Subsidies</i>							
OPCW en andere ontwapeningsorganisaties					106	0	106
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
IAEA		6.968	5.811	7.144	6.551	7.317	- 766
OPCW en andere ontwapeningsorganisaties		3.997	4.897	1.514	1.392	1.618	- 226
CTBTO		1.680	1.635	1.518	1.700	1.920	- 220
Nuclear Security Summit		28	0	0	0	0	0
<b>2.4 Bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband</b>	<b>183.351</b>	<b>179.765</b>	<b>259.698</b>	<b>192.645</b>	<b>172.089</b>	<b>197.978</b>	<b>- 25.889</b>
<i>Subsidies</i>							
Landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)		33.923	36.771	27.470	22.965	31.000	- 8.035

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Nederland Helsinki Comité		28	28	28	28	28	0
Training buitenlandse diplomaten		0	1.050	2.500	2.500	2.500	0
Regionale stabiliteit					200	0	200
<i>Opdrachten</i>							
landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)				15.139	2.839	0	2.839
<i>Bijdragen (inter) nationale organisaties</i>							
landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)		66.975	77.964	55.094	50.257	51.900	- 1.643
OVSE		5.775	5.625	5.552	5.376	7.195	- 1.819
VN-contributie voor crisisbeheersingsope- raties		73.064	137.282	85.819	80.479	99.849	- 19.370
Regionale stabiliteit					5.093	0	5.093
Overige					0	5.506	- 5.506
<i>Bijdragen aan ander begro- tingshoofdstuk</i>							
landenprogramma's veiligheid voor mensen (stabiliteitsfonds)			979	1.043	2.352	0	2.352
<b>2.5 Bevordering van transitie in prioritaire gebieden</b>	<b>17.725</b>	<b>21.580</b>	<b>22.191</b>	<b>25.177</b>	<b>27.260</b>	<b>20.257</b>	<b>7.003</b>
<i>Subsidies</i>							
Nederlands Fonds voor Regionale Partner- schappen (NFRP); «MATRA»		10.310	11.236	11.882	5.015	7.822	- 2.807
Nederlands Fonds voor Regionale Partner- schappen (NFRP); «Shiraka»					3.176	0	3.176
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Nederlands Fonds voor Regionale Partner- schappen (NFRP); «MATRA»					7.598	0	7.598
Nederlands Fonds voor Regionale Partner- schappen (NFRP); «Shiraka»		2.660	10.984	13.295	11.471	12.435	- 964

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Vershil 2018
<b>Ontvangsten</b>	<b>1.176</b>	<b>6.733</b>	<b>2.760</b>	<b>0</b>	<b>3.226</b>	<b>1.227</b>	<b>1.999</b>
<i>2.10 Doorberekening Defensie diversen</i>	168	167	182	0	212	227	- 15
<i>2.40 Restituties programma</i>	1.008	6.566	2.578	0	3.014	1.000	2.014

## E: Toelichting op de financiële instrumenten

### Verplichtingen

Het verplichtingenbudget nam in 2018 af, deels was dit het gevolg van gedaalde verplichtingen binnen het Stabiliteitsfonds, welke met name voortkwam uit een lagere liquiditeitsbehoefte van het *UNDP Law and Order Trustfund for Afghanistan (LOTFA)*. Ook vielen de geraamde contributies aan verschillende VN-vredesmissies in 2018 lager uit. Het nieuwe toerekeningspercentage bij de VN, op basis waarvan de Nederlandse bijdrage aan de VN-vredesmissies bepaald wordt, werd pas eind 2018 vastgesteld. Daardoor kon geen volledige bevoorschotting van de VN-vredesmissies plaatsvinden. Op instrumentniveau nam het verplichtingenbudget op verschillende posten toe. Het verplichtingenbudget voor het «Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen» (NFRP) is structureel verhoogd. Dit richt zich op rechtsstaatsontwikkeling, goed bestuur en democratisering in de landen in de ring van instabiliteit. Het betreft de programma's voor (Zuid-)Oost-Europa (Matra) en Noordelijk Afrika en Midden-Oosten (Shiraka). Hiermee wordt voor de lange termijn invulling gegeven aan de wens van de Kamer voor een intensievere inzet op deze dossiers ([motie 34300 V, nr. 26 Ten Broeke c.s.](#)). Tevens zijn structureel middelen vrijgemaakt voor een grotere inzet op cybersecurity en contra-terrorisme, beiden onderdelen van de cybersecurity-agenda die zijn vastgelegd in het Regeerakkoord.

### Uitgaven

Zoals gemeld in de [eerste suppletoire begroting](#) nam het budget voor 2018 toe doordat geplande betalingen uit 2017 zijn doorgeschoven naar 2018. Via de HGIS-eindejaarsmarge zijn deze middelen toegevoegd aan de BZ-begroting.

### Artikel 2.2

Het budget voor «bestrijding en terugdringing van internationaal terrorisme en andere vormen van internationale criminaliteit» nam incidenteel toe. Het betreft onder meer een overheveling van de JenV begroting voor de Nederlandse bijdrage aan het *Passenger Name Record Project*, dat voortkomt uit de [VNVN resolutie 2178](#) (2014). Tevens werd invulling gegeven aan de in het Regeerakkoord vastgelegde ambities op het gebied van cybersecurity en contra-terrorisme door de budgetten daarvoor te verhogen. De inzet op deze dossiers richtte zich onder meer op capaciteitsopbouw en intensivering van de dialoog met andere landen

en donoren over contra-terrorisme, en een grotere inzet op het bevorderen van een normatief internationaal kader voor cyberactiviteiten en de versterking van de kennispositie van de medewerkers op het gebied van cyber.

#### **Artikel 2.4**

Zoals gemeld in de [tweede suppletoire begroting](#) nam het budget voor de bevordering van veiligheid, stabiliteit en rechtsorde in internationaal verband af, met EUR 25,9 miljoen. Dit kent een aantal oorzaken, waaronder de bovengenoemde lagere liquiditeitsbehoefte van het UNDP LOTFA. Daarnaast is de verdragscontributie van de OVSE («Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa») voor 2018 verlaagd. Tevens vielen de uitgaven binnen het Stabiliteitsfonds en VN-contributie voor crisisbeheersingsoperaties lager uit, wat verschillende intensiveringen binnen dit artikel van de BZ-begroting mogelijk maakte. Zoals vermeld in de [tweede suppletoire begroting](#) is een deel van de middelen onder andere toegewezen aan het nieuwe instrument «Regionale Stabiliteit» ten behoeve van extra inzet op het gebied van vrede, veiligheid en stabiliteit in de Caribische regio.

#### **Artikel 2.5**

Zoals gemeld in de [eerste suppletoire begroting](#) is het budget van het NFRP-programma structureel verhoogd met EUR 7 miljoen per jaar, in lijn met het Regeerakkoord en de motie Ten Broeke c.s.

#### *Ontvangsten*

Zoals opgenomen in de [tweede suppletoire begroting](#) zijn de ontvangsten toegenomen als gevolg van terugbetalingen op aflopende projecten in het kader van stabiliteitsprogramma's, waarvan niet alle middelen werden besteed.

### Artikel 3. Europese samenwerking

#### **A: Algemene doelstelling**

De algemene doelstelling is een effectieve Europese samenwerking om de Europese Unie en haar lidstaten zo vreedzaam, welvarend en sterk mogelijk de toekomst in te loodsen. Europa is essentieel voor onze welvaart, vrijheid en veiligheid. Een actieve opstelling van Nederland in het Europese besluitvormingsproces is dan ook in het directe belang van Nederlandse burgers en bedrijven. Door consequent en constructief optreden kan Nederland zijn invloed binnen de Europese Unie vergroten. Zo kan Nederland mede vormgeven aan ontwikkelingen in Europa die direct van invloed zijn op onze economische, sociale en politieke toekomst.

#### **B: Rol en verantwoordelijkheid**

Binnen de Europese Unie wordt gewerkt aan economische groei, werkgelegenheid, gezonde overheidsfinanciën van de lidstaten en toekomstbestendige Europese samenwerking gericht op hoofdzaken en toegevoegde waarde. Daarnaast zullen het uittredingsproces van het Verenigd Koninkrijk, de Europese migratieproblematiek en de (aanloop naar) onderhandelingen over een nieuw meerjarig financieel kader de aandacht vragen. Tot slot zet Nederland zich in voor effectief extern beleid, inclusief een versterkt gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid.

De [Staat van de Unie](#) bevat de geïntegreerde visie van de regering op de Europese samenwerking en de rol van Nederland daarbij.

De Minister is verantwoordelijk voor:

#### *Regisseren*

- Het bevorderen en bewaken van de coherentie en de consistentie van het Nederlandse Europabeleid, inclusief de voorbereiding van de Europese Raad en horizontale dossiers.
- Het interdepartementaal afstemmen van de Nederlandse inzet in de verschillende, afzonderlijke Raadsformaties.
- Het vormgeven van het Europese externe beleid ten opzichte van derde landen, inclusief uitbreiding van de EU, uittreding uit de EU, regio's en ontwikkelingslanden.
- De gedachtenvorming over de institutionele structuur van de EU.
- Het onderhouden en intensiveren van de bilaterale relaties met andere Europese landen en het bevorderen van een Europese waarden-gemeenschap.

#### *Financieren*

- Nederlandse afdrachten aan de Europese begroting en aan het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF).
- Bijdragen aan een hechtere Europese waarden-gemeenschap middels een bijdrage aan de Raad van Europa.
- Bijdragen ter versterking van de Nederlandse positie in de Unie van 28, waaronder aan de Benelux.

#### **C: Beleidsconclusies**

Door het voorgenomen vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de EU is voor Nederland de noodzaak voor samenwerking met andere EU-lidstaten toegenomen. Om Nederland sterker te positioneren binnen de EU is in 2018 besloten het EU-postennet te versterken. De noodzaak tot intensi-

vering van de samenwerking heeft het kabinet toegelicht in [reactie](#) op het AIV advies «Gedifferentieerde integratie: verschillende routes in de EU-samenwerking». Daarnaast heeft de Algemene Rekenkamer als voorbereiding op de uittreding van het Verenigd Koninkrijk onderzoek gedaan naar de voorbereidingen en de financiële gevolgen van Brexit. De Algemene Rekenkamer [concludeerde](#) dat de Nederlandse overheid zich vanaf een vroeg stadium intensief heeft ingezet om de gevolgen van de Brexit in kaart te brengen en deze zo veel mogelijk te beperken. Voorts waren voor het kabinet het moeizame verloop van de Brexit onderhandelingen en de onvoorspelbare politieke situatie in het Verenigd Koninkrijk aanleiding voor het opzetten van een interdepartementale eenheid die de rijksbrede voorbereidingen op de Brexit coördineert. Per september 2018 is deze [Coördinatie Eenheid Contingencyplanning & Preparedness](#) (CECP) van start gegaan. De eenheid opereert met mandaat van de Raad Europese Aangelegenheden en coördineert onder andere de *no deal* voorbereidingen. De CECP draagt daarnaast zorg voor optimale informatievoorziening richting kabinet en parlement.

Het Sociaal Cultureel Planbureau en het Verwey-Jonker Instituut voerden in 2018 [burgerconsultaties](#) uit. Het kabinet heeft de uitkomsten van de consultaties meegenomen in de bredere visie op de toekomstige ontwikkelingen van de Europese Unie, die uiteen is gezet in de [kamerbrief](#) betreft de «Staat van de Europese Unie». Om de transparantie in het EU besluitvormingsproces ook nationaal beter te borgen, zijn op verzoek van de Kamer in 2018 per departement [kwartaaloverzichten](#) over de onderhandeling zijnde EU-wetgevingsdossiers geïntroduceerd. Ook zal het kabinet op verzoek van de Kamer een constitutionele toets uitvoeren bij nieuwe EU wet- en regelgevingsvoorstellen. Hiertoe is een paragraaf aan de BNC-fiches toegevoegd.

De in 2018 [bereikte stappen](#) ten aanzien van de hervorming van het Europees Stabiliteitsmechanisme en afspraken in het kader van de Europese bankenunie dienen als basis voor verdere uitwerking in 2019.

Conform het «[AIV advies «De Wil van het Volk?»](#)». Erosie van de democratische rechtsstaat in Europa» heeft het kabinet [ingezet op versterking van de rechtsstaat](#) in heel Europa waarbij een meersporenbenadering is gevolgd met een belangrijke rol voor de Raad van Europa. Ten einde het systeem van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) verder te bestendigen, is tijdens de ministeriële bijeenkomst van de Raad van Europa d.d. 12 en 13 april 2018 [met steun van Nederland](#) de zogenaamde [Kopenhagen verklaring](#) aangenomen.

#### D: Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 3 Europese samenwerking							
Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>Verplichtingen</b>	<b>10.725.761</b>	<b>8.943.747</b>	<b>8.670.611</b>	<b>7.005.735</b>	<b>7.771.324</b>	<b>8.186.402</b>	<b>- 415.078</b>
<b>Uitgaven:</b>							
<b>Programma-uitgaven totaal</b>	<b>9.428.693</b>	<b>9.086.883</b>	<b>8.862.286</b>	<b>7.197.507</b>	<b>7.985.994</b>	<b>8.389.205</b>	<b>- 403.211</b>

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>3.1 Een democratische, slagvaardige en transparante Europese Unie die haar burgers vrijheid, recht, veiligheid, welvaart en duurzame economische groei biedt</b>	<b>9.255.771</b>	<b>8.896.271</b>	<b>8.650.044</b>	<b>6.990.950</b>	<b>7.757.339</b>	<b>8.181.423</b>	<b>- 424.084</b>
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
BNI-afdracht		5.088.571	4.791.656	3.403.187	4.080.678	4.202.573	- 121.895
BTW-afdracht		888.839	893.211	506.337	539.019	545.600	- 6.581
Invoerrechten		2.918.861	2.965.178	3.081.426	3.137.642	3.433.250	- 295.608
<b>3.2 Een effectief, efficiënt en coherent optreden van de Unie ten opzichte van derde landen en regio's, inclusief ontwikkelingslanden</b>	<b>158.017</b>	<b>159.711</b>	<b>174.600</b>	<b>192.480</b>	<b>214.252</b>	<b>192.735</b>	<b>21.517</b>
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Europees Ontwikkelingsfonds		159.711	174.600	192.480	214.252	192.735	21.517
<b>3.3 Een hechtere Europese waardengemeenschap</b>	<b>10.000</b>	<b>9.748</b>	<b>9.734</b>	<b>9.800</b>	<b>9.966</b>	<b>9.720</b>	<b>246</b>
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Raad van Europa		9.748	9.734	9.800	9.966	9.720	246
<b>3.4 Versterkte Nederlandse positie in de Unie van 28</b>	<b>4.905</b>	<b>21.153</b>	<b>27.908</b>	<b>4.277</b>	<b>4.437</b>	<b>5.327</b>	<b>- 890</b>
<i>Subsidies</i>							
EIPA					418	0	418
<i>Oprachten</i>							
EU voorzitterschap		16.861	23.654	108	66	0	66
programmatische ondersteuning				0	0	1.000	- 1.000
EIPA			348	0	0	0	0
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Benelux bijdrage		3.944	3.907	3.890	3.953	3.979	- 26
EIPA		348	0	279	0	348	- 348

Bedragen x 1.000 euro	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>Ontvangsten</b>	<b>648.788</b>	<b>717.880</b>	<b>1.135.998</b>	<b>3.772.261</b>	<b>1.084.905</b>	<b>686.901</b>	<b>398.004</b>
<b>3.10 Diverse ontvangsten EU</b>	<b>648.553</b>	<b>717.644</b>	<b>1.135.721</b>	<b>3.771.920</b>	<b>1.084.647</b>	<b>686.651</b>	<b>397.996</b>
Invoerrechten		717.644	694.232	616.570	620.843	686.651	- 65.808
Overige ontvangsten EU			441.489	3.155.350	463.804	0	463.804
<b>3.30 Restitutie Raad van Europa</b>	<b>235</b>	<b>236</b>	<b>277</b>	<b>341</b>	<b>258</b>	<b>250</b>	<b>8</b>

### **E: Toelichting op de financiële instrumenten**

#### *Verplichtingen*

De mutaties in het verplichtingenbudget op dit artikel worden hoofdzakelijk verklaard door de daling van afdrachten aan de EU, zoals verklaard in de eerste suppletoire begroting en de tweede suppletoire begroting.



## Uitgaven

### Artikel 3.1

Bedragen x 1.000 euro							
Verwerkt bij ramingsmoment	Omschrijving	Netto-afdracht (1+2+3-4-5)	1. BNI-afdracht	2. BTW-afdracht	3. Invoerrechten	4. Perceptiekostenvergoeding	5. Overige ontvangsten
<b>MN 2018</b>	<b>Beginstand: Miljoenennota 2018</b>	<b>7.494.772</b>	<b>4.202.573</b>	<b>545.599</b>	<b>3.433.250</b>	<b>686.650</b>	<b>0,000</b>
1e sup	Begrotingsakkoord 2018: bni-effect	- 13.808	- 13.808				
1e sup	Zesde aanvullende begroting 2017: effect op btw-afdracht 2018 via UK Rebate	1.779		1.779			
1e sup	Zesde aanvullende begroting 2017: effect Spring Forecast 2017	64.543					- 64 543
1e sup	Zesde aanvullende begroting 2017: effect vertragingen en hogere overige ontvangsten EU	- 464.425					464 425
1e sup	Nacalculatie 2017	- 63.921					63 921
<b>1e supp</b>	<b>Stand eerste suppletoire 2018 (Voorjaarsnota)</b>	<b>7.018.940</b>	<b>4.188.765</b>	<b>547.378</b>	<b>3.433.250</b>	<b>686.650</b>	<b>463.803</b>
MN 2018	Tweede aanvullende begroting 2018: teruggave surplus 2017	- 25.967	- 25.967				
MN 2018	Spring Forecast 2018	- 269.008	0,000	- 0,480	- 335.660	- 67.132	
<b>MN 2018</b>	<b>Stand Miljoenennota 2018</b>	<b>6.723.965</b>	<b>4.162.798</b>	<b>546.898</b>	<b>3.097.590</b>	<b>619.518</b>	<b>463.803</b>
2e supp	Zesde aanvullende begroting 2018: herziening invoerrechten en perceptiekostenvergoeding	- 40.772	0,000		- 50.965	- 10.193	0,000
<b>2e supp</b>	<b>Stand tweede suppletoire 2018 (Najaarsnota)</b>	<b>6.683.192</b>	<b>4.162.797</b>	<b>546.898</b>	<b>3.046.625</b>	<b>609.325</b>	<b>463.803</b>
	<i>Realisatie 2018</i>	90.916.483	- 82.120	- 7.880	<b>91.018</b>	<b>11.518</b>	0,000
<b>Realisatie</b>	<b>Stand realisatie 2018</b>	<b>6.672.692</b>	<b>4.080.677</b>	<b>539.019</b>	<b>3.137.642</b>	<b>620.843</b>	<b>463.804</b>

Bovenstaande tabel laat alle mutaties zien die in 2018 hebben plaatsgevonden in het kader van de EU-afdrachten. De EU-afdrachten en de ontvangsten samen bepalen de netto afdrachten aan de EU.

Bij de [eerste suppletoire begroting](#) zijn een aantal mutaties verwerkt. Ten eerste werd bij de aanname van de EU-begroting 2018 de raming van de Europese overige ontvangsten (boete-inkomsten e.d.) opwaarts bijgesteld, waardoor de Nederlandse afdrachten met EUR 14 miljoen afnamen. Verder werd begin 2018 de zesde aanvullende begroting (DAB 6) 2017 verwerkt. Dit heeft geleid tot een meevaller in 2018 bij de overige ontvangsten van EUR 464 miljoen. De meevaller wordt met name veroorzaakt door vertraging in de uitvoering van cohesiebeleid die naar verwachting later wordt ingehaald. Ook leidde de verwerking van DAB 6 tot een aanpassing van EUR 2 miljoen aan de Nederlandse bijdrage aan de Britse korting, die in de btw-afdracht verwerkt is. Daarnaast zijn de effecten van de *Spring Forecast 2017* in DAB 6 verwerkt bij de [Voorjaarsnota](#). Wanneer deze in 2017 zou zijn verwerkt, had deze tot EUR 65 miljoen hogere btw- en BNI-afdrachten geleid. Echter, doordat de budgettaire verwerking naar 2018 is geschoven, leidt dit tot circa EUR 65

miljoen [lagere overige ontvangsten](#) in 2018. Tot slot leidde de nacalculatie over 2017 tot EUR 64 miljoen lagere afdrachten voor Nederland.

Bij [Miljoenennota 2019](#) is het budgettaire effect van het *surplus* over 2017 [verwerkt](#). Het *surplus* over 2017 is in mindering gebracht op de BNI-middelen die de lidstaten moesten opbrengen, wat voor Nederland heeft geleid tot verlaging van de BNI-afdracht met EUR 26 miljoen. Ook is bij Miljoenennota 2019 het effect van de *Spring Forecast* 2018 verwerkt. Dit betrof een verlaging van de invoerrechtenafdracht met EUR 336 miljoen en overeenkomstig ook de perceptiekostenvergoeding met EUR 67 miljoen, per saldo een verlaging van de afdracht met EUR 269 miljoen. De BNI-afdracht neemt als gevolg van de *Spring Forecast* toe, maar het effect over 2018 treedt pas in 2019 op, omdat DAB 6 niet tijdig is goedgekeurd om betaling in 2018 mogelijk te maken. Per saldo gaat het om een [verhoging van de afdracht](#) in 2019 van EUR 432 miljoen.

Na de *Spring Forecast* heeft de Europese Commissie op basis van realisaties in het lopende jaar de raming van de invoerrechten verder neerwaarts aangepast. Voor Nederland heeft dat geleid tot een verlaging van de raming van de invoerrechtenafdracht met EUR 51 miljoen en van de perceptiekostenvergoeding met EUR 10 miljoen, een mutatie van per saldo EUR 41 miljoen, zoals verwerkt in de [tweede supplettoire begroting](#).

Ten slotte zijn de realisaties over 2018 verwerkt. Tegenover hogere realisatiecijfers voor de invoerrechten en bijbehorend de perceptiekostenvergoeding, staan lagere realisatiecijfers op de overige onderdelen van de EU-afdracht. Per saldo komen de afdrachten EUR 11 miljoen lager uit dan geraamd bij tweede supplettoire begroting.

### **Artikel 3.2**

Zoals gemeld in de [eerste supplettoire begroting](#) en de [tweede supplettoire begroting](#) is de bijdrage aan het Europees Ontwikkelingsfonds, vanwege een hogere liquiditeitsbehoefte en aangepast betaalaritme, hoger uitgevallen dan geraamd in de begroting 2018. Dit is de [uitkomst](#) van onderhandelingen tussen de EU-lidstaten.

## **Artikel 4. Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen**

### **A: Algemene doelstelling**

Het verlenen van excellente consulaire diensten aan Nederlanders in nood in het buitenland, evenals het verstrekken van reisdocumenten aan Nederlanders in het buitenland. Daarnaast levert het kabinet een bijdrage aan een gereguleerd personenverkeer door de Nederlandse inbreng in het Europese visumbeleid en is, naast het opstellen van ambtsberichten, verantwoordelijk voor de visumverlening kort verblijf.

Het versterken van de Nederlandse cultuursector door internationale uitwisseling en presentatie; meer ruimte voor cultuur in een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld en verbindingen leggen met economische diplomatie en andere prioriteiten van het buitenlands beleid, zoals het mensenrechtenbeleid.

Nederland heeft een internationaal toonaangevende positie als gastland van vele internationale organisaties en internationale hoven en tribunalen. Als gastland heeft Nederland de verantwoordelijkheid de in Nederland

gevestigde instellingen te ondersteunen opdat deze onafhankelijk, veilig en efficiënt kunnen functioneren.

### **B: Rol en verantwoordelijkheid**

De Minister is verantwoordelijk voor de volgende zaken:

#### **Consulaire dienstverlening**

##### *Uitvoeren*

- Visumbeleid kort verblijf van het Koninkrijk der Nederlanden;
- Afgifte van machtigingen voorlopig verblijf (MVV's) op de posten;
- Afname van inburgeringsexamens buitenland;
- *Orange Carpet*-beleid, ter bevordering van het Nederlandse bedrijfsleven; Bijstand aan Nederlanders in nood in het buitenland;
- Begeleiding van Nederlanders die in het buitenland gedetineerd zijn;
- Uitbrengen van reisadviezen;
- *Crisisrespons*;
- Afgifte van Nederlandse reisdocumenten in het buitenland en van diplomatieke en dienstpaspoorten;
- Afgifte van consulaire verklaringen en legalisaties;
- Opstellen van Individuele ambtsberichten (IAB's) en Algemene ambtsberichten (AAB's) op verzoek van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

De norm voor de doorlooptijd van visumaanvragen (Schengen) bedraagt 15 dagen conform de EU Visumcode. Deze periode kan in bijzondere gevallen worden verlengd tot 60 dagen.

Het percentage visumaanvragen kort verblijf dat binnen 15 dagen werd afgehandeld in de periode van 1 januari 2018 tot en met 31 december 2018 bedroeg 81%, tegen 87,6% in 2017. De streefwaarde is 85%. De percentages in voorgaande jaren waren 94,1% in 2014, 92,8% in 2015 en 89,9% in 2016.

*NB: De doorlooptijd is het aantal dagen dat zit tussen het indienen van een ontvankelijke visumaanvraag tot aan het moment van bekendmaken of uitreiken van de beslissing op de aanvraag.*

##### *Regisseren*

- Europees visum- en migratiebeleid en Caraïbisch visumbeleid;
- Bilaterale dimensie van visum- en migratiebeleid.

#### **Nederlandse cultuur en publieksdiplomatie**

De uitvoering van het Internationaal Cultuurbeleid (ICB) is een gedeelde verantwoordelijkheid van de Minister van Buitenlandse Zaken, de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. De inzet op het gebied van publieksdiplomatie valt onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Buitenlandse Zaken.

##### *Stimuleren*

- Promotie van Nederlandse kunst en cultuur in het buitenland en identificatie van internationale kansen en ontwikkelingen voor de Nederlandse culturele sector en creatieve industrie;
- Buitenlandse bezoekersprogramma's;

- Het inzetten van publieksdiplomatie door het postennetwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen.

#### *Regisseren*

- Beleidsvorming en uitvoering van het Internationaal Cultuurbeleid;
- Afstemming met culturele fondsen en ondersteunende instellingen over internationale activiteiten;
- Ondersteuning van het buitenlandpolitieke- en economische beleid door publieksdiplomatie en cultuur in te zetten, bijvoorbeeld als instrument in de dialoog over mensenrechten.

#### *Financieren*

- Van een sterke cultuursector die in kwaliteit groeit door internationale uitwisseling en duurzame samenwerking en die in het buitenland wordt gezien en gewaardeerd;
- Meer ruimte voor een bijdrage van cultuur aan een veilige, rechtvaardige en toekomstbestendige wereld;
- Cultuur wordt effectief ingezet binnen de moderne diplomatie.

### **Aantrekkelijk vestigingsklimaat internationale organisaties**

#### *Stimuleren*

- Bijdragen aan vorming van nationaal beleid dat bijdraagt aan een goed vestigingsklimaat (voorwaardescheppend beleid).
- Nauwe samenwerking met *stakeholders* op het gebied van vestigingsklimaat binnen overheid.

#### *Financieren*

- Ondersteunen van de in Nederland gevestigde internationale organisaties zodat zij onafhankelijk, efficiënt en effectief kunnen opereren.
- Incidentele ondersteuning van internationale organisaties bij vestiging in Nederland (huisvesting).
- Incidentele ondersteuning van activiteiten die de zichtbaarheid van Nederland als gastland versterken.

#### *Regisseren*

- Waarborgen van gecoördineerde beleidsinzet en communicatie richting internationale organisaties in Nederland.
- Werving van internationale organisaties met economisch en/of politiek belang voor Nederland.
- Toezicht houden op de uitvoering van zetelverdragen en afspraken met internationale organisaties.

### **C: Beleidsconclusies**

Wereldwijd staat de consulaire dienst klaar om 24/7 diensten te leveren. Deze taak wordt met de grootste zorgvuldigheid uitgevoerd.

De klant staat centraal bij alle consulaire dienstverlening. Door de introductie van een klanttevredenheidsonderzoek heeft het Ministerie van Buitenlandse Zaken een goed beeld van hoe klanten de dienstverlening waarderen. Deze dienstverlening wordt hoog gewaardeerd door de klanten, ongeveer 85% van de respondenten belooft de dienstverlening van het Ministerie van Buitenlandse Zaken met een acht of hoger.

De aanwezigheid van de bijna 40 internationale organisaties en ongeveer 110 diplomatieke missies in Nederland (en daarnaast nog 74 elders gevestigde diplomatieke missies waarvan de ambassadeur in Nederland is geaccrediteerd) draagt bij aan het internationale politieke gewicht van Nederland, aan de versterking van onze bilaterale betrekkingen en de internationale rechtsorde en levert een niet onaanzienlijke [bijdrage](#) aan de Nederlandse [economie](#).

In het kader van versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten wordt samen met het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en de Carnegie Stichting gewerkt aan verbetering van het Vredespaleis door onderzoeken te verrichten, mede in verband met de aanwezigheid van asbest en door het nemen van beveiligingsmaatregelen.

#### *Programma Ondersteuning Buitenland Beleid (POBB)*

Het Programma Ondersteuning Buitenland Beleid (POBB) heeft in 2018 een positieve bijdrage geleverd door activiteiten te financieren die het Nederlandse buitenlandbeleid ondersteunen. Het betreft hierbij zowel een bijdrage aan lange termijn beleidsdoelstellingen als programma's die inspelen op actuele ontwikkelingen in de wereld. In 2018 is er binnen het POBB extra aandacht uitgegaan naar het thema «rechtsstatelijkheid». Reden hiervoor is de committering van het kabinet om zowel bilateraal als multilateraal de kracht van de democratische rechtsstatelijkheid in Europa te versterken. Hiermee komt het kabinet tegemoet aan het AIV-advies van 26 januari 2018 «[De wil van het volk?](#)». Erosie van de democratische rechtsstaat in Europa». Projecten die binnen het rechtsstatelijkheidsprogramma zijn gefinancierd zijn kleinschalig en vraag gestuurd en versterken de rechtsstaat door het leveren van technische assistentie aan (lokale) overheden. Ook dragen ze bij aan het vergroten van de publieke bewustwording en het ondersteunen van (burger)initiatieven gericht op onderzoeks- en kwaliteitsjournalistiek. Het programma wordt in 2019 voortgezet.

#### *Publieksdiplomatie*

In 2018 leverde het faciliteren van uitwisseling en samenwerking tussen posten op regionaal niveau een positieve bijdrage aan het versterken van beleidsmatige inzet van publieksdiplomatie. Dankzij de nieuwe strategie voor het versterken van de reputatie van Nederland in het buitenland kunnen posten tevens het verhaal van Nederland eenduidig kracht bijzetten in de communicatie.

Tevens bewees de strategische inzet van bezoekersprogramma's en persreizen rondom staats- en werkbezoeken van het Koninklijk Huis en bewindslieden te leiden tot goede aandacht in inter- en nationale media.

#### *Internationaal Cultuurbeleid (ICB)*

[De voortgangsrapportage ICB](#) die in 2018 aan de Tweede Kamer werd aangeboden, zag terug op het jaar 2017. Het algemene beeld dat hierin naar voren komt – en dat voor zover op dit moment valt in te schatten ook voor 2018 zal gelden – is dat internationale culturele samenwerking tot stand is gebracht met een groot aantal Nederlandse- en buitenlandse spelers, met ondersteuning van het postennetwerk (zie ook: [Buitengaats](#)). Uit de (illustratieve) casus in verschillende landen blijkt dat dit (mede) heeft bijgedragen aan een beeld van Nederland als een innovatief land met een vernieuwend aanbod van kunst en cultuur en een rijk cultureel erfgoed, en aan het versterken van onderling vertrouwen en de dialoog tussen Nederland en andere landen.

## D: Budgettaire gevolgen van beleid

Beleidsartikel 4 Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen							
Bedragen x 1.000 eur	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>Verplichtingen</b>	<b>37.800</b>	<b>55.086</b>	<b>76.990</b>	<b>46.182</b>	<b>63.588</b>	<b>42.472</b>	<b>21.116</b>
<b>Uitgaven:</b>							
Programma-uitgaven totaal	<b>48.258</b>	<b>58.162</b>	<b>69.776</b>	<b>49.067</b>	<b>60.177</b>	<b>50.093</b>	<b>10.084</b>
<b>4.1 Op basis van eigen verantwoordelijkheid consulaire dienstverlening bieden aan Nederlanders in het buitenland</b>	<b>9.991</b>	<b>14.973</b>	<b>13.378</b>	<b>13.607</b>	<b>13.962</b>	<b>13.645</b>	<b>317</b>
<i>Subsidies</i>							
Gedetineerdenbegeleiding		2.241	2.073	1.686	1.524	1.900	- 376
Consulaire bijstand				25	0	0	0
<i>Oprachten</i>							
Consulaire bijstand		236	245	208	527	259	268
Gedetineerdenbegeleiding				232	387	200	187
Reisdocumenten en verkiezingen		5.434	3 932	4 603	4.992	4.320	672
Consulaire opleidingen		198	147	246	146	400	- 254
Consulaire informatiesystemen		6.864	6.354	6.607	6.386	6.566	- 180
<i>Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken</i>							
Consulaire informatiesystemen			628	0	0	0	0
<b>4.2 Samen met (keten) partners het personenverkeer reguleren</b>	<b>6.408</b>	<b>6.081</b>	<b>7.659</b>	<b>6.681</b>	<b>14.840</b>	<b>6.199</b>	<b>8.641</b>
<i>Oprachten</i>							
Visumverlening		1.200	1.080	1.236	2.857	1.100	1.757
Ambtsberichtenonderzoek		41	20	13	18	150	- 132
Legalisatie en verificatie		81	67	46	49	80	- 31
Consulaire informatiesystemen		3.264	5.653	4.535	10.886	4.006	6.880
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							

Bedragen x 1.000 eur	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Asiel en migratie		740	841	851	920	863	57
<i>Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken</i>							
Asiel en migratie					110	0	110
<b>4.3 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur</b>	<b>5.046</b>	<b>7.434</b>	<b>7.154</b>	<b>6.567</b>	<b>7.023</b>	<b>7.856</b>	<b>- 833</b>
<i>Subsidies</i>							
Internationaal cultuurbeleid		6.539	6.039	6.192	1.564	7.856	- 6.292
Erfgoed		895	1.116	375	0	0	0
<i>Opdrachten</i>							
Internationaal cultuurbeleid					4.118	0	4.118
<i>Bijdragen aan agentschap</i>							
Internationaal cultuurbeleid					1.341	0	1.341
<b>4.4 Het inzetten van Publieksdiplomatie door het Posten-netwerk en BZ om het beeld van Nederland in het buitenland te versterken en op een positief realistische manier uit te dragen</b>	<b>20.974</b>	<b>19.051</b>	<b>18.999</b>	<b>18.770</b>	<b>19.965</b>	<b>19.606</b>	<b>359</b>
<i>Subsidies</i>							
Instituut Clingendael		2.051	2.797	800	800	800	0
Programma ondersteuning buitenlands beleid		3.557	3.628	4.590	4.545	4.124	421
Landenprogramma's algemene voorlichting en kleine programma's					211	0	211
overige subsidies		250	281	40	0	0	0
<i>Opdrachten</i>							
Onderzoeksprogramma's				2.756	1.636	1.620	16
Programma ondersteuning buitenlands beleid					480	0	480

Bedragen x 1.000 eur	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Bezoeken hoogwaardigheidsbekleders en uitgaven Corps Diplomatique en internationale Organisaties		3.931	2.861	2.276	1.882	3.000	- 1.118
<i>waarvan in- en uitgaande staatsbezoeken</i>		1.825	1.779	1.906	1.500	2.000	- 500
Adviesraad Internationale Vraagstukken		431	407	338	376	525	- 149
Internationale manifestaties en diverse bijdragen		81	131	159	879	0	879
Landenprogramma's algemene voorlichting en kleine programma's			3.105	3.547	6.628	0	6.628
Europese bewustwording				299	364	0	364
<i>Bijdragen aan agentschap</i>							
Landenprogramma's algemene voorlichting en kleine programma's		1.868	1.052	0	2.056	0	2.056
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Landenprogramma's algemene voorlichting en kleine programma's		6.568	4.429	3.880	108	9.017	- 8.909
Europese bewustwording		313	312	85	0	520	- 520
<b>4.5 Een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor internationale organisaties in Nederland</b>	<b>5.839</b>	<b>10.623</b>	<b>22.586</b>	<b>3.442</b>	<b>4.387</b>	<b>2.787</b>	<b>1.600</b>
<i>Bijdragen (inter)nationale organisaties</i>							
Speciaal Tribunaal Libanon		1.847	1.918	1.893	1.919	320	1.599
Internationaal Strafhof		7.906	19.833	1.006	1.213	1.200	13
Nederland Gastland		870	835	528	1.255	1.267	- 12
<i>Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken</i>							
Nederland Gastland				15	0	0	0
<b>Ontvangsten</b>	<b>51.080</b>	<b>50.681</b>	<b>52.619</b>	<b>55.206</b>	<b>64.894</b>	<b>42.090</b>	<b>22.804</b>
<b>4.10 Consulaire dienstverlening aan Nederlanders</b>							
Paspoortgelden en overige consulaire dienstverlening	<b>23.999</b>	<b>21.229</b>	<b>19.790</b>	<b>22.337</b>	<b>20.407</b>	<b>18.300</b>	<b>2.107</b>



Bedragen x 1.000 eur	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>4.20 Consulaire dienstverlening aan vreemdelingen</b>							
Visa opbrengsten	26.381	28.678	32.035	31.569	44.413	23.000	21.413
<b>4.40 Doorberekening Defensie diversen</b>	700	774	794	1.300	74	790	- 716

## E: Toelichting op de financiële instrumenten

### *Verplichtingen*

De verplichtingen zijn bij de [eerste suppletoire begroting](#) verhoogd met EUR 22,8 miljoen tot EUR 65 miljoen. Deze bijstelling was noodzakelijk om de nieuwe consulaire informatiesystemen voor modernisering van de consulaire diplomatie 2017–2020 te realiseren en om extra verplichtingen aan te gaan om te voldoen aan tijdige verwerking van het groter aantal visa aanvragen wereldwijd. Daarnaast is het [Speciaal Tribunaal Libanon](#) met drie jaar verlengd (2018–2020), waarvoor een nieuwe verplichting is aangegaan. Bij de [tweede suppletoire begroting](#) zijn de verplichtingen nogmaals verhoogd tot een bedrag van EUR 72 miljoen voor de reclame campagne Nederlanders op reis.

De gerealiseerde verplichtingen liggen EUR 9 miljoen lager dan verwacht, door een uitgestelde aanbesteding als gevolg van een bezwaarprocedure bij consulaire informatiesystemen, de achtergebleven uitgaven bij bezoeken hoogwaardigheidsbekleders en het uitstel van de bouw van het [nieuwe laboratorium voor OPCW](#).

### *Uitgaven*

#### **Artikel 4.2**

In de [eerste suppletoire begroting](#) en [tweede suppletoire begroting](#) is melding gemaakt van een toename van het budget met EUR 8,6 miljoen voor consulaire dienstverlening aan vreemdelingen. Enerzijds is dit het gevolg van de voortvarende modernisering en digitalisering van de consulaire dienstverlening en anderzijds het gevolg van de autonome groei van het aantal verstrekte visa.

#### **Artikel 4.4**

In 2018 heeft de Koning een staatsbezoek gebracht aan Luxemburg, Letland, Estland en Litouwen en het Verenigd Koninkrijk en hebben de presidenten van Singapore en Kaapverdië een staatsbezoek aan Nederland gebracht. De daadwerkelijke kosten voor staatsbezoeken, officiële bezoeken en werkbezoeken evenals ontvangsten zijn in 2018 lager uitgevallen dan in voorgaande jaren.

#### **Artikel 4.5**

De verhoogde uitgaven voor Nederland gastland in de [tweede suppletoire begroting](#) zijn niet gerealiseerd door de administratieve vertraging bij de OPCW waardoor de door Nederland toegezegde donatie van EUR 2,3 miljoen aan de OPCW voor de bouw van een nieuw laboratorium in Nederland nog niet in gang gezet is.

## *Ontvangsten*

### **Artikel 4.10**

Op basis van de trend in de eerste helft van 2018 zijn de consulaire ontvangsten voor paspoorten bij de [tweede suppletoire begroting](#) verhoogd en deze toename is bij de ontvangsten voor paspoorten en inburgering ook gerealiseerd.

### **Artikel 4.20**

De uiteindelijke realisatie van de consulaire ontvangsten voor visa is hoger dan geraamd in de [eerste suppletoire begroting](#) en de [tweede suppletoire begroting](#). Een deel van de hogere realisatie wordt veroorzaakt door de toename van visa aanvragen. Een ander deel van het verschil wordt o.a. veroorzaakt door opgetreden koersverschillen wereldwijd en door een achterstallige vergoeding van de IND voor consulaire dienstverlening bij het uitreiken van MVV's op ambassades in 2016 en 2017.

## 5. NIET-BELEIDSARTIKELEN

### Artikel 5. Geheim

Niet-beleidsartikel 5 Geheim Bedragen x 1.000 euro							
	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>Verplichtingen</b>	0	0	0	0	0	0	0
<b>Uitgaven</b>	0	0	0	0	0	0	0

## Artikel 6. Nog onverdeeld (HGIS)

Niet-beleidsartikel 6 Nog onverdeeld (HGIS) Bedragen x 1.000 euro							
	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>Verplichtingen</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>72.011</b>	<b>- 72.011</b>
<b>Uitgaven:</b>							
Uitgaven totaal	1	2	0	0	0	72.011	- 72.011
6.1 Nog onverdeeld (HGIS)	1	2	0	0	0	72.011	- 72.011

### E: Toelichting op de instrumenten

#### *Verplichtingen*

De verplichtingenmutatie houdt verband met de kasmutatie zoals hieronder beschreven.

#### *Uitgaven*

Binnen dit artikel zijn de HGIS middelen opgenomen die aan het begin van het jaar nog verdeeld moeten worden. Zoals opgenomen in de [eerste suppletoire begroting](#) en [tweede suppletoire begroting](#), is de mutatie het saldo van bijstellingen op grond van aanpassing van BBP-ramingen door het CPB op basis van het Centraal Economisch Plan (CEP) en de Macro Economische Verkenningen (MEV), verwerking van de HGIS-eindejaarsmarge 2017, het verwerken van de loon-, prijs- en koersbijstellingen binnen de HGIS en overboekingen naar diverse begrotingen. Binnen de HGIS is budget vrijgemaakt voor een aantal uitvoeringsknelpunten en nieuwe initiatieven die met name liggen op het terrein van het gastlandbeleid, water en circulaire economie en de Expo 2020 in Dubai. In de eerste suppletoire begroting van VWS (EMA), Defensie (NCIA), Buitenlandse Zaken (Vredespaleis en Libanon Tribunaal) wordt de extra inzet op gastlandbeleid toegelicht, op de begroting van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) wordt extra inzet voor water en circulaire economie toegelicht en in de BHOS-begroting de extra uitgaven voor de Dubai Expo in 2020. Ten slotte blijft nog een restant over van EUR 4 miljoen. Deze vrijvallende middelen worden via de eindejaarsmarge meegenomen naar 2019.

## Artikel 7. Apparaat

### **A: Personele en materiële uitgaven**

Dit artikel betreft de apparaatsuitgaven van zowel het postennetwerk in het buitenland als het departement in Den Haag, exclusief de personele uitgaven voor de politieke leiding en attachés van andere ministeries. Het omvat de verplichtingen voor en uitgaven aan het ambtelijk personeel, de overige personele uitgaven en het materieel.

#### **Personeel:**

De personele uitgaven vallen uiteen in de volgende categorieën: (1) Uitgaven voor het ambtelijk personeel werkzaam op het Ministerie in Den Haag; Dit betreft de algemene ambtelijke leiding van het departement (met uitzondering van de secretaris-generaal, plaatsvervangend secretaris-generaal en directeuren-generaal<sup>1</sup>), de beleidsdirecties en de ondersteunende diensten. (2) Uitgaven voor het uitgezonden personeel op de ambassades (zoals salaris, vergoedingen en dienstreizen). (3) Uitgaven voor het lokaal aangenomen personeel op de ambassades.

#### **Materieel:**

De materiële uitgaven hebben betrekking op de uitgaven voor de exploitatie van en investeringen in het departement in Den Haag en de vertegenwoordigingen in het buitenland. Hieronder vallen onder andere de verplichtingen en uitgaven voor (1) huisvesting zoals huur van kantelarijen, residenties, personeelwoningen en het kantoor in Den Haag, klein onderhoud en bouwkundige projecten, (2) beveiligingsmaatregelen, (3) ICT uitgaven zoals automatisering en communicatiemiddelen en (4) bedrijfsvoeringsuitgaven. Specifiek wordt van de materiële uitgaven aangegeven welk deel hiervan betrekking heeft op ICT uitgaven en hoeveel van de uitgaven via een rijksbrede shared serviceorganisatie (SSO) worden verricht.

---

<sup>1</sup> Deze uitgaven staan opgenomen op de begroting van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Niet-beleidsartikel 7 Apparaat Bedragen x 1.000 euro

	Realisatie 2014	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
<b>Verplichtingen</b>	<b>655.015</b>	<b>721.813</b>	<b>753.500</b>	<b>769.969</b>	<b>769.414</b>	<b>681.801</b>	<b>87.613</b>
<b>Uitgaven</b>	<b>664.790</b>	<b>723.644</b>	<b>744.579</b>	<b>748.472</b>	<b>769.414</b>	<b>667.613</b>	<b>101.801</b>
7.1.1 <b>Personeel</b>	433.085	446.145	477.859	479.508	489.013	460.242	28.771
<b>waarvan eigen personeel</b>	422.691	437.645	465.921	456.807	477.003	452.242	24.761
<b>waarvan inhuur extern</b>	10.394	8.500	11.938	22.701	12.010	8.000	4.010
<b>waarvan overige     personeel</b>	0	0	0	0	0	0	0
7.1.2 <b>Materieel</b>	230.388	237.259	266.720	268.964	280.401	207.371	73.030
<b>waarvan ICT</b>	56.868	41.458	44.758	43.034	53.435	40.000	13.435
<b>waarvan bijdragen aan     SSO's</b>	32.114	53.417	74.017	66.309	61.061	55.000	6.061
<b>waarvan overige     materiele uitgaven</b>	141.406	142.384	147.945	159.621	165.905	112.371	53.534
7.2 <b>Koersverschillen</b>	<b>1.317</b>	<b>40.240</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>
<b>Ontvangsten</b>	<b>43.112</b>	<b>37.228</b>	<b>48.102</b>	<b>38.146</b>	<b>47.702</b>	<b>21.450</b>	<b>26.252</b>
7.10 <b>Diverse ontvangsten</b>	<b>43.112</b>	<b>37.228</b>	<b>44.267</b>	<b>30.041</b>	<b>41.703</b>	<b>21.450</b>	<b>20.253</b>
7.11 <b>Koersverschillen</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>3.835</b>	<b>8.105</b>	<b>5.999</b>	<b>0</b>	<b>5.999</b>

### E: Toelichting op de financiële instrumenten

#### *Verplichtingen*

De verplichtingen zijn, analoog aan de uitgaven, toegenomen vanwege additionele uitgaven voor personele en materiële kosten. Voor de verantwoording van de verplichtingen voor apparaatsuitgaven geldt de bepaling uit de Comptabiliteitswet 2016 waarbij het jaar waarin de kasbetaling is gedaan, kan worden aangemerkt als het begrotingsjaar waarin de met de kasbetaling samenhangende verplichting is aangegaan of is ontstaan (art. 2.14, lid 3), de zgn. k=v methode. In de praktijk betekende dit dat de totale aangegane verplichtingen binnen dit artikel, voor één specifiek jaar overeenkomen met de totale kasuitgaven voor dit jaar.

#### *Uitgaven*

Het apparaatsbudget bestaat uit personele en materiële uitgaven en beiden laten een stijging zien. De stijging kent een aantal oorzaken en hierover is eerder in de eerste suppletoire begroting 2018 al melding van gemaakt:

#### Algemeen:

- Als onderdeel van de afspraken uit het regeerakkoord wordt het postennet versterkt en uitgebreid. Voor het diplomatieke netwerk is extra geld beschikbaar, oplopend tot EUR 40 miljoen structureel vanaf

2021. De versterking en uitbreiding zal op verschillende manieren vorm krijgen. Er worden nieuwe posten geopend en bestaande posten worden versterkt. Daarnaast wordt een deel besteed aan de versterking van het wereldwijde ICT-netwerk. Ten slotte wordt de *one-stop shop* geïntroduceerd waarbij Nederlanders in het buitenland terecht kunnen voor dienstverlening en producten van de rijksoverheid. De Tweede Kamer is in juli en oktober 2018 hierover per brief geïnformeerd en aansluitend is hierover gedebatteerd.

- Met de structurele OS-intensivering van EUR 400 miljoen per jaar en de aanvullende maatregelen zijn ook extra uitvoeringskosten gemoeid, zowel op het departement als op de posten. Voor een doelmatige besteding van de intensiveringsmiddelen zal daarom centraal (op het Ministerie) en decentraal (op de posten) adequate beleids- en beheercapaciteit worden ingezet. De toename van de uitgaven betreft voorziene uitvoeringskosten voor maatregelen uit het Regeerakkoord die binnen de ruimte van de BHOS-begroting worden gefinancierd (zoals voortzetting van IMVO-convenanten) en die toegevoegd worden aan het apparaatsartikel van de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Dit betreft naast directe personeelskosten ook indirecte kosten. Deze indirecte uitvoeringskosten hebben met name betrekking op de staffuncties (o.a. financieel, personeel, bedrijfsvoering, juridisch en strategisch) en ICT.

#### **Artikel 7.1.1**

Naast de stijging van de personele kosten die verband houden met de hierboven beschreven intensivering postennet en uitvoeringskosten zijn, als gevolg van de loonontwikkeling wereldwijd, de salarissen en hieraan gerelateerde uitgaven bijgesteld. Vanuit de HGIS zijn, zoals ook vermeld in de eerste suppletoire begroting, deze extra middelen toegevoegd aan de begroting.

#### **Artikel 7.1.2**

- BZ wordt in haar rol en internationale verantwoordelijkheid binnen de rijksdienst geconfronteerd met een toegenomen behoefte aan digitale voorzieningen en een steeds onveiliger wordende wereld. Dit uit zich in een toename van digitale producten en (samenwerkings-)diensten in het postennet tezamen met een sterk toegenomen dreigingsprofiel op het vlak van cyberspionage en cybercriminaliteit. Om de positie van Nederland ook in deze internationale context te borgen zijn extra investeringen in de digitale voorzieningen gedaan. Daarnaast spelen ook andere exogene factoren (onder meer rijksbrede achterstanden bij het digitaliseren van de papieren archieven en de verhuizing naar de Rijnstraat 8 en andere locaties) een rol. Als gevolg hiervan zijn extra investeringen gedaan in ICT-voorzieningen in het buitenland, huisvesting buitenland en beveiliging op de posten. Een deel van deze uitgaven wordt verricht via de Shared Service Organisatie ICT (SSO-ICT).
- Daarnaast nam het budget toe als gevolg van de inzet van de eindejaarsmarge op een aantal reguliere apparaatsuitgaven voor bedrijfsvoering, personeelskosten, huisvesting buitenland, ICT en facilitaire kosten. Deze middelen zijn vanuit 2017 doorgeschoven naar 2018 en 2019. Dit geldt ook voor de inzet van prijscompensatie vanuit de HGIS voor materiële zaken.
- Via de eindejaarsmarge is tevens een bedrag van EUR 11,4 miljoen toegevoegd aan het apparaatsbudget ten behoeve van investeringen in huisvesting buitenland. Daarnaast is voor ca. EUR 6 miljoen aan onroerend goed verkocht. Deze middelen zijn ingezet om de huisves-

tingsportefeuille te rationaliseren. Doel van het huisvestingsbeleid van Buitenlandse Zaken is om ambassadekantoren waar mogelijk functioneel en doelmatig in te richten conform Het Nieuwe Werken (HNW) en ter ondersteuning van de modernisering van diplomatie. Panden worden afgestoten, aangeschaft of verbouwd conform een op functionaliteit gericht rationaliseringsplan in de komende tien jaar en rekening houdend met de duurzaamheidsdoelstellingen die voortvloeien uit het Parijs Akkoord.

### *Ontvangsten*

#### **Artikel 7.10**

- De apparaatsontvangsten zijn toegenomen. Bij [de eerste suppletoire begroting](#) is dit geraamde budget structureel verhoogd. In de realisatie blijkt dat zowel de ontvangsten, die verband houden met verkoop van roerende zaken (zoals inventaris, dienstauto's) als bijdragen die BZ ontvangt uit verrekening van huur van panden die gedeeld worden met partnerlanden, alsook doorbelastingen van personeelskosten aan andere ministeries, zijn toegenomen. Ook zijn de ontvangsten incidenteel hoger omdat de verrekening van de facturen 2017 als 2018 van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) in 2018 plaatsvonden. Daarnaast is voor ca. EUR 6 miljoen aan onroerend goed verkocht. In lijn met de middelenafpraak huisvesting worden deze vastgoedopbrengsten ingezet om de huisvestingsportefeuille te moderniseren en rationaliseren.

#### **Artikel 7.11**

Zoals opgenomen in de [tweede suppletoire begroting](#) zijn de ontvangsten ook toegenomen als gevolg van de ontwikkeling van de wisselkoers van de USD maar ook als gevolg van de ontwikkeling van de wisselkoers van de Venezolaanse Bolivar. Het Ministerie werkt met een vooraf vastgestelde wisselkoers ten opzichte van buitenlandse valuta (de zgn. *corporate rate*). Deze koers wordt samen met de presentatie van de begroting vastgesteld en voor het hele jaar gehanteerd. Omdat bij betalingen in buitenlandse valuta gedurende het jaar een verschil ontstaat als gevolg van de werkelijk geldende koers, ontstaat een saldo.

#### **Meerjarenplan huisvesting**

Doel van het huisvestingsbeleid van Buitenlandse zaken is om ambassadekantoren waar mogelijk functioneel en doelmatig in te richten conform Het Nieuwe Werken (HNW) en ter ondersteuning van de modernisering van diplomatie. Panden worden afgestoten, aangeschaft of verbouwd conform een op functionaliteit gericht rationaliseringsplan in de komende tien jaar en rekening houdend met de duurzaamheidsdoelstellingen die voortvloeien uit het Parijs Akkoord. Hiermee wordt tevens een structurele bezuiniging ingevuld van EUR 20 miljoen op de huisvestingsuitgaven in het buitenland.

Ten einde de gewenste efficiëntieslag te kunnen maken is in 2013 een middelenafpraak<sup>2</sup> overeengekomen tussen Buitenlandse Zaken en Financiën (het «*Huisvestingsfonds*»). Daarbij is afgesproken dat ontvangsten uit de verkoop van onroerend goed in het buitenland in latere jaren kunnen worden ingezet voor investeringen die samenhangen met de voorgenomen besparingen op de huisvesting in het buitenland.

<sup>2</sup> Het document middelenafpraak / begrotingsafspraken Rutte II huisvesting is opgenomen onder «bronnen financiële toelichting».



Zoals toegezegd tijdens het [Wetgevingsoverleg](#) over het Jaarverslag van het Ministerie van Buitenlandse Zaken van 12 juni 2017 is hieronder een overzicht opgenomen van de onroerend goed mutaties die gemeoid zijn met de middelenafpraak. Het onderstaande overzicht is, zoals aan de Kamer toegezegd, op hoofdlijnen om de onderhandelingspositie bij aankoop en verkoop niet te schaden. De uiteindelijke opbrengsten van verkoop zijn onder meer afhankelijk van de vastgoedmarkt in de betreffende landen. Op 31 december 2018 was het saldo voor investeringen EUR 3 miljoen. Vastgoed investeringen zijn verricht in Istanboel, Juba, Bamako, Jakarta, Tunis en Madrid en voor EUR 6 miljoen aan panden is verkocht in Bogota, Port of Spain, Rabat, Maputo en Lima. Deze opbrengsten zijn in 2018 voor een deel aangewend voor investeringen die in 2018 zijn gedaan. EUR 3 miljoen wordt via de middelenafpraak doorgeschoven naar 2019.

#### Overzicht mutaties middelenafpraak huisvesting begroting Buitenlandse Zaken

Bedragen x 1.000 euro

	opbrengst verkoop onroerend goed	toelichting	investering onroerend goed	toelichting
2013	14.400	Verkopen van panden in Managua, Dakar, Abidjan, Lusaka, Jakarta, Guatemala-Stad, Kaapstad, Kaboel en Harare	nvt	nvt
2014	13.300	Verkopen van panden in Kaapstad, Kaboel, La Paz, Londen, Boedapest en Brussel	nvt	nvt
2015	3.800	Verkopen van panden in La Paz, Kopenhagen en Pretoria	nvt	nvt
2016	7.600	Verkopen van panden in Harare, Boedapest en Parijs	14.400	Investering in vastgoed (verbouwing/aanschaf) in o.a. Zagreb, Seoul. Libanon en Costa Rica. Daarnaast investeringen tbv brede apparaatsuitgaven
2017	300	Verkoop van pand in Harare	13.200	Investeringen in vastgoed (verbouwing/aanschaf) in o.a. Jakarta
2018	3.000 <sup>1</sup>	Verkoop van panden in Bogota, Port of Spain, Rabat, Maputo en Lima	11.800	Investeringen in Istanboel, Juba, Bamako, Jakarta, Tunis en Madrid

<sup>1</sup> In 2018 is in totaal voor EUR 6 miljoen aan panden verkocht. Een deel van deze opbrengst loopt echter niet via de middelenafpraak omdat de uitgaven nog in 2018 met EUR 3 miljoen zijn verhoogd waardoor de stand van het «huisvestingsfonds» per eind 2018 uitkomt op EUR 3 miljoen.

## Kengetallen personeel

	realisatie	realisatie
<b>Personeel</b>	2018	2017
<i>Loonkosten departement</i>		
Gemiddelde bezetting (fte)	2.009	1.883
Gemiddelde prijs (euro)	88.168	86.757
Toegelicht begrotingsbedrag (x 1.000 euro)	177.130	163.364
<i>Loonkosten posten</i>		
Gemiddelde bezetting (fte)	892	879
Gemiddelde prijs (euro)	94.516	99.589
Toegelicht begrotingsbedrag (x 1.000 euro)	84.308	87.539
<i>Totaal loonkosten ambtelijk personeel (A)</i>		
Gemiddelde bezetting (fte)	2.901	2.762
Gemiddelde prijs (euro)	90.120	90.841
Toegelicht begrotingsbedrag (x 1.000 euro)	261.438	250.903
<i>Vergoedingen uitgezonden personeel (B)</i>		
Gemiddelde bezetting (fte)	892	879
Gemiddelde prijs (euro)	5.933	78.700
Toegelicht begrotingsbedrag (x 1.000 euro)	67.733	69.178
<i>Loonkosten lokaal personeel (C)</i>		
Gemiddelde bezetting (fte)	2.044	2.097
Gemiddelde prijs (euro)	49.169	47.335
Toegelicht begrotingsbedrag (x 1.000 euro)	100.521	99.259
<i>Overige personeelsuitgaven (D) (x 1.000 euro)</i>		
	58.800	60.170
<b>Totaal artikel 7.1.1. Personeel (A-D) (x 1.000 euro)</b>	<b>488.491</b>	<b>479.509</b>

## 6. BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken besteedt op een gestructureerde wijze aandacht aan de bedrijfsvoering. Op basis van de bestuurlijke informatievoorziening uit het management control systeem – waaronder de begrotings- en jaarplancyclus en het toezichtsarrangement – bewaakt BZ of de doelstellingen op doelmatige en rechtmatige wijze worden gerealiseerd. Waar nodig wordt bijgestuurd.

Deze paragraaf gaat in op de bedrijfsvoeringvraagstukken die zich gedurende het begrotingsjaar 2018 hebben voorgedaan en waarvan de informatieverstrekking voor het inzicht en de oordeelsvorming door de Tweede Kamer van belang is. Op basis van de Rijksbegrotingsvoor-schriften informeren wij u over toezeggingen aan de Algemene Rekenkamer (AR) naar aanleiding van het rapport van bevindingen bij het Jaarverslag 2017, risico's van misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O) en fraude, lopende ICT projecten en het Audit Committee.

### Paragraaf 1: Uitzonderingsrapportage

#### *Rechtmatigheid*

Uit de controle door de Auditdienst Rijk (ADR) over 2018 is gebleken dat er geen fouten en onzekerheden zijn op artikelen van hoofdstuk V Buitenlandse Zaken die gerapporteerd moeten worden.

#### *Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie*

Er zijn geen bijzonderheden te melden.

### Financieel en materieel beheer

#### *Beheer vastgoed*

Het Masterplan huisvesting vormt de meerjarige basis voor de sturing op en prioritering van de werkzaamheden rondom huisvesting en vastgoed met als doel te komen tot een vastgoedportfolio die overeenstemt met de modernisering van de huisvesting van BZ. Intensiveringen voortkomende uit de BHOS-beleidsnota zijn verwerkt in de planning voor huisvestingsprojecten voor 2019. In 2018 zijn verschillende huisvestingsprojecten uitgevoerd waarvan 75% is verricht volgens planning. Vanuit veiligheids- en politieke noodzaak zijn 11 projecten gestart boven op de bestaande planning in het Masterplan, waarvan er zes zijn afgerond.

Het Ministerie heeft een nieuwe budgetstructuur geïmplementeerd om meer inzicht te krijgen in huisvestingsuitgaven en betere managementinformatie. Inzicht, betere managementinformatie en extra control capaciteit leiden tot betere sturingsmogelijkheden op de vastgoedportefeuille. Met behulp van visualisatiesoftware is het mogelijk om de informatie uit de vastgoedadministratie en financiële administratie handmatig te koppelen. Met de verbetering rondom de managementinformatie en de prioritering van huisvestingsprojecten geeft het Ministerie invulling aan de aandachtspunten voortkomende uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer in 2017. De managementinformatie kan nog verder worden verbeterd als na nader onderzoek gedetailleerder inzicht wordt verkregen in de totale waarde van het vastgoed in eigendom.

In 2018 hebben 10 verhuizingen van kantoren plaatsgevonden en zijn 3 nieuwe residenties in gebruik genomen. Een aantal grote renovatie- en/of verbouwingsprojecten zijn afgerond zoals voor de kantoren in Jakarta

en Singapore en de residenties in Colombo, Singapore en Parijs. Aankoop vond plaats van één ambtswoning en verkoop van één residentie en één grondperceel.

Op het gebied van duurzaamheid is onder andere een CO2-voetafdruk/0-meting gemaakt voor de huisvestingsportefeuille, zijn zonnepanelen geïnstalleerd en is beleid vastgesteld rondom Maatschappelijk Verantwoord Inkopen.

### **Overige aspecten van de bedrijfsvoering**

#### *Archivering*

In voorgaande jaren heeft de Algemene Rekenkamer (AR) de archivering bij BZ aangemerkt als onvolkomenheid. Het Ministerie is een verbetertraject gestart om de archivering en daarmee de bevindingen te adresseren waardoor de onvolkomenheid van de AR in 2017 is opgelost.

Met het realiseren van de koppeling tussen het *SharePoint*-platform en het archiveringssysteem en de realisatie van het dashboard met managementinformatie zal BZ invulling geven aan de laatste twee onderdelen van het verbetertraject dat is ingezet. Het dashboard wordt ontwikkeld in visualisatiesoftware, waarbij data uit het archiveringssysteem en de personeelsadministratie worden gebruikt. Door gebruik van twee informatiebronnen is de ontwikkeling van een gemakkelijk toegankelijk dashboard met managementinformatie rondom archivering complex. Oplevering van het dashboard wordt verwacht in het eerste kwartaal van 2019. Najaar 2018 is de departementsleiding geïnformeerd over de stand van zaken van de archivering. Hieruit kwam naar voren dat er opnieuw een stijging is van het aantal stukken dat wordt gearchiveerd. Ook is er via de jaarplancyclus aandacht besteed aan archivering.

De realisatie van de archiefkoppeling voor automatisch archivering blijft een aandachtspunt door de forse vertraging in de transitie van het *SharePoint*-platform naar een andere ICT-dienstverlener. Verwachting is dat de transitie in het tweede kwartaal 2019 is afgerond, waarna de archiefkoppeling kan worden ingericht. De juiste werking van de archiefkoppeling is in 2018 getest en vastgesteld.

#### *Informatiebeveiliging*

Het Ministerie heeft in januari 2018 het *Security Center* opgericht en de rol van *Chief Information Security Officer* (CISO) geformaliseerd. De inrichting van het *Security Center* heeft geleid tot een verminderde afhankelijkheid van externe medewerkers, betere zichtbaarheid en grote betrokkenheid van experts rondom informatiebeveiliging binnen belangrijke projecten.

Het Ministerie heeft achterstand in (her)accreditatie van systemen. Er zijn accreditaties verlopen. Voor een aantal systemen is een tijdelijke accreditatie afgegeven. Met de belanghebbenden wordt ingezet op een afronding in 2019 en de Auditdienst Rijk (ADR) gaat audits op deze systemen verrichten.

De «*Baseline* Informatiebeveiliging BZ 2018» is eind 2018 vastgesteld. Hiermee is het beveiligingskader uit 2011 geactualiseerd. Het hoofddoel van deze *baseline* is het vastleggen van het minimum beveiligingsniveau van de gehele informatievoorziening van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In de nieuwe *baseline* is de dreiging van statelijke actoren geborgd. Voor de specifieke verantwoordelijke directies binnen het

departement is beschreven welke maatregelen getroffen moeten zijn. Met deze *baseline* geeft het Ministerie deels invulling aan de bevindingen rondom informatiebeveiliging van de Algemene Rekenkamer uit het verantwoordingsonderzoek over 2017.

Het Ministerie zet in op verdere formalisering van de sturing, monitoring en implementatie van interne controles van informatiebeveiliging. Dit om zo ook opvolging te geven aan het restant van de bevindingen van de Algemene Rekenkamer.

#### *Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)*

Per 25 mei 2018 is de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) van toepassing. In 2018 zijn het BZ Privacy beleid, de AVG Handleiding, de BZ privacyverklaring, AVG *e-learning* module beschikbaar gesteld. De procedures voor datalekken en opvolgen van inzagerechten van betrokkenen zijn gedefinieerd in de AVG Handleiding. BZ maakt medewerkers bewust rondom de AVG met bijvoorbeeld artikelen op het intranet, de AVG *e-learning* module en presentaties. De kritische verwerkingen zijn AVG conform gemaakt en de verantwoordelijke organisatieonderdelen hebben AVG In control verklaringen afgegeven voor deze verwerkingen. De aantoonbaarheid van de in control verklaringen, inventarisatie en actualisatie van de verwerkingen van de posten zijn aandachtspunten. Het BZ AVG register is ingericht. In 2019 wordt de verdere implementatie van organisatorische maatregelen en van niet kritische verwerkingen voor de AVG afgerond.

#### *Risicomanagement*

In 2018 is verdere implementatie van risicomanagement als instrument ter hand genomen. Zo zijn BZ-breed de strategische risico's voor 2018 geïdentificeerd en opgenomen in een risico strategiekaart. Deze kaart is in de jaarlijkse risicosessie van de departementsleiding besproken en vervolgens binnen de gehele organisatie gedeeld. Dit heeft ervoor gezorgd dat meer organisatieonderdelen een betere relatie hebben gelegd tussen de strategische risico's en de risico's in de uitvoering van hun jaarplan. De risicostrategiekaart is door de ADR in hun *midterm* rapportage als *best practice* genoemd.

Daarnaast was er een betere koppeling tussen de beoogde resultaten, risico's en bijbehorende beheersmaatregelen in de jaarplannen van posten en directies.

Het Ministerie centraliseert de financiële administratie en de bedrijfsvoering. Dit vraagt van de organisatieonderdelen een meer procesgerichte aanpak van risicomanagement. De belegging van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden wordt belangrijker aangezien anders binnen het proces risico's onvoldoende worden beheerst. Het Ministerie zet daarom in op verdere standaardisatie van processen, rollen en verantwoordelijkheden.

## **Paragraaf 2: Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen**

#### *Misbruik en oneigenlijk gebruik/ fraude*

De Minister van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor de integrale bedrijfsvoering met uitzondering van de procesmatige beheersing van de activiteitscyclus bij projecten en programma's in het kader van ontwikkelingssamenwerking. Dit laatste valt onder de verantwoordelijkheid van de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, die bij medewerkers aandacht besteedt aan zowel integriteit van de eigen medewerkers (interne aangelegenheden) als malversaties door derden

(externe aangelegenheden) en de maatregelen om deze te voorkomen en te signaleren.

Op intranet is een Integriteitsportaal ingericht waar medewerkers in Den Haag en op de posten toegang toe hebben. Op dit portaal is Rijksbrede (bijvoorbeeld de Gedragscode Integriteit Rijk) en BZ-specifieke regelgeving beschikbaar. Er worden documenten aangeboden die het integriteitsbewustzijn van medewerkers en leidinggevenden moeten bevorderen. De contactgegevens van de vertrouwenspersonen zijn opgenomen en er is aangegeven waar fraude of andere integriteitsschendingen kunnen worden gemeld (informatie op het portaal is in meerdere talen beschikbaar. In 2018 zijn de geactualiseerde Gedragscode BZ en een factsheet «Melden» vastgesteld en onder de aandacht gebracht van alle medewerkers. In het medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO) 2018 zijn vragen over integriteit en ongewenste omgangsvormen opgenomen. Mede op basis van de uitkomsten van het MTO 2018 is een risico-inventarisatie en -evaluatie psychosociale arbeidsbelasting opgesteld waarin aandacht wordt besteed aan integriteit en omgangsvormen. Het stelsel van vertrouwenspersonen heeft een kwaliteitsimpuls gekregen door training van vertrouwenspersonen op de post. Er hebben diverse (trainings)activiteiten plaatsgevonden in het kader van preventie, bewustwording en voorlichting.

Voor een nadere toelichting omtrent misbruik en oneigenlijk gebruik/fraude rondom de activiteitscyclus bij projecten en programma's in het kader van ontwikkelingssamenwerking wordt verwezen naar de bedrijfsvoeringparagraaf in het jaarverslag van BHOS.

#### *Departementale checks and balances*

Het Ministerie hanteert voor iedere activiteit waarvoor financiering wordt aangevraagd, waaronder subsidies, een standaard beleidsuitvoeringsproces.

Een financieringsaanvraag wordt volgens een standaardprocedure getoetst. Hierbij wordt vooraf vastgesteld in hoeverre deze past binnen de beleidskaders die het Ministerie heeft en of er budget beschikbaar is voor financiering. Daarnaast wordt beoordeeld of een aanvrager beheersmatig de activiteiten kan verrichten. Naast deze analyses worden risico's ingeschat ten aanzien van omgeving waarin de activiteiten worden uitgevoerd, aard activiteit, fraude en integriteit. De uitkomsten van de risicoanalyses kunnen aanleiding zijn voor het stellen van nadere eisen aan de financiering.

Specifiek voor subsidies geldt dat er individuele aanvragen kunnen worden ingediend maar ook dat een aanvrager kan deelnemen aan een subsidietender. Vanaf EUR 500.000 vindt een subsidietender plaats, met redenen omkleed kan hiervan worden afgeweken.

De beleidsmatige, financiële en beheersmatige toetsing en het oordeel hierbij bepalen uiteindelijk of een aanvraag voor een activiteit wordt gehonoreerd en welke vereisten aan de financiering worden gesteld.

Na toekenning van de financiering beoordeelt het Ministerie middels een standaard beoordelingsprocedure periodiek de inhoudelijke en financiële voortgang van activiteiten. Na afloop evalueert het Ministerie de doeltreffendheid en doelmatigheid van gefinancierde activiteiten. De beoogde en gerealiseerde resultaten van de activiteiten zijn ook *input* voor bredere beleidsevaluaties. Het Ministerie heeft zijn eigen onafhankelijke dienst voor beleidsevaluaties en werkt met een evaluatieplanning.

#### *Normenkader financieel beheer*

Het Rijksbrede normenkader financieel beheer en toezicht besteedt aandacht aan risicomanagement, meerjarenbegrotingen, transparante verantwoording, governance en de rol van de accountant. De belangrijkste ontwikkelingen rondom deze onderwerpen zijn beschreven in de bedrijfsvoeringsparagrafen van BZ en BHOS.

Het normenkader is van toepassing op leden van de branchevereniging Partos met een Partos 9001: 2015-certificering. Aanvullend op het normenkader financieel beheer is met de brancheorganisatie Partos in 2018 overeengekomen om rondom het thema grensoverschrijdend gedrag gemeenschappelijke eisen te stellen aan samenwerkingspartners. Hierdoor kan het Ministerie steunen op de Partos-certificering van samenwerkingspartners in Nederland.

#### *Activiteiten Audit Committee*

In 2018 heeft het Strategisch Audit Committee vier keer vergaderd en het Operationeel Audit Committee twee keer. Het Audit Committee (AC) adviseert de departementsleiding over onderwerpen zoals de kwaliteit van de bedrijfsvoering, inclusief de financiële vastlegging, regie op het auditbeleid, evaluatiebeleid, risicomanagement en de uitkomsten daarvan. Het Strategisch Audit Committee heeft in 2018 aanbevelingen gegeven over strategische onderwerpen zoals de centralisering van de Regionale Service Organisaties (RSO's), Personeelsbeleid en Personeelschouw, huisvestingsbeleid en risicomanagement. Zie ook paragraaf 3. Daarnaast is geadviseerd over de opvolging van de bevindingen van de Algemene Rekenkamer en de Auditdienst Rijk (ADR). Het Strategisch AC heeft samen met leden van het AC van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en de Auditdienst Rijk een werkbezoek aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) gebracht om te spreken over de verschillende rollen binnen de driehoek eigenaar-opdrachtgever-opdrachtnemer. Het Strategisch AC heeft drie externe leden. Voor de opvolging van één extern lid is de selectieprocedure in gang gezet.

### **Paragraaf 3: Belangrijkste ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering**

#### *Consulaire dienstverlening*

Steeds meer dienstverlening vindt online plaats en het Ministerie gaat hierin mee met de consulaire dienstverlening. De afgelopen jaren is geïnvesteerd om het mogelijk te maken dat de klant zelf digitaal zijn aanvraag indient en/of daarbij gebruik maakt van een van de externe dienstverleners waaraan BZ taken heeft uitbesteed. De klant wordt hierin ondersteund door de informatie die hij via verschillende kanalen kan verkrijgen.

Om voornoemde te realiseren zet het Ministerie sinds 2016 in op het realiseren van het «frontoffice van de toekomst». In 2018 is het toezicht op het gebruik van de in het voorgaande jaar geïntroduceerde E-kassa geïntensiveerd, met als resultaat dat het Ministerie in control is ten aanzien van het proces van consulaire ontvangsten. De gevoeligheid van de ontvangstenbeheersing mede als gevolg van sterke valuta-devaluaties krijgt in 2019 nog verdere aandacht. In 2018 werd de eerste module voor het digitaal aanvragen van consulaire producten opgeleverd.



Ook het *backoffice* verandert. Het takenpakket wat nu nog door de Regionale Service Organisaties (RSO) wordt uitgevoerd wordt gecentraliseerd binnen de nieuw opgerichte Consulaire Service Organisatie (CSO) in Den Haag. Implementatie is 2018 gestart en loopt stapsgewijs door tot eind 2020. In het consulaire besluitvormingsproces maakt het Ministerie intensief gebruik van geaggregeerde en gesystematiseerde data die in de vreemdelingenketen en in het postennet beschikbaar is.

#### *Taakspecialisatie*

Het Ministerie centraliseert met het project taakspecialisatie in 2018 en 2019 de dienstverlening aan de posten van de zeven Regionale Service Organisaties (RSO's) in drie gespecialiseerde serviceorganisaties in Nederland. Dit zijn de Financiële Service Organisatie (FSO), de Consulaire Service Organisatie (CSO) en Wereldwijd Werken (3W).

In 2018 is het project taakspecialisatie, in grote mate volgens planning uitgevoerd. BZ heeft vanuit de ervaringen bij de centralisatie van de dienstverlening van RSO Midden-Oosten en bijbehorende risico afweging besloten om het consulaire cluster van RSO Oost-Europa tot het eerste kwartaal 2020 in Praag te behouden. Voor de Consulaire Service Organisatie is tussentijds onderzoek verricht en dit wordt uitgewerkt in een traject hetgeen resulteert in verdere invulling van de taakspecialisatie rondom consulaire dienstverlening. Het Ministerie heeft de taakspecialisatie in zijn geheel tussentijds geëvalueerd. Voor de overheveling van taken vanuit de RSO's naar de Financiële Service Organisatie en Wereldwijd Werken (3W) vindt geen bijsturing plaats.

#### *Personeelsbeleid*

In 2018 heeft BZ in het kader van het personeelsbeleid verder geïnvesteerd in meer strategisch en data gedreven personeelsbeleid, en in het bewust maken van medewerkers van hun rollen en de verantwoordelijkheden die daarmee samengaan.

Dit is een meerjarig traject dat voortkomt uit de HR missie en visie, die in 2018 is herijkt.

De personeelscyclus is het fundament voor strategisch plannen en monitoren van de prestaties en ontwikkeling van medewerkers. Hierbij maken leidinggevenden gebruik van sturingsinstrumenten als een strategisch personeelsplan (SPP) en een jaarlijkse personeelsschouw. Strategische sturing op personeel raakt steeds meer ingebed in de organisatie. De departementsleiding ervaart dat uitvoering van de personeelsschouw is verbeterd op gebied van de kwaliteit en tijdigheid. Verbeterpunten in dit kader zijn het benutten van de personeelsschouw voor strategische personeelsplanning, de kwaliteit van de onderbouwing en het tijdig registreren.

Het Ministerie is in samenwerking met een wetenschappelijke onderwijsinstelling een traject gestart om HR prestaties en de bijdrage van HR aan het realiseren van de organisatiedoelen meer inzichtelijk en meetbaar te maken.

In het kader van *employee engagement* is in 2018 opnieuw een medewerkertevredenheidsonderzoek gehouden. De onderzoeksresultaten zijn gebruikt als monitor op de voortgang van de bestaande ontwikkelagenda «BZ werkt!». Binnen de ontwikkelagenda «BZ werkt!» zijn het afgelopen jaar diverse initiatieven opgestart met als doel om resultaten zichtbaar te maken op diversiteit, inclusiviteit, integriteit en een veilige werkomgeving. In 2018 zijn de noodzakelijke stappen gemaakt om per 1 januari 2020 te kunnen voldoen aan de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren.



### *Integriteit en veilige werkomgeving*

Begin 2018 verscheen berichtgeving over grensoverschrijdend gedrag bij samenwerkingspartners van BZ. Dit heeft geleid tot een plan van aanpak. Interne beoordelingsprocedures van aanvragen tot financiering zijn daarom nader aanscherpt. BZ toetst sinds 2018 de toereikendheid van de procedures en het beleid van samenwerkingspartners op het terrein van integriteit en ongewenste omgangsvormen. Tevens is in de contractsjablonen vastgelegd dat het Ministerie bij vermoedens van ernstige (seksuele) misdragingen en andere ernstige vormen van grensoverschrijdend gedrag moet worden geïnformeerd. Deze meldingen worden centraal binnen het Ministerie geregistreerd en de acteerwijze van de samenwerkingspartner rondom de melding wordt gevolgd en waar nodig worden proportionele maatregelen genomen.

Binnen de internationale fora van multilaterale organisaties neemt het Ministerie de leiding om ook hier het onderwerp onder de aandacht te brengen zodat gezamenlijk met mededonoren wordt gekomen tot één uniforme werkwijze. Daarnaast hebben de Nederlandse ngo's een Gezamenlijk Actieplan Integriteit opgesteld en grotendeels uitgevoerd. De brede maatschappelijke aandacht rondom grensoverschrijdend gedrag heeft bijgedragen aan een sterke groei in bewustwording rondom een veilige werkomgeving en integriteit, ook binnen BZ. Er zijn binnen BZ in 2018 verschillende activiteiten georganiseerd op het gebied van de veilige werkomgeving, integriteit en diversiteit & inclusiviteit, waaronder de Maand van Diversiteit & Inclusiviteit. BZ heeft een intern actieplan geformuleerd gezien het belang van het onderwerp. De organisatie heeft voor deze aanpak een prijs ontvangen.

Dit actieplan moet bijdragen aan een organisatiecultuur die past binnen de ontwikkelagenda «BZ werkt!».

### *Huisvesting Den Haag*

In 2018 zijn de organisatieonderdelen die niet waren meeverhuisd naar de Rijnstraat 8 geplaatst in het kantoorgebouw Terminal Zuid (schuin tegenover de Rijnstraat).

Op basis van de uitkomsten van het medewerkersbelevingsonderzoek, bezettingsgraadmetering en signalen van de ondernemingsraad is in overleg met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) een aantal aanpassingen aan het concept rondom de Rijnstraat 8 afgesproken. In 2018 is gestart met deze aanpassingen, afronding vindt plaats in 2019. Het betreffen onder andere maatregelen die de drukte in het pand verminderen door uithuizing van onderdelen van lenW en BZ en een verhoging van het aantal functionele werkplekken. Daarnaast maakt het Ministerie afspraken over verbetering van de dienstverlening door de facilitaire partners en ICT-dienstverlener.

## C. JAARREKENING

### 7. DEPARTEMENTALE VERANTWOORDINGSSTAAT

Departementale verantwoordingsstaat 2018 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) (Bedragen x EUR 1.000)									
Omschrijving	(1)			(2)		(3)			
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting			Realisatie		Verschil realisatie en oorspronkelijk vastgestelde begroting			
	verplichtingen	uitgaven	ontvangsten	verplichtingen	uitgaven	ontvangsten	verschil		
<b>TOTAAL</b>	<b>9.306.640</b>	<b>9.538.097</b>	<b>751.668</b>	<b>8.956.155</b>	<b>9.174.041</b>	<b>1.200.727</b>	<b>- 350.485</b>	<b>- 364.056</b>	<b>449.059</b>
<b>Beleidsartikelen</b>	<b>8.552.828</b>	<b>8.798.473</b>	<b>730.218</b>	<b>8.186.741</b>	<b>8.404.627</b>	<b>1.153.025</b>	<b>- 366.087</b>	<b>- 393.846</b>	<b>422.807</b>
1 Versterkte internationale rechten en eerbiediging van mensenrechten	91.005	109.805		118.043	120.170		27.038	10.365	
2 Veiligheid en stabiliteit	232.949	249.370	1.227	233.786	238.286	3.226	837	- 11.084	1.999
3 Europese samenwerking	8.186.402	8.389.205	686.901	7.771.324	7.985.994	1.084.905	- 415.078	- 403.211	398.004
4 Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen	42.472	50.093	42.090	63.588	60.177	64.894	21.116	10.084	22.804
<b>Niet-beleidsartikelen</b>	<b>753.812</b>	<b>739.624</b>	<b>21.450</b>	<b>769.414</b>	<b>769.414</b>	<b>47.702</b>	<b>15.602</b>	<b>29.790</b>	<b>26.252</b>
5 Geheim	0	0		0	0		0	0	
6 Nog onverdeeld	72.011	72.011		0	0		- 72.011	- 72.011	
7 Apparaat	681.801	667.613	21.450	769.414	769.414	47.702	87.613	101.801	26.252

## 8. SALDIBALANS PER 31 DECEMBER 2018

ACTIVA			x EUR 1.000		PASSIVA			x EUR 1.000	
			2018	2017				2018	2017
<i>Intra-comptabele posten</i>									
1	Uitgaven ten laste van de begroting		9.174.032	8.363.823	2	Ontvangsten ten gunste van de begroting		1.200.725	3.865.610
3	Liquide middelen		42.015	57.771					
4	Rekening courant RHB			0	4a	Rekening courant RHB		8.018.110	4.560.984
5	Rekening courant RHB Begrotingsreserve		0	116.033	5a	Begrotingsreserve		0	116.033
6	Vorderingen buiten begrotingsverband		96.953	101.147	7	Schulden buiten begrotingsverband		94.165	96.147
<b>Subtotaal Intra-comptabele posten</b>			<b>9.313.000</b>	<b>8.638.774</b>	<b>Subtotaal Intra-comptabele posten</b>			<b>9.313.000</b>	<b>8.638.774</b>
<i>Extra-comptabele posten</i>									
10	Vorderingen		13.663	13.489	10a	T.r. vorderingen		13.663	13.489
11a	T.r. schulden		124	132	11	Schulden		124	132
12	Voorschotten		352.230	333.871	12a	T.r. voorschotten		352.230	333.871
14a	T.r. andere verplichtingen		1.555.190	1.773.075	14	Andere verplichtingen		1.555.190	1.773.075
<b>Subtotaal Extra-comptabele posten</b>			<b>1.921.207</b>	<b>2.120.567</b>	<b>Subtotaal Extra-comptabele posten</b>			<b>1.921.207</b>	<b>2.120.567</b>
<b>Totaal</b>			<b>11.234.207</b>	<b>10.759.341</b>	<b>Totaal</b>			<b>11.234.207</b>	<b>10.759.341</b>

## II Inleiding

### 1. Algemeen

De saldibalans is een financiële staat waarop de standen van de intra- en extracomptabele rekeningen van de begroting van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) worden verantwoord.

Het intracomptabele deel van de saldibalans geeft inzicht in de kasstromen. Het gaat hier voornamelijk om de uitgaven en ontvangsten van dienstjaar 2018, die nog met het Ministerie van Financiën moeten worden verrekend. Na goedkeuring van de Rijksrekening vindt de verrekening plaats. De tegenrekening van de uitgaven en ontvangsten is de post «Rijkshoofdboekhouding» (RHB), de rekening-courant tussen de Ministeries van Buitenlandse Zaken en Financiën.

Onder het intracomptabele deel zijn alle liquide middelen van het Ministerie opgenomen (m.u.v. de RHB- rekening van BHOS). De uitgaven en ontvangsten buiten begrotingsverband, die met derden zullen worden verrekend en niet ten laste c.q. ten gunste van de begroting zijn gebracht, zijn verantwoord onder de intracomptabele vorderingen en schulden.

Het extracomptabele deel van de saldibalans geeft enerzijds inzicht in de standen van de uitstaande vorderingen en voorschotten die in het verleden tot kasstromen hebben geleid (ten laste van de begrotingen van BZ in voorgaande jaren). Anderzijds bevat dit deel van de saldibalans de post openstaande verplichtingen. Deze post geeft inzicht in de toekomstige kasstromen. Openstaande verplichtingen kunnen leiden tot uitgaven ten laste van begrotingen van volgende jaren. De extracomptabele

rekeningen worden met behulp van diverse tegenrekeningen in evenwichtsverband geboekt.

## 2. Waarderingsgrondslagen

De uitgaven en verplichtingen in vreemde valuta worden gedurende het jaar met behulp van een vaste koers (*corporate rate*) omgerekend. De *corporate rate* 2018 van de USD was vastgesteld op 1 USD = 0,88 EUR. Voor 2019 is deze 0,85 EUR.

De liquide middelen en extracomptabele balansrekeningen voor vorderingen, voorschotten en openstaande verplichtingen worden per 31 december gewaardeerd tegen de *corporate rate* van het volgende boekjaar. De herwaardering die hieruit voortvloeit is verwerkt in de kas- en verplichtingenstroom van het afgelopen jaar.

Extracomptabele vorderingen zijn de per balansdatum bestaande rechten om geldmiddelen te ontvangen van een wederpartij die niet tot het Rijk behoort. Met ingang van het verslagjaar 2018 zijn door het Ministerie van Financiën de grondslagen voor de extracomptabele vorderingen gewijzigd. Extracomptabele vorderingen op het Rijk worden weer opgenomen in de saldibalans.

Voor de geconditioneerde vorderingen geldt de nominale waarde.

Vanaf 2018 wordt voor alle verplichtingen van de apparaatsuitgaven (artikel 5.7) het verplichtingen is gelijk aan kas principe toegepast, waarbij de verplichting gelijk wordt gesteld aan het uitgavensaldo en per saldo op 31 december geen openstaande verplichting wordt verantwoord. Tot en met 2017 werden openstaande verplichtingen gedeeltelijk verantwoord in de saldibalans en werd gedeeltelijk het verplichtingen is gelijk aan kas principe gehanteerd.

De overige in de saldibalans en de toelichting opgenomen bedragen zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

## III Toelichting op de saldibalans per 31 december 2018

### 1 Uitgaven ten laste van de begroting (debet 9.174.032 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Uitgaven ten laste van de begroting	9.174.032	8.363.823

Onder deze post zijn de gerealiseerde uitgaven op de begroting van BZ in het jaar 2018 opgenomen. Splitsing van de uitgaven heeft plaatsgevonden o.b.v. de verdeling van de budgeteenheden per hoofdstuk.

Na goedkeuring van de slotwet door de Staten-Generaal wordt dit bedrag vereffend met het Ministerie van Financiën.

## **2 Ontvangsten ten gunste van de begroting (credit 1.200.725 x EUR 1.000)**

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Ontvangsten ten gunste van de begroting	1.200.725	3.865.610

Onder deze post zijn de gerealiseerde ontvangsten in het jaar 2018 opgenomen. Splitsing van de ontvangsten heeft plaatsgevonden o.b.v. de verdeling van de budgeteenheden per hoofdstuk. Na goedkeuring van de slotwet door de Staten-Generaal wordt dit bedrag vereffend met het Ministerie van Financiën.

## **3 Liquide middelen (debet 42.015 x EUR 1.000)**

De liquide middelen omvatten girale en chartale gelden, alsmede gelden onderweg en hebben betrekking op het Departement en de Vertegenwoordigingen in het buitenland. Het treasury beleid is er, met betrekking tot de gelden van Hoofdstuk V van de Rijksbegroting, op gericht te komen tot een optimale beheersing van de geldomvang en een kostenminimalisatie ten aanzien van bankkosten en rentederving. Hierbij spelen aspecten als liquiditeitenbeheer, valutarisicobeheer, debiteuren- en crediteurenbeheer een grote rol.

Omdat de administratie en de liquide middelen stroom voor beide begrotingen via één administratief systeem verlopen, is er voor gekozen alle lopende rekeningen op te nemen op de balans van BZ en het saldo van de uitgaven m.b.t. BHOS achteraf middels een intern verrekenstuk tussen de RHB-rekeningen van BZ en BHOS te verrekenen.

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
3.1 Kassaldi	4.172	4.763
3.2 Banksaldi	37.500	53.157
3.3 Gelden onderweg	343	- 149
<b>Totaal</b>	<b>42.015</b>	<b>57.771</b>

### **3.1 Kassaldi (debet 4.172 x EUR 1.000)**

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Reguliere kassaldi	1.563	2.132
Noodreserve posten	2.609	2.631
<b>Totaal</b>	<b>4.172</b>	<b>4.763</b>

Uit oogpunt van een adequaat liquiditeitenbeheer wordt ernaar gestreefd de hoogte van de kassaldi zoveel mogelijk te beperken en kasbetalingen te beperken. Naast de normale kassaldi worden op diverse vertegenwoordigingen contanten in voorraad gehouden in verband met eventuele calamiteiten.

Enkele vertegenwoordigingen worden regelmatig voorzien van contanten, omdat giraal bankverkeer niet mogelijk is. Het merendeel van de kassaldi wordt in vreemde valuta aangehouden.

### 3.2 Banksaldi (debet 37.500 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Banksaldo	37.500	53.157

Het aanwezige banksaldo ontstaat merendeels door bankrekeningen die BZ aanhoudt in het buitenland, in beheer bij de Nederlandse vertegenwoordigingen.

### 3.3 Gelden onderweg (debet 343 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Kruisposten	701	139
Betalingsopdrachten Vertegenwoordigingen	- 358	- 288
<b>Totaal</b>	<b>343</b>	<b>- 149</b>

Betalingsopdrachten vertegenwoordigingen betreffen uitgegeven cheques die per 31 december nog niet zijn afgeschreven van de bankrekeningen van de vertegenwoordigingen en de kruisposten bevat eventueel uit Nederland overgemaakte gelden welke nog niet op lokale bankrekeningen zijn bijgeschreven per 31 december.

### 4a Rekening-courant RHB (credit 8.018.110 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Rekening-courant RHB	8.031.505	4.560.112
Te verrekenen tussen BuZa en BHOS	- 13.395	872
<b>Totaal</b>	<b>8.018.110</b>	<b>4.560.984</b>

Op de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding (RHB) is de financiële verhouding met het Ministerie van Financiën weergegeven. Het verschuldigde saldo op de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding is in overeenstemming met de opgave van de RHB.

Door de splitsing van de balans tussen BHOS en BZ is er een te verrekenen bedrag tussen de twee balansen noodzakelijk om evenwicht te creëren. Het te verrekenen bedrag ontstaat doordat er ná de verrekening van de maand december nog correcties plaatsvinden en invloed hebben op de verhouding BZ en BHOS.

De verrekening van dit bedrag heeft bij de RHB plaatsgevonden met verrekenstukken in het komende jaar.

## 5 Rekening-courant RHB (begrotingsreserve) (debet 0 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Begrotingsreserve DGGF	0	46.974
Begrotingsreserve FOM	0	44.023
Begrotingsreserve DRIVE	0	12.500
Begrotingsreserve DTIF	0	12.536
<b>Totaal</b>	<b>0</b>	<b>116.033</b>

In lijn met de opmerking van de Algemene Rekenkamer in het rapport bij het Jaarverslag 2017 zijn de begrotingsreserves in verband met de risicoregelingen waarvoor de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking beleidsverantwoordelijk is overgeplaatst van de saldbalans BZ naar de saldbalans BHOS.

### 5a Begrotingsreserve (credit 0 x EUR 1.000)

Zie toelichting bij 5.

## 6 Vorderingen buiten begrotingsverband (debet 96.953 x EUR 1.000)

Onder deze post zijn de vorderingen opgenomen, die zijn ontstaan als gevolg van uitgaven ten behoeve van derden.

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
6.1 Ministeries	11.823	14.529
6.2 Persoonlijke rekeningen	1.139	1.227
6.3 Externe debiteuren	77.186	78.845
6.4 Overige vorderingen	6.805	6.546
<b>Totaal</b>	<b>96.953</b>	<b>101.147</b>

Onderstaand overzicht geeft inzicht in de mate van opeisbaarheid van de intracomptabele vorderingen en de ouderdom.

Specificatie x 1.000 EUR	Totaal	2018	2017	2016	2015 en ouder
Direct opeisbaar ministeries	<b>11.823</b>	8.750	555	2.518	0
Direct opeisbaar persoonlijke rekeningen	<b>873</b>	259	0	613	1
Direct opeisbaar externe debiteuren	<b>4.754</b>	4.114	257	46	337
Direct opeisbaar overige vorderingen	<b>3.422</b>	2.805	105	275	237
<b>Totaal direct opeisbare vorderingen</b>	<b>20.872</b>	<b>15.928</b>	<b>917</b>	<b>3.452</b>	<b>575</b>
Op termijn opeisbare vorderingen	75.811				
Geconditioneerde vorderingen	270				
<b>Totaal</b>	<b>96.953</b>				

### 6.1 Ministeries (debet 11.823 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Ingevorderd	6.266	8.692
In te vorderen	5.557	5.837
<b>Totaal</b>	<b>11.823</b>	<b>14.529</b>

Het ingevorderde bedrag per ministerie is als volgt verdeeld:

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	0	1.091
Sociale Zaken	47	46
Infrastructuur en Waterstaat	672	9
Volksgezondheid Welzijn en Sport	0	37
Economische Zaken	1.539	945
Algemene Zaken	4	0
Binnenlandse Zaken	2.233	1.902
Financiën	264	476
Defensie	870	1.998
Justitie en Veiligheid	637	2.188
<b>Totaal</b>	<b>6.266</b>	<b>8.692</b>

Het in te vorderen bedrag per ministerie is als volgt verdeeld:

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	24	154
Sociale Zaken	54	33
Infrastructuur en Waterstaat	59	47
Volksgezondheid Welzijn en Sport	77	61
Economische Zaken	2.994	2.497
Algemene Zaken	3	54
Binnenlandse Zaken	265	998
Financiën	63	69
Defensie	886	448
Justitie en Veiligheid	1.132	1.476
<b>Totaal</b>	<b>5.557</b>	<b>5.837</b>

### 6.3 Externe debiteuren (debet 77.186 x EUR 1.000)

Deze categorie vorderingen heeft betrekking op derden zoals particulieren, bedrijven en dergelijke. Deze vorderingen ontstaan zowel op het departement als op de vertegenwoordigingen in het buitenland.



Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
In te vorderen externe debiteuren	246	762
Ingevorderd ICC	72.430	74.181
Ingevorderd overige	4.510	3.902
<b>Totaal</b>	<b>77.186</b>	<b>78.845</b>

Het bedrag bij «Ingevorderd ICC» betreft de lening die verstrekt is ten behoeve van de nieuwbouw van het *International Criminal Court*. De vordering is een 2,5% annuïteitenlening met een looptijd tot en met 2046.

#### **6.4 Overige vorderingen (debet 6.805 x EUR 1.000)**

Onder deze categorie worden vorderingen opgenomen die niet in de overige categorieën vallen. Hieronder vallen ook vorderingen ontstaan naar aanleiding van een uitgave, die ter plaatse op de Vertegenwoordiging verrekend wordt.

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Te vorderen BTW (buitenland)	3.422	2.781
Ter plaatse te verrekenen uitgaven buitenland	3.383	3.765
<b>Totaal</b>	<b>6.805</b>	<b>6.546</b>

#### **7 Schulden buiten begrotingsverband (credit 94.165 x EUR 1.000)**

Hieronder vallen schulden ontstaan door ontvangsten en inhoudingen die met derden verrekend zullen worden.

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Nog af te dragen loonheffing en premies	9.718	3.108
Af te lossen ICC-lening	81.798	84.734
Ter plaatse te verrekenen	227	907
Silent partnerships	1.565	5.918
Ministeries	13	952
Diverse overige schulden	844	528
<b>Totaal</b>	<b>94.165</b>	<b>96.147</b>

Van het Ministerie van Financiën is een lening ontvangen ter financiering van de nieuwbouw van het *International Criminal Court (ICC)*. De lening wordt tot en met 2039 in de vorm van een 3,56% annuïteitenlening afgelost. Zie de toelichting bij 6.3 inzake de verstrekte lening aan het ICC.

Navolgend overzicht geeft inzicht in de mate van opeisbaarheid van de intracomptabele schulden en de ouderdom.

Specificatie x 1.000 EUR	Totaal	2018	2017	2016 en ouder
Intracomptabele schulden	<b>94.165</b>	6.293	5.443	82.429

### 10 Vorderingen (debet 13.663 x EUR 1.000)

Dit betreffen vorderingen die reeds ten laste van de begroting zijn gebracht en extracomptabel worden bewaakt. Deze vorderingen hebben vaak een langdurig karakter.

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Diverse extracomptabele vorderingen	13.663	13.489
<b>Totaal</b>	<b>13.663</b>	<b>13.489</b>

Met ingang van het verslagjaar 2018 zijn door het Ministerie van Financiën de grondslagen voor de extracomptabele vorderingen gewijzigd. Extracomptabele vorderingen op het Rijk worden weer opgenomen in de saldibalans. De vergelijkende cijfers zijn niet gecorrigeerd. Het totaal van de vorderingen op ministeries per 31 december 2017 bedroeg EUR 5,979 miljoen.

Navolgend overzicht geeft inzicht in de mate van opeisbaarheid van de extracomptabele vorderingen en de ouderdom.

Specificatie x 1.000 EUR	Totaal	2018	2017	2016	2015 en ouder
Direct opeisbaar overige vorderingen	9.421	8.632	47	161	401
Geconditioneerde vorderingen	4.422				
<b>Totaal</b>	<b>13.663</b>				

### Diverse extracomptabele vorderingen

De post diverse extracomptabele vorderingen bestaat uit:

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
(Huur) Waarborgsommen	4.102	4.180
Buitenvordering gestelde vorderingen	95	84
Voorschot op ontslaguitkeringen	320	298
Overige	9.146	8.927
<b>Totaal</b>	<b>13.663</b>	<b>13.489</b>

### 11 Schulden (credit 124 x EUR 1.000)

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Diverse extracomptabele schulden	124	132

De extracomptabele schuld bestaat uit het te verrekenen bedrag uit de reis- en vertaalenvolpse van het EU-raadsbudget en wordt in zijn geheel verantwoord op de balans van BZ.

### 12 Voorschotten (debet 352.230 x EUR 1.000)

Dit betreffen nog openstaande voorschotten, waarvan de uitgaven reeds ten laste van de begroting zijn gebracht. Afwikkeling vindt plaats op basis van ontvangen verantwoordingen.

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
Voorschotten	350.829	333.244
Voorschot Loyalis	489	627
<b>Subtotaal</b>	<b>351.318</b>	<b>333.871</b>
Voorschotten RVO	912	0
<b>Totaal</b>	<b>352.230</b>	<b>333.871</b>

Ouderdomsanalyse (x 1.000 EUR)	31 december 2018	31 december 2017
Verstrekt in 2012	2.134	8.451
Verstrekt in 2013	9.392	21.708
Verstrekt in 2014	10.617	25.557
Verstrekt in 2015	13.217	36.266
Verstrekt in 2016	33.095	83.956
Verstrekt in 2017	97.172	157.933
Verstrekt in 2018	186.603	0
<b>Totaal</b>	<b>352.230</b>	<b>333.871</b>

Opbouw openstaande voorschotten (exclusief voorschotten RVO):

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
<b>Openingsbalans</b>	<b>333.871</b>	<b>474.739</b>
Bij: Verstrekte voorschotten	197.561	180.597
Af: Verantwoorde voorschotten	175.724	317.525
Af: Herwaardering naar nieuwe corporate rate	4.390	3.940
<b>Eindbalans</b>	<b>351.318</b>	<b>333.871</b>

De voorschottenstand bestaat uit alle betalingen voor activiteiten waarover verantwoording moet plaatsvinden.

#### 14 Andere verplichtingen (credit 1.555.190 x EUR 1.000)

Opbouw openstaande verplichtingen:

Specificatie x 1.000 EUR	31 december 2018	31 december 2017
<b>Openingsbalans</b>	<b>1.773.075</b>	<b>1.973.384</b>
Bij: Correctie Openingsbalans	0	21.454
Bij: Aangegane verplichtingen	8.956.147	8.142.059
Af: Tot betaling gekomen verplichtingen	9.174.032	8.363.822
<b>Eindbalans</b>	<b>1.555.190</b>	<b>1.773.075</b>

Conform deze toelichting worden de negatieve bijstellingen niet separaat in de toelichting op de saldi balans weergegeven. Overigens worden omvangrijke negatieve bijstellingen op de verplichtingen wel toegelicht bij de financiële toelichting van het beleidsartikel waar de negatieve bijstelling betrekking op heeft.

**Niet uit de saldibalans blijkende verplichtingen:**

- Convenant Ministerie van Defensie

In 2009 is een convenant getekend voor een periode van drie jaar met het Ministerie van Defensie inzake de inzet van de Koninklijke Marechaussee (KMAR) bij de beveiliging van Nederlandse vertegenwoordigingen met een hoog risico op veiligheid. Het convenant wordt ieder jaar stilzwijgend verlengd, tenzij één van de partijen schriftelijk het stilzwijgen doorbreekt. Voor periode 2018 tot en met 2021 worden de kosten geraamd op EUR 15,3 miljoen per jaar. Op begrotingsniveau wordt dit verrekend met het Ministerie van Defensie.

## 9. WNT-VERANTWOORDING 2018 MINISTERIE VAN BUITENLANDSE ZAKEN

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontsluitkeringen van topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector op naam niveau vermeld moeten worden in het financieel jaarverslag. Deze publicatieplicht geldt tevens voor topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen – al dan niet fictieve – dienstbetrekking hebben of hadden. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging en/of eventuele ontsluitkeringen (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het wettelijk maximum te boven gaan. Niet-topfunctionarissen zonder dienstbetrekking echter vallen buiten de reikwijdte van de wet. Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionarissen. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het wettelijk bezoldigingsmaximum bedraagt in 2018 EUR 189.000. Op 1 juli 2017 is de Evaluatiewet WNT in werking getreden. De Evaluatiewet WNT regelt dat de openbaarmakingsverplichtingen niet langer bij wet, maar in de nieuwe artikelen 5, 5a en 5b van Uitvoeringsregeling WNT zijn geregeld ([Staatscourant 2017, nr. 23427](#)). De openbaarmakingsverplichtingen zijn daarbij op enkele onderdelen vereenvoudigd. Termijn voor publicatie gewezen topfunctionarissen is begrensd op 4 jaar.

### Bezoldiging van topfunctionarissen

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Dienstverband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Voorzieningen tbv beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
Min. van Buitenlandse Zaken	Mevr. ir. R.M. Buijs MPH	wnd DGIS	01-06-2018		1,0 (0,0)	nee	€ 75.992 (€ 0)	€ 10.701 (€ 0)	€ 86.693 (€ 0)	€ 110.811	n.v.t.

Naast de hierboven vermelde functionaris zijn er geen andere functionarissen die in 2018 een bezoldiging boven het toepasselijke bezoldigingsmaximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden.

Er zijn in 2018 geen ontslaguitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

Er zijn in 2018 geen leidinggevende topfunctionarissen die op grond van de WNT in verband met de cumulatie van dienstbetrekkingen dienen te worden gerapporteerd.

## D. BIJLAGEN

### BIJLAGE 1: AFGEROND EVALUATIE EN OVERIG ONDERZOEK<sup>3 4 5</sup>

Artikel 1 – Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten			
Artikelnummer	Doelstelling	Titel	Jaar van afronding
<b>1 Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>			
1a Beleidsdoorlichtingen			
	1.1	Vreedzame geschillenbeslechting en het tegengaan van straffeloosheid – Beleidsdoorlichting internationale rechtsorde <sup>1</sup>	2016
	1.2	Navigating a sea of interests: Policy evaluation of Dutch foreign human rights policy 2008–2013	2015
1b Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid			
	1.2	Radio Nederland Wereldomroep	2015
<b>2 Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>			
2a MKBA's			
		–	
2b Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid			
		–	
<b>3 Overig onderzoek</b>			
	1.2	Pilot project receptorbenadering bij mensenrechten	2014

<sup>1</sup> Dit is een gecombineerde beleidsdoorlichting van beleidsdoelstelling 1.1 en 2.4.

<sup>3</sup> De begroting van BZ is in 2013 opgesplitst in de begroting van BZ (Hoofdstuk 5) en BHOS (Hoofdstuk 17). Er zijn toen nieuwe beleidsartikelen en beleidsdoelstellingen geformuleerd. Evaluaties van vóór dat jaar zijn waar mogelijk in deze tabel met terugwerkende kracht toegevoegd.

<sup>4</sup> Bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken wordt sinds 2017 zo veel mogelijk ingespeeld op de wens om beleidsdoorlichtingen van één geheel beleidsartikel uit te voeren. Beleidsdoorlichtingen op artikelniveau zijn de komende jaren voorzien voor art.1. Versterkte internationale rechtsorde, art.2. Veiligheid en stabiliteit, art. 3. Europese samenwerking en art.4. Consulaire dienstverlening en het uitdragen van Nederlandse waarden en belangen van de begroting van Buitenlandse Zaken.

<sup>5</sup> Alle onderzoeken zijn te vinden op <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/bz/organisatie/beleidsevaluatie/afgeronde-beleidsevaluatieonderzoeken> en <http://www.iob-evaluatie.nl/publicaties>.

## Artikel 2 – Veiligheid en stabiliteit

Artikelnummer	Doelstelling	Titel	Jaar van afronding
<b>1 Ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>			
<b>1a Beleidsdoorlichtingen</b>			
	2.4	Vreedzame geschillenbeslechting en het tegengaan van straffeloosheid – Beleidsdoorlichting internationale rechtsorde <sup>1</sup>	2016
<b>1b Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</b>			
	2.2	Subsidie: <i>The International Centre for Counter-Terrorism (ICCT)</i>	2017
	2.4	Eindevaluatie Politietrainingsmissie in Afghanistan Versterking rechtstaat Kunduz	2014
	2.5	<i>The only constant is change. evaluation of the Dutch contribution to transition in the Arab region, 2009–2013</i>	2015
	2.5	MENA beurzenprogramma	2018
<b>2 Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>			
2a MKBA's		–	
2b Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid		–	
<b>3 Overig onderzoek</b>			
	2.4	<i>Review of the monitoring systems of three projects in Syria – AJACS, White Helmets and NLA</i>	2018
	2.5	Matra Oost	2015
	2.5	Matra	2015

<sup>1</sup> Dit is een gecombineerde beleidsdoorlichting van beleidsdoelstelling 1.1 en 2.4.



**Artikel 3 – Europese samenwerking**

Artikelnummer	Doelstelling	Titel	Jaar van afronding	
<b>1 Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>				
1a Beleidsdoorlichtingen				
	3.1	Strategie bij benadering. Nederlandse coalitievorming en de multi-bi benadering in het kader van de EU-besluitvorming (2008–2012) <sup>1</sup>	2014	
	3.4	Zie 3.1 hierboven <sup>1</sup>	2014	
1b Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid				
<b>2 Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>				
2a MKBA's				–
2b Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid				–
<b>3 Overig onderzoek</b>				
	3.1	De wil van het Volk? Erosie van de democratische rechtsstaat in Europa	2017	
	3.1	<i>Assessing European Neighbourhood Policy – Perspectives from the Literature</i>		

<sup>1</sup> Dit is een gecombineerde beleidsdoorlichting van beleidsdoelstelling 3.1 en 3.4.

**Artikel 4 Consulaire belangenbehartiging en het internationaal uitdragen van Nederlandse waarden en belangen**

Artikelnummer	Doelstelling	Titel	Jaar van afronding	
<b>1 Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>				
1a Beleidsdoorlichtingen				
	4.3	Cultuur als kans. Beleidsdoorlichting van het internationaal cultuurbeleid 2009–2014	2016	
	4.4	Beleidsdoorlichting publieksdiplomatie 2010–2014	2016	
1b Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid				
	4.1	Evaluatie subsidieregeling gedetineerdenbegeleiding	2017	
	4.3	Prins Claus fonds	2015	
	4.5	Nederland als gastland voor internationale organisaties	2018	
<b>2 Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</b>				
2a MKBA's				–
2b Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid				–
<b>3 Overig onderzoek</b>				

## BIJLAGE 2: EXTERNE INHUUR

Ministerie van Buitenlandse Zaken	Verslagjaar 2018 (Bedragen x € 1.000)
<b>Programma- en apparaatskosten</b>	
1. Interim-management	51
2. Organisatie- en Formatieadvies	137
3. Beleidsadvies	452
4. Communicatieadvisering	228
<b>Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)</b>	<b>868</b>
5. Juridisch Advies	1.195
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	20
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	0
<b>(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)</b>	<b>1.215</b>
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	23.740
<b>Ondersteuning bedrijfsvoering</b>	<b>23.740</b>
<b>Totaal uitgaven inhuur externen</b>	<b>25.823</b>
<b>Inhuur externen buiten raamovereenkomsten</b>	<b>2018</b>
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	0
Toelichting	
<b>Toelichting</b>	nvt
Uitgaven ambtelijk personeel	258.213
Uitgaven externe inhuur	25.823
<b>Totaal van de personele uitgaven</b>	<b>284.036</b>
<b>Percentage inhuur</b>	<b>9,09%</b>

### BIJLAGE 3: SANCTIEBELEID EN MALVERSATIES

In de nota «beheer en toezicht» die in 1998 aan de Tweede Kamer werd voorgelegd, is toegezegd dat het parlement bij de jaarlijkse rekening van het Ministerie van Buitenlandse Zaken geïnformeerd zal worden over de bewezen gevallen van malversaties en de daarbij getroffen sancties respectievelijk de afweging die is gemaakt om geen sanctie te treffen. Ook de informatie over het effect van sancties en het terugvorderen van geld is toegevoegd. In de praktijk worden malversaties als bewezen beschouwd als er zodanig sterke aanwijzingen zijn, dat het bestaan van een malversatie logischerwijs niet ontkend kan worden. Het is dus niet zo dat bij alle gevallen door een uitspraak van de rechter een malversatie als bewezen wordt aangemerkt.

#### *Malversaties*

In het jaar 2018 zijn er geen vermoedens van malversaties gemeld.

#### *Overzicht lopende sanctiemaatregelen*

In het onderstaande overzicht wordt informatie verstrekt over de nog lopende sanctiemaatregelen op een bewezen malversatie uit het jaar 2016. Het Ministerie monitort de uitvoering van het sanctiebeleid. Om de resultaten van het sanctiebeleid te bereiken is vaak veel tijd nodig. Met name waar afhankelijkheid van lokale rechtssystemen noodzakelijk is.

#### **Oekraïne**

*Organisatie:* Lokale ngo

*Vordering:* EUR 28.492

*Stand van zaken:* Ondanks schriftelijke herinneringen heeft de lokale ngo nog niet betaald.

## BIJLAGE 4: LIJST VAN AFKORTINGEN

3W	Wereldwijd Werken
AAB	Algemeen ambtsbericht
AC	Audit Committee
ACOR	Advisory Committee on the Communities» own Resources
ADR	Auditdienst Rijk
AIB	Academie voor Internationale Betrekkingen
AIV	Adviesraad Internationale Vraagstukken
AR	Algemene Rekenkamer
AU	Afrikaanse Unie
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AVVN	Algemene Vergadering van de Verenigde Naties
BBP	Bruto Binnenlands Product
BHOS	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
BIR	Baseline Informatiebeveiliging Rijksdienst
BIV	Budget Internationale Veiligheid
BNI	Bruto Nationaal Inkomen
BST	Border Security Team
BZ	Buitenlandse Zaken
CECP	Coördinatie Eenheid Contingencyplanning & Preparedness
CEP	Centraal Economisch Plan
COP23	Bonn Climate Change Conference
CPB	Centraal Planbureau
CTBTO	Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty Organization
DAB	Draft Amending budget
DGBEB	Directoraat-Generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen
DPRK	Democratic People's Republic of Korea
EIPA	European Institute of Public Administration
EMA	Europees Geneesmiddelenbureau
EMB	Eigen Middelen Besluit
EMU	Europese Monetaire Unie
EOF	Europees Ontwikkelingsfonds
ERC	Equal Rights Coalition
EU	Europese Unie
EU27	EU zonder het Verenigd Koninkrijk
EUCAP	European Union Capacity Building Mission
EUTF	EU Emergency Trust Fund
EVA	Europese Vrijhandelsassociatie
EZK	Economische Zaken en Klimaat
FJR	Financieel Jaarverslag van het Rijk
FMCT	Fissile Material Cut-off Treaty
FO 2020	Frontoffice van de toekomst
FOC	Freedom Online Coalitie
FRONTEX	Europees Grens- en kustwachtagentschap
G5	Samenwerkingsverband in de Sahel tussen Burkina Faso, Chad, Mali, Mauritanië en Niger

GBVS	Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie
GCCS	Global Conference on Cyber Space
GCE	Gedeeld Cultureel Erfgoed
GCSC	Global Commission on the Stability of Cyberspace
GCTF	Global Counter Terrorism Forum
GEE	Group of Eminent Experts
GFCE	Global Forum on Cyber Expertise
GVDB	Gemeenschappelijk Veiligheids- en Defensiebeleid
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HNW	Het Nieuwe Werken
HRM	Humanresourcesmanagement
I&M	Infrastructuur en Milieu
IAB	Individueel ambtsbericht
IAEA	Internationaal Atoomenergieagentschap
IB	Informatiebeveiliging
ICB	Internationaal Cultuurbeleid
ICC	Internationaal Strafhof
ICCT	International Center for Counter Terrorism
ICT	Informatie- & Communicatietechnologie
IIIM	International, impartial and independent mechanism
IOB	Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie
IS	Islamitische Staat in Irak en Syrië
IT	Informatietechnologie
JenV	Justitie en Veiligheid
JIT	Joint Investigation Team
KMar	Koninklijke Marechaussee
LHBTI	Lesbiennes, Homoseksuelen, Biseksuelen en Transgenders en mensen met interseksconditie
M&O	Misbruik en oneigenlijk gebruik
MENA	Midden-Oosten en Noord-Afrika
MEV	Macro Economische Verkenningen
MFK	Meerjarig Financieel kader
MINUSMA	United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali
MOVPP	Midden-Oosten Vredesproces
MRR	Mensenrechtenraad
MVRUIM	Multilateraal Verdrag betreffende Rechtshulp en Uitlevering bij Internationale Misdaden
MVV's	Machtigingen voorlopig verblijf
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NCTV	Nationale Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
NFRP	Nederlands Fonds voor Regionale Partnerschappen
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NPDI	Non-Proliferation and Disarmament Initiative
NPV	Non-proliferatieverdrag
NSS	Nuclear Security Summit
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

OPCW	Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons
OVSE	Organisatie voor Vrede en Samenwerking Europa
PESCO	Permanent Gesstructureerde Samenwerking
RSO	Regionale Service Organisatie
RToP	Responsibility to Protect
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
RWT	Rechtspersoon met een Wettelijke Taak
SDIP	Security and Defence Implementation Plan
SG/DG-Beraad	Beraad tussen Secretaris-Generaal en Directeuren-Generaal
SGVN	Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties
(S)SO	(Shared) Service Organisatie
SSR	Security Sector Reform
UNDP	United Nations Development Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNGGE	United Nations Governmental Group of Experts
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
VN	Verenigde Naties
VNVR	Veiligheidsraad van de Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten van Amerika
VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Wbp	Wet bescherming persoonsgegevens
WEU	West-Europese Unie
WNT	Wet Normering Topinkomens
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan